

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Ε'

ΑΡ. 59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ : 'Από τὰ «Ἐρωτικά», ἕξι ποιήματα
ΜΑΡΙΚΑΣ ΡΟΥΣΙΑ : "Όταν ἡ Ἄνεράδα πέθανε (διήγημα)
ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ : Ἄθανασία.—Τοπίο (ποιήματα)
ΔΗΜ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ : Ἄπο «Τ' ἀνήσυχα βήματα» (ποίημα)
ΓΙΑΓΚΟΥ ΗΛΙΑΔΗ : Ζαχαρίας Παπαντωνίου (μελέτη)
ΤΩΝΗ ΜΕΛΑ : Στὸ λιμάνι τῆς Πάφου (ποίημα)
ΠΑΥΛΟΥ ΛΙΑΣΙΔΗ : Ἄμαν θέλεις (ποίημα)
ΚΩΣΤΑ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ : Μεθαύριο... (διήγημα)

(συνέχεια ἀπὸ μέσα)

ΚΥΠΡΟΣ

ΜΑΗΣ, 1940

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Κερόνια

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Πέμπτον έτος.—Κυπριακά Σημειώματα: ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Δραγομανία και Δραγομάνοι στην Κύπρο. Συμπληρωματικά.—ΝΙΚ. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗ: Γουσταύος Λαφφών.—ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Addendum.—Κριτική: ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Η. Βενέζη «Γαλήνη» και Η. Μαλλώση «'Ανηφοριά».—ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Στρ. Μυριβήλη «Τò γαλάζιο βιβλίο», Μέλπως 'Αξιώτη «Θέλετε νά χορέψομε Μαρία;» και «Σύμπτωση», Λ. Κουκούλα «'Ενα πρωί».—Σημειώματα και Ειδήσεις.—Νέα Βιβλία.—Τύπος.—'Αλληλογραφία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Ε' ΤΟΜΟΥ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Ἀλιθέρα Γλαύκου : Τραγούδι τῆς γενιᾶς μου 295, Κηδεῖα 296, Ἀνασύνθεση 415.

Ἀνθία Τεύκρου : Ἀναζήτησις 41, Περιπέτεια 42, Πρελούντιο 219, Σερενάτα 378, 416.

Βραχίμη Ν. Σ. : Ἀμμόχωστος 56.

Δημητριάδη Δημ. : «Ἀπὸ «Τ' ἀνήσυχα βήματα» 13

Δρουσιώτης Πυθ. : Μοιάζουμε 83, Προσμένω, Κάποιες ὥρες 325.

Ἰντιάνου Ἀντ. : Πῆγε ὁ Ἀπρίλης ἔφηβος 1, Τὴν ὥρα ποὺ τῶν ἀλλοτῶν... , Τὴν κάμαρα ἀσυγύριστη... 2, Στὸν ἑαυτό μου, Ποτὲ δὲν καταράστηκα... 3, Ἀξέχαστη 4, Σιὴ θύμησὶ σου 88.

Κλεάνθους Κ. : Μοναξιά 396, Ἄνοιξη 454

Κρανιδιώτη Νίκου : Ἀθανασία, Τοπίο 12, Νυκτωδία, Ἐπιστροφή 275, Ἀνοιξιάτικο ἐμβατήριο 276, Βροχὴ 323, In memoriam, Δειλινὸ τ' Ἀπρίλη 324, Ἐαρινό, Μοναξιά 455.

Κριναίου Παύλου : Οἱ Μάγοι τῶν παραμυθιῶν 43, Ταχυόυζερ 44, Ἡ συμφωνία τοῦ Γρέγου 222, Τὰ γραφεῖα Κεῦκ 447.

Διασίδη Παύλου : Ἄμην θέλεις 23, Ἀκρία 95, Ὁ χωρισμὸς 311, Μιά βρῦση 395, Πρέπει σου 379, Ἀθασία 466.

Δυσιώτη Ε. : Στὸν τάφο τῆς μικρῆς μου Βερας 56, Προσδοκία 271, Ἀιθόρρη 330.

Μελὸς Τώνη : Στὸ λιμάνι τῆς Πάφου 23.

† **Μιχαηλίδη Βασίλη** : Ἡ 9η Ἰουλίου τοῦ 1821 ἐν Λευκωσίᾳ (Κύπρου), 351.

Μιχαηλίδη Δ. : Ἦταν τ' Ἀπρίλη νύχτα 283.

Μόντη Κ. : Dew-drop 417, Δροσοῦλα, Τὸ γυρισμὸ νὰ φοβηθεῖς... 418.

Μορφάκη Χρ. Κ. : Στερνὸς πόθος 232.

Σιγούρου Μαρίνου : Ἐνα πρῶτὸ στὸν κάμπο 445.

Ταλιαδώρου Πάνου : Πικρὴ ἱστορία 380, Ναυαγοί, θλιβερὴ μπαλάντα 381, Ἀναγκαστικὴ προσγείωσις 383.

Φιλύρα Ρώμου : Τὸ κορμὶ σου 377, Μοῖρα 378.

Χρυσάνθη Κ. : Ὁ θρῆνος τῆς Δημόνασσας 261, Μετανάστευσις ἀρχαίων Κυπρίων 419.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ

Γρηγορίου Ἠγουμένου Μαχαίρα : Τὸ τραγούδι τοῦ Χάρου 461.

Ἰντιάνου Ἀντ. : Κυπριακὰ ἐρωτικὰ ποιήματα.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ἰντιάνου Ἀντ. : Π. Πρεβελάκη «Ἡ γυμνὴ ποίηση» καὶ Ὁδ. Ἐλύτη «Προσανατολισμοί» 69, Ἀ. γ. Σημηριώτη «Ὅσο φέγγει» 105, Χρ. Γαλατοπούλου «Τὸ γράμμα τοῦ στρατιώτη καὶ ὁ δρόμος τῆς Δαμασκού» 409.

Κρανιδιώτη Ν. : Ἡ ρ. Θ. Μ. ἀλλώση «Ἀνηφορία» 34, Τ. Ἀ. ν. θ. «Τὸ Β' Ἰντερμέδιο» 101, Θ. Π. ε. ρ. ἰ. δ. «Δέκα τραγούδια» 103, Π. Θ. α. λ. α. σ. σ. ι. ν. οῦ «Πανσέληνος» 255, Δ. Γ. ι. α. τ. ρ. ἀ. κ. οῦ «Σκιές καὶ τάφοι» 255, Τ. Ἀ. ν. θ. ἰ. α. «Βομβύκιο» 290, Τ. Μ. ε. λ. ἄ. «Ροδοπέταλα, κοχλίας, νούφαρα» 320.

Προση Κώστα : Μ. π. Ἀ. ε. ἰ. ὠ. τ. η. «Σύμπτωση» 36, Λ. Κ. ο. σ. κ. οῦ. ὠ. λ. α. «Ἐνα πρῶτ» 37, Τ. Α. Μ. π. ἰ. ἄ. ἢ. η. «Εἰρημοί» καὶ Ε. ὠ. γ. Π. α. λ. ἰ. α. ὠ. λ. ὠ. γ. οῦ «Δροσοσταλιές» 71.

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Ἀλιθέρα Γλαύκου : Ἐθασία 223, Τὸ χέρι τοῦ Κάιν 384.

Βέγα Ἄρη : Ἀνθόκοσμος 241.

Βραχίμη Ν. : Ὁ γιὸς τοῦ φαρᾶ 264.

Κρανιδιώτη Ν. : Εἰδύλλιο 57.

Μάγιστρον Κώστα : Μεθαύριο... 24, Χρυσούλα 91, Ἡ σκουριά 424, Τὸ ὕψωμα Χ. σάπασε... 456.

Μηλιώτη Δ. : Ὁ δράκος τοῦ νεροῦ ἐποτζοιμήθην 280.

Μόντη Κ. : Ἐνας σκάθαρος 331.

Ρουσιᾶ Μαρκίας : Ὅταν ἡ Ἄνερά-δα πέθανε 5, Τὸ λάθος τῆς 87, Ἡ κέρενη γυναίκα μὲ τοὺς τρεῖς ἄντρες 297.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Κρανιδιώτη Ν. : Η. Βενέζη «Γαλήνη» 32

Προυσῆ Κώστα : Στρ. Μυριβήλη «Τὸ γαλάζιο βιβλίο» 35, Μ. Ἀξιότη «Θέλετε νά χορέψομε Μαρία ;» 36, Ἀνώτερου Παρθενάγωγείου Λεμεσοῦ «Παιδικές ψυχές» 106, Νίκου Νικολαΐδη «Πέρ' ἀπ' τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ» 408.

ΔΡΑΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Lord Dunsany (μεταφρ. Χ. Μοδινόου) : Ὁ Σατανᾶς παζαρεύει 390, ΚΡΙΤΙΚΗ

Προυσῆ Κώστα : Τ. Ἀνθία «Ταξιδι στὸν ἥλιο» 341.

ΜΕΛΕΤΗ

Adopol Alexander : Nicolaidis, l'homme 237.

Γρηγορίου Ἡγουμένου : Σημειώσεις ἀπὸ τὴν παιδικὴν ζωὴν τοῦ Νίκου Νικολαΐδη 277, Τὸ ἀλφάβητον τοῦ Χάρου 461.

Ἡλιάδη Γιάγκου : Ζαχαρίας Παπαντωνίου 14.

Ἰντιάνου Ἄντ. : Μεσαιωνικά σύμμεκτα Κύπρου. Corrigenda 312, Τὸ τοπωνυμικὸ αἶνιγμα «Λεμεσός» 326, «Ἡ 9η Ἰουλίου τοῦ 1821 ἐν Λευκωσίᾳ (Κύπρου)» 345, Εἰκόνες Ἑλλήνων μεταβυζαντινῶν ζωγράφων στὴν Κύπρο 397, 429.

Κακριδῆ, Ι. Θ. : Καινέας 79.

Καρακάση Στ. : Ὁ Νίκος Νικολαΐδης μπροστά στὴ ζωὴ καὶ τὴν τέχνη 272.

Κιτρομηλίδη Μίκη : Τὸ λυρικό στοιχεῖο στὸν «Αγαμέμνονα» τοῦ Αἰσχύλου 45.

Κρανιδιώτη Νίκου : Ἡ φιλολογικὴ Κύπρος καὶ ὁ Ἐθνικὸς ἀγώνας 370.

Σιούτα Ν. : Ἡ ἀπαγγελία 448.

Παπαχαράλμπους, Γ. Χ. : Ἐθιμὸς τοῦ θερισμοῦ 89.

Παράσχου Κ. : Νίκος Νικολαΐδης 82

Προυσῆ Κώστα : Ἡ Κύπρος ἑλληστική 374.

Ρουσιᾶ Μαρκίας : Πῶς βλέπω τὸ Νίκο Νικολαΐδη. — Οἱ ιδιοτροπίες τοῦ — Τὰ χαρίσματά τοῦ 233.

Τατάκη Β. : Ν. Νικολαΐδης 85.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ἰντιάνου Ἰντ. : R. Jenkins «Etiopsios Solomos» 321, Τ. Μαλάκου «Κριτικά δοκίμια» 338.

Προυσῆ Κώστα : Κ. Παλαμᾶ «Τὰ χρόνια μου καὶ τὰ χαρτιά μου» 257, Γ. Δροσίνη «Σκόρπια φύλλα τῆς ζωῆς μου» 258, Κ. λ. Β. Παράσχου «Μορφές καὶ ἰδέες», «Κύκλοι», «Ἐισαγωγὴ στὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ ποίηση» 288, Γ. Χατζζίνη «Πρόσωπα καὶ ψυχές» 289, Ν. Λ. Πέρις «Σκύρος» 339, «Κυπριακαὶ Σπουδαί» 441, Π. Ν. Ξένου «Τὸ νόημα τῆς Ἑλλάδος» 443.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἰντιάνου Ἄντ. : Δραγομανία καὶ δραγομάνοι στὴν Κύπρο : Συμπληρωματικά 28, Ἐνας ἄγνωστος Ἐπισκοπος Κιτίου 66, Οἱ κατάλογοι Χάκκετ—Παπαϊωάννου Ἐπισκόπου Πάφου καὶ Κερηνείας τὸν ΙΗ' αἰῶνα 97, Στοιχεῖα γιὰ τὴ βιογράφηση καὶ τὸ ἔργο τῆς Πολυξένης Λοιζιάδου 250, Ἦταν Κύπριος ὁ ποιητὴς Μάρκος Δεφανάρας; 319, Μαρία τοῦ Μολίνο, Ἡ Ρήγαινα τοῦ Μπουφάβεντο; 468.

Κάνθου, Θ. Χρ. : Τὸ στοισῆωμα 407.

Κληρίδη Ν. : Χαρακτηρισμοὶ καὶ πειράγματα στὴν Κύπρο 65.

Κρανιδιώτη Ν. : Προβλέψεις γιὰ τὸν καιρὸ 439.

Δεμωνίδα Ρ. : Τὸ Καστρούλλι 337.

Μητρόπουλου, Π. Δ. : Ἐνα Κυπριακὸ ἔγγραφο στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας 440.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Κρανιδιώτη Ν. : Πέμπτον ἔτος 27 Φιλολογικὸς ἀπολογισμὸς 405.

Δανίτη, Ν. Κλ. : Το γλωσσικόν ζήτημα ἐν Κύπρῳ 244.

Προουή Κώστα : Ἐκκλησιαστικὴ τέγνη στὴν Κύπρῳ 64, Διανόηση καὶ πόλεμος 96, Οἱ ἄνθρωποι τῆς εὐκαιρίας 84, Ἡ ἐκθεση Κυπριακοῦ βιβλίου 18, Ἡ καρδιά τοῦ κόσμου 336, Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ 438, 25 Μαρτίου 467.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ἀνθία Τεύκρου : Ἡ ἀπάντησις 249, Τελευταία ἀπάντησις 287.

Ἰντιάνου Ἀντ. : Addendum 31.

Δανίτη, Ν. Κλ. : Γουσταῖος Λαφῶν 30.

Μητροπούλου, Π. Δ. : Ἐπιστολὴ 245.

Φιλίππου Δ. : Ἐνα τυπογραφικὸ λάθος 101.

Χρῖστη, Σ. Θ. : Ἐπιστολὴ 246, Γύρω ἀπὸ τὸ Βασίλη Μιχαηλίδη, Ἀνταπάντησις 285.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Δανιὴλ Δημ. : Ἡ ζωγραφικὴ ἐκθεσις τοῦ κ. Τηλ. Κάνθου 71.

«Κυπριακὰ Γράμματα» : Ἰωάννης Λεαξᾶς 410.

Πετρότη Γ. : Νικόλαος Γιόργκα 342. Σημειώματα καὶ Εἰδήσεις 38, 75, 16, 294, 343, 411, 444, 470.

Νέα Βιβλία 40, 76, 106, 259, 294, 3, 343, 413, 444.

Τύπος 40, 73, 293, 413, 443.

Ἄλληλογραφία 40, 259, 323, 343, 413, 444.

ΤΕΥΧΟΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ (ἀρ. 62).

Ἀλιθέρση Γλαύκου : Βασίλης Μιχαηλίδης 69.

Ἀνθία Τεύκρου : Γύρω ἀπὸ τὰ μνημόσυνα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη 106.

Ἰντιάνου Ἀντ. : Ἡ ἐκδοσις τῶν ἀπάντων τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη 98.

Κληρίδης Ν. : Ποιὸς ἦταν ὁ πρῶτος δάσκαλος τοῦ Β. Μιχαηλίδη 87.

Κρασιδιώτη Νίκο : Τὸ μάθημα τῶν νεοελληνικῶν στὸ κυπριακὸ γυμνάσιον καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ ἔργου τοῦ Β. Μιχαηλίδη 81.

Κριναίου Παύλου : Ὁ ποιητὴς Μιχαηλίδης 86.

Δεύκη Γιάννη : Βασίλης Μιχαηλίδης, ὁ ποιητὴς τῆς Κύπρου 1.

Διασίδη Παύλου : Γιὰ τὸν ἀξιόχριστον ποιητὴν Βασίλην Μιχαηλίδην (ποίημα) 78.

Προουή Κώστα : Τὸ τεῦχος τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη 110.

Τατάκη Β. : Β. Μιχαηλίδης 79.

Εἰκόνες Β. Μιχαηλίδη 1,64 καὶ στὸ ἐξώφυλλο.

ADAMOS J. ANTONIADES

PAINTER & DECORATOR

By Appointment to His Excellency the Governor of Cyprus
always uses and recommends

Famous Paint.

Full Particulars on request.

Ἀποταθῆτε :

ΑΔΑΜΟΝ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΝ

Ὁδὸς Ἐλευθερίας καὶ Ἀρισθῆνης
Ταχ. Κιβ. ἀρ. 51, Τηλεφ. 72.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ — ΚΥΠΡΟΣ

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτῆτης Ν. Ι. Κρασιδιώτης — Κερόνεια.

Τυπογραφεῖο «ΝΕΟΣ Κόσμος», Θ. Κυριακῆ — Λευκωσία.

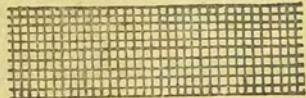
Ἄνακουφίζει τοὺς πόνους καὶ κοιμίζει.

ΣΑΚΑΤΕΜΑ ΟΣΦΥΑΛΓΙΑ

Τὸ μόνον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῶν πόνων τῆς μέσης καὶ ῥάχης εἶνε τὸ ΣΛΟΑΝΣ. Ἐπαλαφόμενον ἄνευ ἐντριβῆς συντελεῖ εἰς τὴν κυκλοφορίαν νέου αἵματος, μέσῳ τῶν πορευμένων μελῶν τοῦ σώματος, ἅτινα θερμαίνει, διαλύει καὶ χροολόγημα ἀφαιρεῖ τοὺς πόνους καὶ ἀνακουφίζει τοὺς μύς. Ὁ ὕπνος σας ἀποκαθίσταται βαθὺς, καὶ ἡσυχος. Δικαίως δὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐπικαλοῦσι τὸ Σλόανς. Λίμνεντ ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ.

Ἐνθυμεῖσθε τὸ SLOAN'S

Τὸ παγκοσμίου φήμης ὑγρὸν πρὸς ἐπι-
λεπτην μετεχειριζόμε-
νον ἀπὸ 183 ἔθνη

SLOANS

LINIMENT

Κυπριακὰ Γράμματα

ΕΤΟΣ Ε'
ΑΡ. 59

ΚΥΠΡΟΣ

ΜΑΗΣ, 1940

ΑΠΟ ΤΑ «ΕΡΩΤΙΚΑ»

ΠΗΓΕ Ο ΑΠΡΙΛΗΣ ΕΦΗΒΟΣ...

Πῆγε ὁ Ἀπρίλης Ἐφηβος
μιὰ δροσοχαραβγὴ
κι ἀνέβηκε τοῦ κήπου τῆς
τῆ σκάλα καὶ τῆ θύρα
χτύπησε κι ὄλων τῶν δεντρῶν
ξόπνησαν οἱ παλμοὶ
σάν ν' ἄχησε μιὰ λύρα·
κι ἀνέβηκαν καὶ δέθηκαν
στ' ἀκρόκλωνα οἱ καρδιές,
πουμπούκια ἀδρὰ κι ὀλόδροσα
κι ὀλόμεστα ἀπὸ νιάτα,
τὰ φύλλα ἀκροφιλήθηκαν
κι οἱ ἀηδονοφωλιές
ρίγισαν κι ἀναγάλιασαν
κλουβιά, πουλιά γιομάτα·
σάν νᾶταν καὶ ντυθήκανε
νὰ πᾶνε σὲ χαρὰ
καὶ φόρεσαν στὴν κόμη τους
στεφάνια ἀπὸ λουλούδια,
τὰ πεταλούδια κάρφωσαν,
κοσμήματα ἀκριβά,
κι ὦ θᾶμα, πρωτακούστηκαν
τρίλιες, τρελλὰ τραγούδια !
Κι ὁ γήλιος πού τ' ἀντίκρουσε
στάθηκε μιὰ στιγμή
τὶ ἀνάβλυσε στὰ σπλάχνα του
πύρινου πόθου βρῦση,
μὰ χύθηκε καὶ πρόφτασε
γιὰ νὰ παρασταθεῖ
σ' ἐρωτικό μεθύσι :

καὶ νὰ π' ἀνοίγει μιὰ καρδιά
γιὰ νὰ πρωταγαπήσει !

1931.

ΤΗΝ ΩΡΑ ΠΟΥ ΤΩΝ ΑΛΛΟΝΩΝ....

Τὴν ὥρα πού τῶν ἄλλωνῶν τὰ μάτια στριφογύριζαν
συγχρονισμένοι μηχανῆς τροχοί, σπινθηροβόλοι,
τὴν ὥρα πού γλυκεῖα γλωττίσματα στ' ἄφτιά σου σύριζαν
καθῶς Σειρήνες κ' ἔσταζαν εὐγένειας μυροβόλι,

κι ὄλοι ὡς Ἴππότες τὰ φαριὰ σέλλωσαν καὶ τραβούσανε
μὲ τὰ σπαθιά των λαμπερά, στητά, ξεγυμνωμένα,
μὲ τὴ σημαία τῆς ἀμιλλας μπροστὰ καὶ τραγουδούσανε
τὴν παλληκαρῶσύνη των μὲ λόγια φλογισμένα,

καὶ μιὰ στιγμή σταμάτησαν τ' ἄδρὸ κ' ἔξαλλο σάλπισμα
καὶ πέζεψαν καὶ σκύψανε νὰ πάρουν τὸ μαντήλι,
πεσμένο ἀπὸ τὴ ζώνη σου, κ' ἔν' ἀκριβὸ ἀντιχάρισμα
προσμένανε τὸ εὐχαριστῶ θερμότατο ἀπ' τὰ χεῖλη,

σὲ πήρε ὡς μαγνήτης τὸ λοξὸ τὸ κοίταγμα μου κ' ἔσκυφα,
σιωπηλὸς διαβάζοντας μὲ μάτι θολωμένο,
κι' ἂν τὸ βιβλίο μὲ τάραξε κι' ἂν πάλι πόθο μου ἔκρυφα
τῶδες, Κερά, στὸ πρόσωπο δειλὰ ζωγραφισμένο !

Μάρτης, 1932.

ΤΗΝ ΚΑΜΑΡΑ ΑΣΥΓΥΡΙΣΤΗ...

Τὴν κάμαρα ἀσυγύριστη
κρατῶ, καιρός, κλειστὴ
καὶ μι' ἀνυφάντρα φίλεργη
τὸ πένθος πυκνὸ ὑφαίνει
κι ἀπ' τὸν καιρὸ πού μίσειψε
παντέρημη ἀπομένει·

στὴν κλίνη ἐπᾶ τὰ νυχτικὰ
ξαπλώνουν σκοτισμένα,
σκόρπια χαρτιά καὶ σκυθρωπὰ
στὸ πένθιμο γραφεῖο
κι ἀπορημένο ὀλάνοιχτο
χάσκει κάποιο βιβλίο !

Καὶ τ' ἀνθογιάλι ἀπόκαμε
ζητώντας νὰ κρατᾶ
τὰ πού στραγγίσαν στὸν καύμῳ
καὶ σκέβρωσαν λουλούδια
πού τῆς Ὀφήλιας νείρουνται
τὰ λυπηρὰ τραγούδια·

χυμένα τὰ τσιγάρα της
 στήν πολυθρόνα ἐκεῖ
 μι' ἄδεια μποτίλια παρεκεῖ
 κ' ἓνα στεγνὸ ποτήρι
 ποὺ γίνανε τῶν μυρμηκιῶν
 χαρὰ καὶ πανηγύρι.

Κι ἄχ πόσο θὰ τῆ μάλωνα
 πριχοῦ τῆ στερηθῶ
 γιὰ τούτῃ τῆ φριχτότατῃ
 τῶν πάντων ἀταξία
 ποὺ τῶρα ἔχει γιὰ μένανε
 πανάκριβη μι' ἀξία!

1932.

ΣΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΟΥ...

Στὸν ἑαυτό μου ἀντίσταση, βράχο, τὸ γρόθο μου ἔταξα
 κ' ἔκραξα δές, ἀλίμονο, ἂν σέ βρῶ ν' ἀναπολεῖς
 τὸ στόμα καὶ τὸ φίλημα, τῆ μέση καὶ τ' ἀγκάλιασμα,
 σημάδια καὶ καμώματα καρδιάς τρελλῆς, δειλῆς'

σβῦσε ἀπ' τὸν πίνακα τοῦ νοῦ τὰ πάντα κι' ἀδιαφόρησε
 καὶ τὴν καρδιά σου σφάλιξε μ' ἀσάλεφτο κλειδί,
 στήσε φρουρὸ ἀδυσώπητο τῆ Λησμοσύνη, κι' ἄρχισε
 σ' ὅλα καινούργια μιὰ ζωῆ, γίνου ξανὰ παιδί'

καὶ μ' ἀποκρίθηκε : ἄχ κι' ἂν ἦτανε ὅλα νὰ τὰ ξέχανα,
 στὸν ὕπνο μου προστάτης μου ποιὸς θὰ παρασταθεῖ,
 στὴ θύμηση της ποιὸς σκοπὸς θὰ πεῖ 'ἄλτ ! τίς εἶ ; σταμάτησε',
 γλυκόνειρο ὅταν ἔρχεται γιὰ νὰ μ' ἐπισκεφθεῖ ;

Νιόβρης, 1932.

ΠΟΤΕ ΔΕΝ ΚΑΤΑΡΑΣΤΗΚΑ...

Ποτέ δὲν καταράστηκα τῆ μέρα ποὺ σέ γνώρισα
 κι οὔτε ποτέ μου ὀνόμασα χαμένο τὸν καιρὸ
 ποὺ ξώδεψα γιὰ σένανε καὶ τὰ φιλιὰ μου ἐδώρισα
 τῆ νιότη μου, τοὺς στίχους μου σέ σένα' ἄς μὴ χαρῶ

κι αὐτὴ σου τὴν ἀνάμνηση ποὺ τόσο τὴν ἐλάτρεψα
 καὶ τὴν κρατῶ στὰ χέρια μου πρωτόχαρο παιδί
 μιὰς μάνας κι ἂν ποκοιμηθεῖ σκύβω τρελλὸς τί ἐλάθεψα
 τὸν ὕπνο της γιὰ τοῦ χαμοῦ τὴν κάτωχρην εἶδη,

ποτέ μου ἂν εἶπα ὁ δύσμοιρος πῶς ἦταν καὶ σ' ἀπάντησα
 κι ὅτι θάταν καλύτερο νὰ μὴ εἶχαμε ἰδωθεῖ
 γιατί σοῦ χαμογέλασα ἕνα βράδυ καὶ σοῦ κράτησα
 τὸ χέρι καὶ στὸ ραντεβοῦ πρόθυμος εἶχα ἔρθεῖ·

κι ἂν χύνω δάκρυα, κάποτε, τὸ κάνω τί δὲν μπόρεσα
 νὰ πῶ μαζί σου πιὸ πολλά, νὰ πάρω σου φιλιὰ
 πιότερα ἀπ' ὅσα μοῦδωκες—κι ὦ τί χαρὰ δὲν κόρεσα
 τὴν πού γιὰ σένα εἶχ' ἄβαθη μι' ἀγάπη στὴν καρδιά.

Τὸ κάθε τι πού ἀγγίξανε τὰ χέρια σου τὸ ἐβλόγησα,
 θᾶναι τὰ πάντα οἱ τόποι σου καὶ οἱ δρόμοι σου ἱεροὶ
 στὴν προσευχή μου ἐγκάρδιον αἶνο γιὰ σένα ἐτόνισα
 κι ἄκου τὸν ψάλλω μὲ φωνὴ θερμὴ καὶ σταθερή:

«Σ' ἐφχαριστῶ, καλὴ ζωὴ, κι ἂν λίγο ἀγαπηθήκαμε
 κι ἂν εἶσαι, ὅσο κι ἂν θές, πικρὸς τοῦ χωρισμοῦ καὶ μὲ,
 σ' ἐφχαριστῶ κι ἄς ἦταν μιὰ στιγμή π' ἀγαπηθήκαμε
 κάλλιο ὁ καὶ μὸς παρά νὰ μὴ ἀγαπιόμαστε ποτέ !»

ΑΞΕΧΑΣΤΗ

Κι ἄχ κακοπάθησα νὰ βρῶ
 μι' ἀγάπη ν' ἀγαπήσω
 κ' εἶπα ὁ Θεὸς τὴν ἔστειλε
 γιὰ νὰ σέ λησμονήσω·
 μὰ μόλις κρυφοκοίταξε
 στὴν ἄχαρη καρδιά μου
 σὲ εἶδε καὶ πάλι ἀπόμεινα
 ἀσκητὴς στὴν ἔρημιά μου !

1932.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΟΤΑΝ Η ΑΝΕΡΑΔΑ ΠΕΘΑΝΕ

Τό ψέμα κι ή ἀλήθεια.
Γεννοῦν τὰ παραμύθια.

Ξαφνικά μιὰ μέρα ἄρχισαν ὄλωνῶν τὰ βάσανα. Γιὰ νάμαστε δίκαιοι, δὲν ἦταν μέρα· ἦταν νύχτα. Πάνω τὸ μοναστηράκι πλανιόταν μέσα στ' ἀστέρια. Κάτω τὸ χωριὸ καὶ τὸ ποτάμι ἦταν βουτηγμένα στὸ σκοτάδι. Νωρὶς ἀργὰ στὸ χωριὸ, ὥρα δὲν ξέρεις. Νά, πίσσα σκοτάδι ἦταν. Νύχτα.

Βγήκε λοιπὸν τὸ παιδί γιὰ ξόβεργα. Τάχε μεγάλο μεράκι κι ἔβγαινε συχνά. Ἐκεῖνη τῆ νύχτα ὁμως γύρισε τὰ μπρὸς πίσω, μ' ἀδειανὰ χέρια, κίτρινο θειάφι, χωρὶς ἀνάσα, τρεμουλιασμένο.

—Τί σοῦτυχε, γυιέ μου, πρόφτασε ἡ μάνα. Τοῦ τράβηξε τ' ἀφτί. Τοῦ δωσε νὰ πιεῖ νερό. Μὰ τὸ παιδί τίποτε. Δὲ συνέφερενε. Φοβήθηκε ἡ μάνα. Τὸν εἶχε μοναχογυιὸ καὶ μονάκριβο. Τρέχει στὸ δῶμα καὶ φωνάζει τῆ γειτόνισσα τῆ μαμμὴ ποῦξερε νὰ βγάξει τὸ φόβο. Φτάνει ἡ μαμμὴ.

—Μίλα, γυιόκα μου, νὰ σέ χαρῶ, τί ἔχεις; παρακαλοῦσε ἡ μάνα.

—Μίλα νὰ σέ γιάνω, ἔλεγε κι ἡ μαμμὴ. Θεριὸ εἶδες γιὰ ξαποδῶ;

Τὸ παιδί ἔκανε ὄχι μὲ τὸ κεφάλι.

—Βρυκόλακα γιὰ καλικάντζαρο;

"Ὁχι, ἔκανε πάλι τὸ παιδί.

—Ἄμὲ τί; ποῦ νάχεις τὲς εὐκές μου. Κανένα ἀερικὸ γιὰ ἀνεράδα; Καιρὸς τοὺς εἶναι. Τὰ νερά εἶναι φουσκωμένα καὶ τὰ δέντρα πετοῦν βλαστάρια. Τὴν ἀνοιξη λαχτοῦν καὶ τῶν σκουληκιῶν οἱ ψυχές.

Τὸ παιδί ὄνειροπαρμένο σιωποῦσε. Τὰ μάτια σὲ βῦθο, τὰ χέρια μπαμπάκι, φυτῆλι στὸν ἴδρω.

—Ἄνεράδα θάδε τὸ παιδί, σκέφτηκε ἡ μαμμὴ καὶ τὸ κάπνισε μὲ τρία φύλλα εὐλογημένη ἑλῆά, ἔπειτα ἔρριξε τρία ἀναμμένα καρβουνάκια στὸ νερό:

—Ἔτσι νὰ σβύσει καὶ τὸ κακὸ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός...ἄρχισε ἡ μαμμὴ καὶ τὸ παιδί κύταζε τὰ κάρβουνάκια ποῦ τσιτσιρίζαν.

—Ἄμην, ἀποτέλειωσε ἡ μαμμὴ καὶ τοῦδωσε νὰ πιεῖ τρία βροκάκια*νερό.

—Ἄνεράδα τὸ χτύπησε, μπιστεῦτηκε σιγὰ στὴ μάνα. Φάνηκε ὀλοφάνερα μὲς στὴ φωτιά. Τώρα θὰ γιάνει.

Δὲ βαριέσαι ὁμως. Δύσκολα γιανῆσαι κανεὶς ἀπὸ τέτοια ἀρρώστεια ἄμα ἡ ἀνοιξη θρασομονᾶ. Ὅλα ἀναταράζονταν γύρω. Ἡ γῆ καὶ τὰ δέντρα. Μοσκοβολοῦσε ἡ πλάση. Ἡ μυγδαλιά, εἶχε ρίξει στὴ γῆ ὄλους τοὺς ἀνθούς της καὶ πετοῦσε τώρα κέρενα φεγγερά φυλλαράκια. Πράσινα σάν τ' ἀγρέλι. Ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὴ μυγδαλιά μπιστεῦτηκε στὴ μάνα τοῦ ὁ μονάκριβος κι ὁ μοναχογυιὸς τὸ συναπάντημά του:

—Δὲν ξέρω, μάνα, τί νάταν. Κορασιά ἀπὸ κοντινὸ χωριὸ, γιὰ ἀνεράδα. Ξέρω πὼς δὲ γελάστηκα. Περπατοῦσε αὐτὴ μπροστὰ κι ἐγὼ ξω-

*=μικρὲς γουλιές.

πίσω. Λέγω πώς τὰ πόδια της δὲν ἄγγιζαν γῆ. Παρπατοῦσε καὶ μούνευε. Καὶ τὸ πρόσωπό της ἔφεγγε σὰν φεγγαρίσιο. Οἱ πλεξοῦδες της δέρναν τὰ πισινά της... Κι ἦταν μαῦρες, ἴδιες δυὸ νεροφίδες... Κι ἦταν στ' ἄσπρα ντυμένη... Ἄμα τὴν κόντεψα χάθηκε μὲς στὶς ἀροδάφνες τοῦ ποταμοῦ.

—Σοῦ φάνηκε, γυιέ μου, σοῦ φάνηκε. Μὴν κατεβαίνεις νύχτα στὸν ποταμό.

—Δέ μου φάνηκε, μάννα. Πῆγα μέρα, μὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ εἶδα. Ἐκεῖ ποῦ χάθηκε, νά, μιλιούνια, πετοῦν οἱ πεταλοῦδες! κι ἀνοιγόκλεινε μάτσο τὰ δάχτυλα καὶ τῶν δυὸ του χεριῶν.

—Ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς πατάτας, μαθές, ἔρκουνται οἱ πεταλοῦδες, γυιέ μου. Ἀπὸ τὸν κάμπο.

—Ὅχι μάννα, στ' ἄγγιγμά της ζωντάνεψαν τ' ἄσπρα λουλούδια τῆς ἀροδαφνιάς καὶ πετοῦν.

Τῷμαθε ἢ μάννα, τὸ μάθαν ὅλοι. Ὁ πατέρας, ὁ θεῖός, οἱ θειές κι οἱ γειτόνοι. Τὸ χωριὸ μόνο γιὰ τὴν ἀνεράδα τοῦ Γιωργῆ μιλοῦσε. Στὴν ἀρχὴ ὅμως. Ἐπειτα ὁ καθένας γιὰ μιὰ δική του ἀνεράδα μιλοῦσε. Ὅλοι εἶχαν δεῖ κάπου κάποτε. Ὁ θεῖος μάλιστα τὸν πῆρε μιὰ μέρα παράμερα καὶ τοῦπε :

—Ἄκου νὰ δεῖς! Νά, στὰ χρόνια σου ἤμουνα. Ἀμούστακο παιδί. Μέρα μεσημέρι τὴν εἶδα. Ἦταν στὸ θέρος. Ὁ κάμπος φωτιά. Κοιμόμουνα ἀνόςκελα κάτω ἀπ' τὸ δρῦ. Φφφρ... φφρ... ἀκούγω τὴν ἀνάσα της στὰ χεῖλια μου, στὸν κόρφο μου, στ' αὐτί. Ἀνοίγω τὰ μάτια. Λιλιδιζαν ἀπὸ φῶς. Καὶ τὴν εἶδα... Χρυσάφι μαλλι, οὐρανὸς μάτια! Χάθηκε ἀφρός, ἀγέρας μέσα στὸ δρῦ.

Ὁ γέρω-παπποῦς ὅμως κοφτὰ ξερὰ μπροστὰ σὲ ὅλους τὸ εἶπε, καὶ μὲ φωνές. Γιατὶ ἦταν κουφός.

—Χά-χά. Κι ἐγὼ τὴν εἶδα. Μὰ ἐγὼ τὴν τσάκωσα, γυιέ μου. Τὴν ἔπιασα ἀπ' τὸ βρουλί,* κι ἀπὸ τότε σκλάβα τὴν ἔχω. Θέλουν κι οἱ ἀνεράδες καπατσοσύνη. Ξόβεργα καὶ τσάκρες σὰν τὰ πουλιὰ καὶ τοὺς λαγούς. Ἄμα βαρτεῖς ὅμως νὰ τὲς κυνηγήσεις, τὸ νοῦ σου! Γιατὶ ἂν τὴν πιάσεις ἀντριεῦεις κι ἂν τὴ χάσεις πεθαίνεις. Χά-χά.

Ἔτσι ἄρχιζε καὶ τέλευε ὅλες τὶς κουβέντες του ὁ γέρω-παπποῦς. Μὲ χάχανα. Ἦταν πάντα χαρούμενος καὶ γελαστός, γιατί ἦταν κουφός καὶ δὲν ἄκουγε ὅλα ὅσα γίνονται στὸν κόσμο. Ἄμα λοιπὸν εἶπεν ὁ καθένας τὸ δικό του, πάψανε πᾶν νὰ μιλοῦν γιὰ ἀνεράδες κι ἄφησαν τὸ παιδί ἥσυχο, μονάχο στὴ συλλογὴ του. Καὶ τὸ παιδί ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του :

—Ἐγὼ θὰ κάνω σὰν τὸ γέρω-παπποῦ. Θὰ τὴ σκλαβώσω.

Ἀπὸ κείνη τὴ μέρα, ὅπου τὸ χάσεις, ὅπου τὸ εὔρεις, στὸ ποτάμι βρισκόταν. Παραμόνευε τὴν ἀνεράδα κι ἔλυωνε σὰν τὸ κερί.

Σιγὰ σιγὰ ἀκούστηκε στὸ χωριὸ πὼς τὸ παιδί τὸ χτύπησε ἀνεράδα καὶ λῶλανε. Ὁ Γιωργῆς ὁ λωλός, λέγανε. Ἦ ὁ λωλός τῆς κυρὰ-Κώσταινας. Ὁ Γιωργῆς ὅμως τὴ δουλιὰ του. Πῆρε σβάρνα τὸν ποταμό.

—Ἐγὼ θὰ τὴν τσακώσω καὶ θὰ τὴ σύρω σκλάβα σὰν τὸ γέρω-παπποῦ. Μόνο τὰ κατατόπια της νὰ μάθω καὶ τὰ πατήματά της νὰ δῶ.

Κι ἔτρεχε σὰν τὸ λαγωνικό. Ἐβαζε σημάδια, σκαρφιζόταν πονηριές. Ἐδῶ ἔστρωνε χαλικάκι-χαλικάκι ὅλο τὸ βυθὸ τοῦ ποταμοῦ. Ἐνα μαβί,

*=πλεξοῦδα.

έν' ἄσπρο, ἓνα μαβί. Ἐκεῖ κολυμπούσε πέταλα ἀπὸ ἀνεμώνες, βαρκοῦ-
λες πὰ στὰ δεμένα νερά. Κρεμμοῦσε μαργαριτοῦλες στ' ἀκροκλώνια τῶν
πεύκων. Ἔβαζε καβάλλα ζευγαρωτά πευκόφυλλα πὰ στήν ἄσπρη ἀρο-
δαφινιά.

— Ἄν πατήσει, ἂν γγίσει, θὰ βουλιάξουν, θὰ πέσουν. Ἄν περάσει, θὰ
δῶ. Θὰ βρῶ τὰ κατατόπια της καὶ τὰ νερά της καὶ θὰ στήσω τσακρες
νὰ τὴν τσακῶσω. Μόνο νὰ δῶ.

Μὰ ποῦ νὰ πιάσεις τ' ἀερικά; Ἦρτε τὸ καλοκαίρι, ἦρτε τὸ θέρος
καὶ τ' ἄνθη μαραινόνταν πὰ στὰ κλαριά. Τὸ παιδί πήγαινε κι ἔλυωνε. Κι
ἡ μάννα του καῦμό. Τὶς νύχτες τὶς περνοῦσε στὸ ποτάμι. Τὶς μέρες μὲς
στὰ δάση. Μόνο αὐγὴ λαγοκοιμόταν λιγάκι μέσα στὸν πυρετό.

Ἐκεῖνη τὴν ὥρα γύριζε κι ὁ πατέρας ἀπ' τὴ δουλιὰ του. Ὅσο
κι ἔμπαινε, ἔσερνε δυὸ δάχτυλα πὰ στὸ μέτωπο καὶ τίναζε βροχὴ τὸν
ἴδρωτα στὴ γῆ. Ἔπειτα ρώταγε:

- Κι ὁ γυιός μας, γυναίκα;
- Στὰ ροῦχα. Κοιμάται.
- Κι ὁ γυιός μας, γυναίκα;
- Στὴ γύρα. Ζητᾶ.

Ἀπόκαμε πιά ὁ πατέρας κι εἶπε μιὰ μέρα.

— Κανεῖ.*

Πῆρε τὸ παιδί μὲ τὶς κλωτσιές καὶ τοῦ παράγγειλε:

— Αὐριο νὰ ἐτοιμάσεις τ' ἀλέτρι. Ἄκους;

Τὸ παιδί τοιμουδιά. Τὴν αὐγὴ ὅμως δὲ φάνηκε. Κι ἔτσι ἔγινε ἀρχὴ
νὰ χάνεται μέρες ὀλάκερες στὴ σειρά. Ἐγινε καὶ ἀρχὴ νὰ τὸ βρίζει ὁ
πατέρας καὶ νὰ τὸ παίρνει στὶς κλωτσιές ὅποτε κι ἂν φαινόταν.

Καὶ τὸ παιδί ἔγινε κλωστή στὴ βελόνα. Κι ἡ μάννα μαράζι, καῦμό.
Ὡσπου μιὰ μέρα ἀποφάσισε πιά νὰ τὰ ξομολογηθεῖ ὄλα στὸ Γούμενο.
Πῆρε λοιπὸν τὰ ποδαράκια της καὶ κατέβηκε ἀπὸ τὸ δάσος στὸ ποτάμι.
Πῆρε τὰ ποδαράκια της κι ἀνέβη ἀπ' τὸ ποτάμι στὸ βουνό, κι ἔφτασε
στὸ μοναστηράκι τῆς Παναγιάς. Ὁ Γούμενος ἦταν γέρος ἄνθρωπος καὶ
σοφός. Ὅλα τᾶξερε χωρὶς νὰ τοῦ τὰ πείς. Καὶ τῶν ἀνθρώπων τὰ χούγια
καὶ τῶν ἀγίων τὰ θελήματα. Ἄκουσε τὴν πονεμένη μάννα μὲ πομονή, τὴν
παρηγόρησε καὶ ἔπειτα τῆς εἶπε:

— Σκλάβωσε τὸ παιδί σου στὴν Παναγιά. Ἐχει μεγάλη χάρη ἡ Χαρι-
τοβλεπούσα καὶ θὰ τὸ γιάνει.

Μπορεῖ νὰ εἶπε ἀκόμα: «Κι ἐγὼ θὰ τὸ στρώσω στὴ δουλιὰ.» Καὶ
πιὸ σιγὰ: «Θὰ τὸ ψήσω στὴ δουλειὰ καὶ θὰ στρώσει.»

Ἔτσι κι ἔγινε. Κατάφερε ἡ μάννα τὸ παιδί. Πῆρε λιβάνι, κρασί
καὶ κερι, κι ἔνα ἀσημένιο χαλκὰ σωστὸ στὸ λαιμὸ του, καὶ τὴν Κυριακὴ
ξεκίνησε πρῶτ' πρωτὶ νηστεμένη γιὰ τὴ λειτουργιὰ.

Ἐλαμπε τὸ ἐκκλησάκι στὰ φῶτα. Χαμογέλαγε κι ἡ Χαριτοβλεπούσα
μέσα στὰ χρυσά. Κατέβηκε στὴν ὥρα του κι ὁ Γούμενος ἀπ' τὸ θρόνο
καὶ πῆρε τὸ παιδί ἀπ' τὸ χέρι.

— Ἐλα, τοῦπε, σκλαβάκι τῆς Μεγάλης Κυρᾶς. Τῆς Κυρᾶς τοῦ κόσμου
ὄλου καὶ τ' οὐρανοῦ. Τρία χρόνια θὰ δουλεύεις πιστὸς στὴ προσταγὴ της

*=φτάνει.

κάθε δουλιά. Κι Αὐτὴ θὰ σ' ἀνταμείψει.

Τοῦβαλε τὰ ἀσημένιο χαλκὰ στὸ λαιμὸ καὶ τὸ πέταξε στὰ πόδια τῆς μπροστὰ στὴ μεγάλη εἰκόνα.

Ἄπο κείνη τὴ μέρα ἔρχισε γιὰ τὸ παιδί ἡ σκλαβιά, στὴν προσταγὴ τῶν καλογέρων. Ἄπο τὴν αὐγὴ ὡς τὸ δεῖλι, κι ὄλονυχτία καμμιά φορά. Νὰ κουβαλᾷ νερὸ ἀπ' τὴ βρύση, ξύλα ἀπ' τὸ βουνό. Νὰ σκουπίζει τὴ στάνη καὶ νὰ βόσκει τ' ἀρνιά. Νὰ ποτίζει, νὰ τσαπίζει καὶ νὰ καρπολογᾷ. Νὰ κρατᾷ τὸν ἴσο στὴν ἐκκλησιά.

Μὰ ἄκουσες ποτὲ γυναῖκα νὰ γλυτώσει ἀντρα ἀπὸ ἄλλη γυναῖκα, ἄς εἶν' καὶ Παναγιά; Ἡ τὴν ἄλληνα τοῦ θυμίζει ἢ πλίτες τοῦ κάνει ἢ γιὰ λόου τῆς τὸν πλανᾷ. Ἔτσι καὶ τὸ σκλαβάκι, μὲς στὸ μαυρο τοῦ ρασάκι στεκόταν μπροστὰ στὴ Χαριτοβλεπούσα κι ἔλεγε:

— Ἄσπιλε, ἀμόλυντε, ἄχραντε, — κι ὁ νοῦς του ἀρμένιζε στὴν ἀνεράδα του.

Ἐψαλλε στὰ πόδια τῆς κι ἔλεγε:

— Χαῖρε Μαρία, — κι ἡ ψυχὴ του χαιρετοῦσε τὴν ἀνεράδα του.

Μετάνοιαζε στρωτὲς μετάνοιες μπροστὰ στὴν Παναγιά, — καὶ ἡ καρδιά του χτυποῦσε γιὰ τὴν ἀνεράδα του.

Στὸ ποτάμι ὅμως πάντα εὑρίσκε καιρὸ νὰ πάει καὶ τὴ δουλιά του νὰ δεῖ. Κι ὄλο ἔστηνε τσάκρες κι ἔβαζε σημάδια. Ἄπο τὴν ἄλλη ἄκρη τώρα. Στὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ. Μὲς στὴν καρδιά, ἐκεῖ ποὺ εἶναι οἱ φλέβες, οἱ νερομάννες τοῦ ποταμοῦ. Ἐκεῖ οἱ ὄχθες ἦταν δασωμένες, κι οἱ ἀροδάφνες τοῖχος. Τὰ πολυτρίχια χαλί κι οἱ μυρωδιὲς μεθύσι. Τ' ἀκροκλώνια τῶν πεύκων φιλιούνταν πᾶν' ἀπ' τὴς ὄχθες καὶ τὰ νερά κοιμοῦνταν χωστά. Κι ἡ ἄσπρη πεταλούδα μιλιούνη. Ἐκεῖ τὸ σκλαβάκι ἔπλεκε μὲ πομονὴ τὰ βελονόφυλλα τοῦ ἀλυσσίδες, τὶνα μὲ τ' ἄλλο κι ἔδενε τὰ περάσματα καὶ τὰ νερά.

— Ἄν περάσει θὰ δῶ, ἔλεγε πάντα.

Ὅσπου μιὰ μέρα εἶδε. Εἶδε τὴν ἀλυσσίδα λυμένη. Τὴν ἴδια ὅμως ὥρα, φανερώθηκε κι ὁ Φιλάρετος, ἓνας διαβολοκαλόγερος τοῦ Μοναστηριοῦ — κάρβουνο μάτι, πίσσα γένη — καὶ τ' ἄρπαξε καὶ τὰ δυὸ του τ' αὐτιά.

— Τί γυρεύεις, βρωμόπαιδο, ἀπ' ἀπ' ἐδῶ;

Εἶπε τὸ ψέμα.

— Γιὰ κούτσουρα, δάσκαλε.

— Κούτσοуро νὰ γενεῖς. Δὲν ἔχει κούτσοуро στὸν ποταμό. Καὶ τοῦ τράβηξε τ' αὐτιά. Τοῦ τὰ τράβηξε τόσο, ὥσπου ἔγιναν δυὸ κόκκινα ζωντανὰ πιπεράκια. Ἔπειτα τοῦπε:

— Ἄμε! Καὶ νὰ μὴ σὲ ξαναβρῶ στὰ πόδια μου γιὰτὶ θὰ σὲ σκοτώσω. Ἄκοῦς;

Ἐφυγε ὁ Γιωργῆς μὲ τ' αὐτιά φωτιά καὶ τὴν καρδιά περιβόλι. Ξέκοψε ἀπὸ τὸ Μοναστήρι, ξεμονάχιασε τὸ γέρω - παπποῦ καὶ τοῦδωσε νὰ καταλάβει μὲ νοήματα πῶς τὴ βρῆκε τὴν ἀνεράδα καὶ πῶς νὰ τὴ σκλαβώσει τώρα;

— Χά — χά, γέλασε ὁ γέρω - παπποῦς. Νὰ σ' ὀρμηνέψω, γιέ μου. Ἄπ τὸ βρουλί τὴν πιάνεις. Στὸν ὄρμὸ τοῦ χεριοῦ σου τρεῖς γύρους τὸ τυλίγεις καὶ χάμου τὴν πατᾶς. Ἄμχ τὴν πατήσεις δὲ φεύγει, κι ἂν σοῖ φύγει τὴν παίξεις.* Ναι, ἔτσι εἶναι. Χά — χά.

*=σκοτώνεις μὲ τουφέκι.

—“Αμα τήν πατήσεις δὲ φεύγει κι ἂν σοῦ φύγει τήν παίξεις; ρώτησε ἀπορημένο τὸ παιδί.

Κι ὁ γέρω - παπποῦς πλατειὰ γελοῦσε μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα χά - χά, χά - χά καὶ κουνούσε πάνω κάτω τὸ κεφάλι του σὰν νᾶλεγε : ναι - ναι, ναι - ναι.

—“Αμα τήν πατήσεις δὲ φεύγει... σκεφτόταν τὸ παιδί. Νά, ἐγὼ ἐκεῖ μέσα στὸ σύδεντρο θά τήν κυλήσω στὸ χῶμα καὶ θά τήν πατήσω. Καὶ θά τήν ἔχω σκλάβα γιὰ πάντα.

Κι ἔφυγε ἀνοιγοκλείνοντας σὰ φτεροῦγες τὰ μπράτσα του γιὰ νὰ δοκιμάσει τὴ δύναμή τους. Κι ὁ γέρω - παπποῦς τοῦ φώναζε ξωπίσω :

—Τὸ νοῦ σου, γυιέ μου, τὸ νοῦ σου. Μὴ τὴ χάσεις σὰν τὴ βρεῖς. Μὴ σοῦ φύγει.

—“Ἐμένα νὰ φύγει; “Ἐννοια σου, γέρω - παπποῦ, κι ἐγὼ εἶμαι μάστορης, σκεφτόταν τὸ παιδί. Τί πέρδικες καὶ τί τρυγόνες δὲν ἔπιασα! Καὶ ἄλεποδες κι ἀπ' ὄλα τ' ἀγρινὰ τοῦ βουνοῦ. Δὲν ἔχει πονηριά πού δὲν τὴν ξέρω. Κάθε πονηριά.

Κι ἄρχισε τὸ κυνήγι. Τὸ σκλαβάκι τῆς Παναγιάς βάζει σημάδια. Ἡ ἀνεράδα τὰ πατᾶ. Τεντάνει ἀλυσσίδες ἀπὸ βελονόφυλλα. Ἡ ἀνεράδα τις λύνει. Ταξιδεύει βαρκοῦλες ἀπὸ ἀνθοπέταλα πὰ στὰ δεμένα νερά. Ἡ ἀνεράδα τις βουλιάζει. “Ἐτσι ἔμαθε σιγὰ σιγὰ τὰ κατατόπια τῆς καὶ τὰ περάσματά τῆς.

—Μὴ τὴ χάσεις, μὴ σοῦ φύγει, ὄλο κι ἄκουγε τὴ φωνὴ τοῦ παπποῦ.

—“Ἐγὼ νὰ τὴ χάσω; “Ἐννοια σου, παπποῦ,

Κρύφτηκε λοιπὸν μὲς στὰ δασερά καὶ τὰ σύδενδρα. Τρύπωνε στὶς σπηλιές καὶ τὰ κουφώματα καὶ τὴν παραμόνεψε. “Ὡσπου μιά μέρα ἄκουσε φροῦ - φροῦ τὸ πέρασμα τῆς μὲς στὶς ἀροδάφνες καὶ πλάτς - πλοῦτς τὰ πατήματά τῆς μέσα στὰ νερά. Τότε σκαρφάλωσε πάνω στὰ ψηλότερα κλωνάρια τῶν πεύκων, κρύφτηκε μὲς στ' ἀποκρήμνια τῶν πέτρων τοῦ ποταμοῦ γιὰ νὰ τὴν δεῖ. Καὶ τὴν εἶδε. Τὴν εἶδε, τὴν ξανάδε, τὴν ἔβλεπε συχνά. Ψηλόκορμη, λιγνόμεση, περνοῦσε μ' ἐλαφίνας καμώματα καὶ χυνόταν μὲς στὴ νερομάννα τοῦ ποταμοῦ, ἐκεῖ πού οἱ ἀροδάφνες κάναν τοῖχο καὶ τὰ πολυτρίχια χαλί. Μόλις χανόταν τ' ἄσπρα λουλούδια παίρναν δρόμο καὶ πέταγε μιλιούνη ἢ πεταλούδα στὸν ἀγέρα.

—Μὴ τὴ χάσεις, μὴ σοῦ φύγει, ὄλο ἄκουγε τὴ φωνὴ τοῦ γέρω - παπποῦ.

—“Ἀκου ἐκεῖ πού θά μοῦ φύγει! Θά κάμω πομονή. Σιγὰ σιγὰ στὰ σίγουρα θά τὴν τσακώσω. Ἐγὼ ξέρω ὄλες τις πονηριές τοῦ βουνοῦ.

Κι ἡ καρδιά του τραγούδαγε. Καὶ τὸ τραγούδι ἀνέβαινε ζεστὸ καὶ χυνόταν ἀπ' τὸ στόμα. Δούλευε καὶ τραγούδαγε. Ἐψαλλε καὶ τραγούδαγε. Ἀκόμα καὶ στὸν ὕπνο του τραγούδαγε. Κι ὁ Γούμενος, ποῦταν σοφὸς μὰ πολὺ γέρος, — τόσα χρόνια εἶχε ζήσει ποῦχε ξεχάσει πιά τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς — κρυφογελοῦσε μέσα στ' ἄσπρα του γένεια καὶ φόρτωνε τὸ σκλαβάκι δουλιὰ. Κι οἱ καλογέροι σκαμπίλια. Καὶ τὸ σκλαβάκι πομονὴ καὶ τραγούδι. Δουλιὰ καὶ τραγούδι, ἀκόμα καὶ μὲς στὸν ὕπνο του τραγούδι. Καὶ τὸ μουστάκι του ἀπὸ τὴ βράστη τοῦ τραγουδιοῦ ἄρχισε νὰ δρώνει, κι ἡ φωνὴ του ἀπ' τὸ πολὺ τραγούδι νὰ χαλνᾶ, νὰ ξεκουρδίζεται καὶ ν' ἀνοσταίνει. Ὡς καὶ τὸ μῆλο τοῦ Ἀδάμ, κουρασμένο ἀπ' τὴν τόση φασαρία τοῦ λαιμοῦ, προσπαθοῦσε νὰ σκάσει τὸ πετσί καὶ νὰ πεταχτεῖ ἔξω.

Κι ἡ μάννα του, ἡ πονεμένη του μάννα, τῷβλεπε κι ἀναγάλλιαζε καὶ δόξαζε τὴ Παναγιά. Καὶ τὸ χωριὸ ὄλο, ἔλεγε:

— Ὁ λωλὸ Γιώργης ἔγιανε.

— Ἡ Χαριτοβλεπούσα ἔγιανε τὸ Γιωργῆ τῆς κυρᾶ Κώσταινας.

— Μπήκε σκλαβάκι στὴν Παναγιά καὶ τὸν ἔγιανε.

Νά, πῶς τελειώνει τὸ παραμῦθι τῆς ἀνεράδας καὶ τοῦ Γιωργῆ.

Καθόταν μιὰ μέρα πίσω ἀπ' τὸ βράχο, ἴσια πάνω ἀπ' τὴ βρύση, τὴ νερομάννα τοῦ ποταμοῦ. Περίμενε σάν πάντα τὸν ἐρχομὸ τῆς. Ἐκεῖ ποῦ περίμενε, σηκώνεται ἀπ' τὰ πόδια του ἓνα κλάμμα καὶ βογγητό. Βάζει αὐτὶ ν' ἀκούσει, χέρι ἀντήλιο νὰ δεῖ. Καὶ τί νὰ δεῖ. Τὴν ἀνεράδα του νὰ χτυπιέται στὰ νύχια ἑνὸς πελώριου μαύρου πουλιοῦ.

— Νὰ τὴ γλυτώσω! εἶπε ὁ Γιωργῆς καὶ χυμᾶ. Μὰ στὴν ὥρα τὸν σταμάτησαν τὰ λόγια τοῦ γέρω-παπποῦ. «Ἄν τὴ βρεῖς μὴν τὴ χάσεις. Τὸ νοῦ σου, γυιέ μου, τὸ νοῦ σου.» Κι ἄρχισε τότε νὰ σέρνει πέτρες στὸν ποταμὸ. Ἀμέσως ἡ ἀνεράδα χάθηκε καὶ τὸ μαυροπούλι πῆρε κατὰ πάνω του δρόμο γιὰ τὸ βουνό. Ὁ Γιωργῆς τὸ φοβήθηκε καὶ χώστηκε. Καλὰ ποῦ χώστηκε! Γιατὶ ἦταν ὁ Φιλάρετος, ὁ διαβολοκαλόγερος, κάρβουνο μάτι, πίσσα γένη. Πέρασε τέλεια κοντὰ του ἀγριεμένος. Μὲ πλατειῆς δρασκελιές. Καλὰ ποῦ χώστηκε! Ἄν τὸν πετύχαινε θὰ τοῦκανε πάλι ζωντανὰ πιπεράκια τ' αὐτιά του. Ἡ καὶ θὰ τὸν σκότωνε ἀκόμα, ὅπως τοῦ τῷχε τάξει, ποιὸς ξέρει;

Ἐκεῖνο τὸ βράδου δὲν κοιμήθηκε τὸ σκλαβάκι τῆς Παναγιάς. Ἐκλαιγε ὀλονυχτία κι ἔλεγε:

— Ὁ δάσκαλος θέλει νὰ μοῦ τὴν πάρει. Ἀκόμα λίγο ὁ δάσκαλος νὰ μοῦ τὴν πάρει. Ἐτσι ὅπως τῷπε ὁ παπποῦς. Κι αὐτὴ εἶναι δικιά μου. Τὴ θέλω. Νά, αὔριο κι ὄλας θὰ τὴν πατήσω. Καὶ θὰ τὴν πάρω σκλάβο γιὰ πάντα... γιὰ πάντα...

Ἐλεγε, «γιὰ πάντα» καὶ δώστου κλάμμα. Ἐκλαιγε ὡς τὸ πρῶτ. Τὸ δειλινὸ τὸν βρῆκε στὸ ποτάμι. Κι ἡ νύχτα κι ἡ ἄλλη μέρα κι ἡ νύχτα ἀκόμα. Μὰ ἡ ἀνεράδα ποῦ νὰ φανεῖ. Ὡς ποῦ καὶ φάνηκε. Ψηλόκορμη, λιγνόμηση, μαυροματοῦσα. Ἐρχόταν μὲ ἐλαφίνας καμῶματα καὶ πέρδικας περπατησιὰ. Τὸ πρόσωπο τῆς ἔφεγγε σάν τὸ φεγγάρι. Καὶ τὰ μαλλιά τῆς σὰ δυὸ νεροφίδες κυλούσαν ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὴ γῆ.

— Ἐφτασε ἡ ὥρα, εἶπε ὁ Γιωργῆς.

Κάνει τὸ σταυρὸ του κι ὄρμᾶ. Τὴν ἀρπάζει ἀπ' τὰ μαλλιά, τὰ τυλίγει τρεῖς γύρους στὸν ὄρμὸ τοῦ χεριοῦ του. Ἐτσι ὅπως εἶπε ὁ παπποῦς. Μὲ τ' ἄλλο ζώνει γερὰ τὴ νεραϊδομέση καὶ πολεμᾶ. Κι ἡ ἀνεράδα ἐπολέμα. Σφίγγει τὴ μέση καὶ πολεμᾶ. Κι ἡ ἀνεράδα ἐπολέμα. Ἦταν μαλακιά καὶ μύριζε. Ζεστή, σφιχτὴ, λυγερή. Προσπαθεῖ νὰ τὴ γύρει στὸ χῶμα. Δὲ λύγιζε. Παλεύουν κορμὶ μὲ κορμὶ. Οἱ ἀροδάφνες σκορποῦνε λουλούδια, οἱ φλέβες τσακρίζουν, τὰ νερὰ πιτσιλοῦν. Τὸ παιδί ἐλαχάνιασε. Εἶναι ἀκόμα μικρό. Τὴν ἀνεράδα δὲ μπορεῖ νὰ δαμάσει. Τὰ μαλλιά τῆς παράτησε καὶ τὴ νεραϊδομέση μὲ τὰ δυὸ του τὰ χέρια ἀρπᾶ. Τότε ἡ ἀνεράδα ἐγλύστρησε. Σὰ τὸ χέλι τοῦ ἔφυγε. Πάει, χάνεται, χάθηκε. Μὲς στῆς νύχτας τὰ σκότη. Τὴν κατάπιε ἡ γῆ.

Ἐκείνη τὴν μέρα τὸ παιδί τρελλάθηκε ἀπὸ τὸν καημό. Ὅλα νεκατεύτηκαν μὲς στὸ μυαλό του. Ὡς καὶ τὰ λόγια τοῦ γέρω-παπποῦ. Ἀλήθεια τί ἔλεγε ὁ παππούς; Χά-χά. Ἐγὼ τὴν σκλάβωσα τὴν ἀνεράδα μου, ἔλεγε. Γιὰ πάντα. Χά-χά. Ἄν τὴν πατήσεις δὲν φεύγει κι' ἂν τὴν πιᾶσεις τὴν παίζεις χά-χά. Ὁχι. Ἄν τὴν πατήσεις σοῦ φεύγει. Ὁχι, ἂν σοῦ φύγει τὴν παίζεις χά-χά. Ναί, τώρα τὸ θυμόταν. Ἐτσι εἶναι. Ἄν σοῦ φύγει τὴν παίζεις... Ἄν σοῦ φύγει τὴν παίζεις χά-χά... Τάλεγε καὶ τὰ ξανάλεγε. Κι ὁ ἥλιος κ' ἡ πείνα κι ὁ πόνος ἀπολώσαναν τὸ σκλαβάκι τῆς Παναγιᾶς. Γύριζε χασιμιὸ μὲς στὰ ὄρη, ὥσπου ἄφησε πάνω στοὺς βᾶτους καὶ τ' ἀγκάθια ὄλο τὸ μαῦρο του ρασάκι. Ἐχασέ καὶ τὸ χαλκὰ τῆς Παναγιᾶς. Κι ἔλεγε:

— Ἐτσι εἶναι. Ἄ σοῦ φύγει τὴν παίζεις. Πρέπει κ' ἐγὼ νὰ τὴν παίξω. Κ' ἔπειτα ἴσως τὴν σκλαβώσω γιὰ πάντα σὰν τὰ λαβωμένα πουλιά.

Τουφέκι δὲν εἶχε καὶ κάνει σφεντόνα. Διαλέγει καὶ μιὰ πέτρα μικρὴ μυτερή. Καὶ κάθεται καρσούλι πάνω στὸ βράχο.

Ὅταν φάνηκε ἡ ἀνεράδα, στυλώθηκε γυμνός — κι ὁ ἥλιος ἀπὸ κάτω — κι ἄφησε τὴν πετριά! Τὴν εἶδε χτυπημένη νὰ πέφτει. Ταράζει σὲ βουρκο τὰ ἀσημένια νερά. Τὰ μαλλιά της σὰ δυὸ νεροφίδες κολυμποῦνε μακρυὰ...

.....

Τὸ παιδί δὲ γύρισε στὸ μοναστήρι. Πῆγε ἴσια στὴ μάννα του. Κίτρινο, ματωμένο, βουτηγμένο στὸν ἴδρω, γυμνό. Τῷδε ἡ μάννα καὶ τρόμαξε. Τρεμάμενη τρέχει, τραβᾷ τὴ μαμμή. Μ' αὐτὴ δὲ τοῦ βρῆκε τὸ φόβο.

— Πάσχει ἀπὸ ἀρρώστεια κακιά.

— Θέ μου! τί νᾶναι;

— Χτικιό.

Τὸ ἴδιο βράδυ βρῆκαν καὶ τὴν κόρη τοῦ βοσκοῦ σκοτωμένη μὲς τὴν νερομάννα τοῦ ποταμοῦ, κι ὥσπου νὰ τὴν ἀνεβάσουν πάνω σέρνονταν τὰ μαλλιά της σὰ δυὸ νεροφίδες στὴ γῆ.

Τὸ παιδί ἔζησε ἓνα χρόνο. Ὅσο κι ἄνοιξε τὰ μάτια του, ἔπαψε ἡ καρδιά του νὰ χτυπᾷ.

Ξοπίσω του πῆγε ἀπὸ τὴν ἴδια ἀρρώστεια κι ὁ Φιλᾶρετος, ὁ καῦμένος ὁ καλόγερος τοῦ Μοναστηριοῦ.

— Ἐτσι εἶναι, εἶπαν στὸ χωριό, Πρέπει πάντα νὰ τριτῶσει τὸ κακό. Μόνο ὁ γέρω-παππούς ἀποτελεῖνε τὴν κουβέντα...

— Κι ἂν τὴ χάσεις πεθαίνεις. Ἐγὼ τῷπα. Χά χά.

Μὰ ὁ γέρω-παππούς ἦταν ξεμωραμένος καὶ δὲν ἤξερε τί τοῦ γινόταν.

ΜΑΡΙΚΑ ΡΟΥΣΙΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΑ

Στήν ἄγονη αὐτὴ ἐγκαρτέρηση
 ποῦ ἔζωσε μ' ἀναμνήσεις τῆ ζωῆ μας,
 μές στο νεανικό κορμί σου ἔδεσες
 τὸν ἄλικο καρπὸ τῆς ἡδονῆς.

Τὰ μέλη σου στάθηκαν ἀκίνητα
 σ' ἔκσταση θείας χαρᾶς,
 κι ὅλη ἡ ψυχὴ σου δόθηκε
 στὸ ὕστερο φίλημά μας.

Δὲν ἔμεινε ἄλλη θωπεῖα
 ποῦ νὰ μὴν τῆ μάντεψαν τ' ἄφωνα μάτια μας.
 Μοῦ πρόσφερες τῆ ζωῆ σου
 ἀντάλλαγμα τῆς ταπεινῆς λατρείας μου.

Τί κρίμα, ποῦ τὸ σφρίγος αὐτὸ θὰ παρέλθει,
 κ' ἡ ἀνάμνηση
 θᾶναι καινούργια πληγὴ
 στὴ θλιμμένη ζωῆ μας.

Ὅμως, στὰ βάθη τῶν αἰώνων,
 κάτι ἀπ' τὸ εἶναι μας θὰ μείνει,
 κ' ἡ ὑπέροχη ἀλκή μας θὰ ἐπιζῆσει
 στὸ θεῖον αὐτὸ καρπὸ τῆς ἡδονῆς!

ΤΟΠΙΟ

Θέλω νὰ συλλάβω τὸ ρυθμὸ
 τῶν ζεστῶν ἀπομεσήμερων τοῦ Ἀπρίλη,
 μές στὶς ταπεινὲς φτωχογειτονιές,
 ποῦ πλανᾶται ἡ σκιά τοῦ ἔρωτά μας.

Τὰ μενεξελιά σύννεφα, καὶ τὶς χρυσὲς ἀνταύγειες
 στὰ θαμπὰ ραγισμένα τζάμια,
 τὴν ποίηση τῶν λευκῶν σπιτιῶν
 ποῦ βυθίζονται λίγο-λίγο στοὺς ἴσκιους.

Τὴ χρυσόσκονη τοῦ δειλινοῦ,
 π' ἄπλωνε θεῖο φωτοστέφανο
 στὸ καστανό σου κεφάλι,
 τὶς αὔρες ποῦ λικνίζαν τὴν καρδιά μας.

Κ' ὕστερα τὴ φωνὴ τοῦ μουεζίνη
 ποῦ ξεψυχοῦσε στὰ στενὰ λιθόστρωτα,
 κι ἀνέβαινε ἀπαλὰ πρὸς τὸ Θεὸ
 ποῦ δίδαξε στοὺς ἀνθρώπους τὴν Ἀγάπη.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ.

ΑΠΟ «Τ' ΑΝΗΣΥΧΑ ΒΗΜΑΤΑ»

Χλωμή Παρθένα·

«Μήτηρ Θεοῦ» τῶν παιδικῶν μου χρόνων.
 Συχώρα με ἂν τὰ μῦρα τῆς ψυχῆς μου
 σ' ἀνάξιες Μαγδαληνές τ' ἀσώτεψα
 καὶ τώρα ἐμπρός στή λαμπερή σου τὴν πορφύρα
 καὶ τὰ κρινοπερίστερά σου πόδια
 δὲν ἔχω ἄλλο τί νὰ σοῦ προσφέρω
 παρὰ τῆς ἀπιστίας μου τὸ δῶρο.

Βαρὺς ὁ κόπος σ' ἔρμα δασοτόπια
 τὸ μήνυμα Σου ἀπ' τὰ Ὑψη νὰ προσμένω
 στὶς τρίλλιες ἄφαντων ἀγγελικῶν πλασμάτων,
 ἐνῶ σιμά μου ἔρπει τὸ σκουλήκι,
 ὅπως καὶ τῆς φριχτῆς μετάνοιας ἡ θυσία
 ἄδειος σκοπὸς στῆς πρυσευχῆς τὴν ὥρα
 σταλάζει κόμπος ἄδροσος στὰ φλογισμένα χεῖλη
 χωρὶς τοῦ πέπλου τῆς ψυχῆς ν' ἀγγίξ' οὔτε μιὰν ἄκρη.

Χλωμή Μαρία·

Μάννα γλυκειὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ἐσταυρωμένου,
 ἄφες τὸν πλούσιο τῆς ἀμαρτίας χιτῶνα
 στὸ φῶς νὰ λάμψει τῆς στυγνῆς ἀμφιβολίας
 κάτω ἀπ' τῆς κόμης Σου τὴ χρυσαφένια δόξα
 κι ἄφες τὴ νυσταγμένη γνώση μου νὰ γύρει
 στὸν κόρφο τῆς γυναίκας ποὺ νανούρισε
 τὸν Πόντο—θεῖο βρέφος
 τ' ἄνθια νὰ δρέψει τῆς ἀνθρώπινης σοφίας.

Πικρὸ τῆς ἀπιστίας τὸ μῦρο
 μέσ' στὴ συγνεφιασμένη σήμερα ψυχῆ μου
 γλυκὺς καρπὸς κάμε νὰ γίνει
 στὰ τρίσβαθα τοῦ εἶναι μου,
 ὡς θ' ἀποθέσω τὸ ζεστὸ φιλί μου,
 στὰ ρόδα ποὺ τὰ μάρανε ἡ θεία Θλίψη,
 μὲ τὴ στοργὴ τῶν παιδικῶν μου χρόνων,
 ὅταν μικρὸς ἀγκάλιαζα τὰ πόδια τῆς Παρθένου
 καὶ τὸ γλυκὸ τὸ χᾶδι τῆς μητέρας
 κυλοῦσε ἀργὰ στὶς μποῦκλες τῶν μαλιῶ μου.

Λεμεσός

ΔΗΜ. Μ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ*

Ἡ διανόηση καὶ ἡ Τέχνη ἔχουν μιὰ στενὴ σχέση με τὸν πόλεμο, πού δὲν εἶναι ὅμως ἐκδηλῆ στοὺς πολλοὺς, καὶ με τὸν ἀδιόρατο μὰ βαθύτατον ἀμοιβαῖον ἐπιηρεασμὸ τους διαμορφώνουν κάθε φορὰ τὶς δυὸ ἀντιπροσωπευτικώτερες ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου, τὸν πόλεμο ὡς τὸ κορυφωμα τῆς ὕλικῆς του ὄντοτητας καὶ τὴν Τέχνη ὡς τὴν κορυφὴ τῆς πνευματικῆς του ὑπόστασεως. Καὶ εἶναι καθῆκον ἱερὸν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων πού βρίσκουν τὶς χαρὲς τους στὴν Τέχνη καὶ σὲ καθετὶ πού ἔχει ἓνα πνευματικώτερο νόημα νὰ ὑπηρετοῦν μ' ὅλες τους τὶς δυνάμεις τὸ πνεῦμα κυρίως σ' ἐποχὲς σάν τὴ σημερινή. Πρέπει νὰ ἐτοιμαστοῦν καὶ νὰ ἐτοιμάσουν ἔτσι τὸ ἄξιο ὕλικὸ γιὰ τοὺς εἰρηνικοὺς καιροὺς πού ἀναπόφευκτα θ' ἀκολουθήσουν. Ὁ ὀπλισμὸς τῶν στρατιωτῶν τῆς εἰρήνης πρέπει νὰ χαλκευθῆ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος πρέπει νὰ γίνονται πάντα περιουσία κοινὴ σ' ὅσο τὸ δυνατόν εὐρύτερο κύκλον ἀνθρώπων γιὰ νὰ τοὺς δώσουν τὰ πνευματικὰ ἐφόδια τῶν εἰρηνικῶν κατακτήσεων. Ἄς κρατοῦμε τὴν ψυχὴ μας γεμάτη ἀπὸ ἀπὸ ἀγάπη καὶ κατανόηση γιὰ τοὺς Ἱεροφάντες τῆς Διανοήσεως ὅταν βρίσκονται ἀνάμεσὸ μας καὶ ἄς διατηροῦμε ἄσβυστη τὴ φλόγα τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς τιμῆς στὴ μνήμη τους ὅταν πιά τὸ γήινο περιβλημά τους ἔχει καταντήσει μιὰ ἀνάμνηση. Ἐχουν πεῖ πὼς ἓνας λαὸς πού ξέρεي νὰ τιμᾷ τοὺς νεκροὺς του ἔχει φτάσει σ' ἓνα ζηλευτὸ βαθμὸ πολιτισμοῦ. Στὸ κοινὸ μέτρο τῶν ἀνθρώπων οἱ τάφοι δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἀναπόφευχτο τέλος τῆς ὑπάρξεως μας, γεμάτοι ἀπὸ φόβο, θλίψη καὶ σπαραχτικὸς ἀποχωρισμοὺς. Ὅμως σὲ μιὰ βαθύτερη καὶ ἀνώτερη ἐνατένιση δὲν ὀφείλουν παρὰ νὰ εἶναι τὰ σύμβολα ἑνὸς ἠθικοῦ ξαναγεννημοῦ καὶ μιᾶς δημιουργικῆς ἀθανασίας γιὰ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων. Καὶ εἶναι ἀκόμα μιὰ στοιχειωδέστατη προσφορὰ εὐγνωμοσύνης γιὰ μᾶς πού μένουμε νὰ τιμήσουμε σὲ πνευματικὰ μνημόσυνα, ἓνα συγγραφέα πού μᾶς ἔφερε στὰ μάτια ἓνα δάκρι ἐξαγνισμοῦ, μᾶς ἐχάρισε ἓνα χαμόγελο καὶ μᾶς μαλάκωσε καὶ ἄνοιξε τὴν ψυχὴ γιὰ νὰ δεχτῆ τὰ θεῖα δῶρα παντὸς ὅ,τι εἶναι εὐγένεια καὶ ὁμορφιά στὴ ζωὴ. Γιατὶ ἀκριβῶς τέτοιο ἦταν τὸ πολύμορφο καὶ πολὺπλευρο ἔργο τοῦ συγγραφέα καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ, τοῦ *Ζαχαρία Παπαντωνίου*, πού τὸν πρόωρο θάνατό του στὴ διανοητικὴν του ἀκόμα ἀκμῇ, θρηνεῖ ὀλόκληρη ἡ πνευματικὴ Ἑλλάδα.

Ὁ Παπαντωνίου γεννήθηκε τὸ 1877 μέσα στὴν καρδιὰ τῆς λεβεντογεννήτρας Ροῦμελῆς, στὸ Καρπενήσι. Ὁ βουνήσιος ἀέρας καὶ οἱ καθαρὲς γραμμὲς τῶν βουνῶν τῆς Ἀκαρνανίας, πού ποτίστηκεν ἡ παιδικὴ ψυχὴ του, ἔχουνε βάλει τὴ σφραγίδα τους σ' ὅλο του τὸ ἔργο καὶ μπο-

* Σημ. «Κ. Γρ.»—Ἡ μελέτη αὐτὴ εἶναι ἀπόσπασμα τῆς διαλέξεως «Διανόηση καὶ Πόλεμος—Ζαχαρίας Παπαντωνίου» πού ἔκανε ὁ κ. Γιάνκος Ἡλιάδης στὰ φιλολογικὰ μνημόσυνα γιὰ τὸν Ζ. Παπαντωνίου, πού διοργανώθηκαν στὴ Λεμεσό ἀπὸ τὸ «Σύλλογο Κυριῶν Λεμεσοῦ» καὶ στὸ Βαρῶσι ἀπὸ τὸ «Λύκειο Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου».

ρεῖ κανείς νά πῆ πῶς ἔχουν συμβάλει στή διάπλαση τῆς ψυχῆς του γιά νά τήν κάνουνε ἐξαιρετικά λεπτή καί εὐαίσθητη γιά καθετί πού εἶναι εὐγένεια καί ὠραία γραμμή. Μετά τίς μαθητικές του σπουδές στήν Ἰδιαιτερή του πατρίδα πῆγε στήν Ἀθήνα καί ἄρχισε νά φοιτᾷ στήν Ἱατρική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου καί νά παίρνη μαθήματα ζωγραφικῆς. Ἀλλά τά γράμματα καί ἡ βαθύτερη ψυχική του ἐπιταγή τόν τραβοῦνε σέ λίγο καιρό μακριά ἀπ' τὸ Πανεπιστήμιο καί τόν ὠθοῦνε στήν ἀγκαλιά τῆς μεγάλης πνευματικῆς μάννας, τῆς Δημοσιογραφίας, πού ἀπό τοὺς δημιουργικοὺς της κόλπους βγήκανε ὄλοι σχεδόν, δίχως σοβαρὴ ἐξαιρεση, οἱ Νεοέλληνες διανοούμενοι, ποιητές, πεζογράφοι, κριτικοί. Ἔτσι τὸ 1895 πρωτοφανερώναται στήν «Ἀκρόπολη» τοῦ ἀθάνατου Βλάση Γαβριηλίδη, ὅπου ἀπὸ τὴν πρώτη του συνεργασία διαφαίνεται τὸ κατοπινὸ του θαυμαστό πνευματικὸ μέλλον. Σέ λίγους μῆνες μέσα γίνεται ὁ ἀπαραίτητος συνεργάτης τῶν καλλίτερον ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων» τοῦ Λεωνίδα Δηληγιώργη, τοῦ «Χρόνου» καί τοῦ «Σκρίπ» τοῦ Εὐαγγέλου Κουσουλάκου. Στήν τελευταίαν ἄρχισε τὴν συνεργασία του τὸ 1896 καί γιά 11 ὁλόκληρα χρόνια ἐσκόρπιζε μέσον της τὰ νεανικά τότε λουλούδια ἐνός μυαλοῦ γεροῦ, καθαροῦ στή σκέψη, λιτοῦ στό ὕφος καί κυριολεκτικοῦ στή διατύπωση, ὡς συντάκτης, χρονγράφος, ἀρχισυντάκτης καί καλλιτεχνικὸς κριτικός. Ἀλλά ἡ πλέον πολύτιμη συμβολή του στή δημοσιογραφία τῆς νέας Ἑλλάδας ἦταν στήν ἐφημερίδα «Ἐμπρὸς» τοῦ Καλαποθάκη, τὸν πλέον ἰσχυρὸν οικονομικὸ δημοσιογραφικὸν ὄργανισμὸ τῆς ἐποχῆς του, ὅπου καθιέρωσε τὴν τακτικὴν στήλην τοῦ καθημερινοῦ Χρονογραφήματος μαζί μὲ τὸν ἀξέχαστον Ἰωάννην Κονδυλάκη, τὸν γλυκὸ συγγραφέα τοῦ «Πατούχα», πού καί ἐμεῖς οἱ νεώτεροι τὸν θυμόμαστε ἀκόμα μὲ τὸ ψευδώνυμο «Διαβάτης». Καί ἐδῶ νομίζω εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή νά προσφέρω φόρον τιμῆς στό φιλολογικὸ αὐτὸ εἶδος τῆς Νεοελληνικῆς πνευματικῆς παραγωγῆς, πού λέγεται «χρονογράφημα ἐφημερίδας». Ἀκολουθώντας Γαλλικὰ πρότυπα (ποῦς δὲν ξαίρει τὸν ἀντιπροσωπευτικώτερον σύγχρονον τύπον τοῦ Γαλλικοῦ χρονογραφήματος, τὸν περιβόητον Κλεμάν Βωτέλ;) ἔχει σὲ μᾶς κατὰ πολὺ ξεπεράσει τὰ ὄρια πού διέγραψεν ἡ Γαλατικὴ χιουμοριστικὴ διάθεση καί μπορῶ νά πῶ πῶς ἔχει καταλήξει νά εἶναι ἓνα ἰδιότυπο φιλολογικὸ εἶδος μοναδικὸ μόνο στή νέαν Ἑλλάδα. Γιατί, κινημένο ἀπὸ τυχαῖα γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, γενικεύεται πολλὰς φορὲς σὲ σοβαρὰ καλλιτεχνικὰ καί φιλολογικὰ ζητήματα καί ὑψώνεται συχνὰ σὲ φιλοσοφικὰ θέματα ἀπὸ τὰ βαθύτερα πού τυρρανοῦνε τὸ σύγχρονον ἄνθρωπον μέσα στήν πάλην αὐτῆ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ἰδεῶν καί ἰδεολογικῶν κατευθύνσεων. Εἶναι ἔτσι τὸ μέσον πού ἐκλαίκευονται καί γίνονται εὐκολοχώνευτες οἱ πιὸ βαθεῖς πνευματικῆς ἀνησυχίες τῆς ἐποχῆς καί τὰ πιὸ ταραγμένα κοινωνικὰ ζητήματα γιά νά προσφέρονται στό λαὸ μ' ἓναν εὐκόλον καί εὐχάριστον τρόπο κατανοήσεως. Ἀλλά θὰ πρόσθετα πῶς μαζί εἶναι καί ὁ καθρέφτης τοῦ νεοελληνικοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ στό καθετί, πού ἀντανακλᾷ πιστὰ καί ἀληθινὰ τὴν ρευστότητα τῶν ἀντιλήψεών μας καί πεποιθήσεων μας ἀπάνω καί στά πιὸ θεμελιώδη προβλήματα τῆς ζωῆς. Εἶναι κάποτε ἓνα θλιβερὸ σύμβολο τῆς διανοητικότητάς μας καί ὁμολογῶ πῶς δὲ διάβασα ἀκόμα

πουθενά τὸν ἀπολογισμὸ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀπάνω στὴν ἐξέλιξη καὶ διαμόρφωση τῆς Νεοελληνικῆς Κοινωνίας.

Τὸ «Ἐμπρὸς» κατὰ τὸ 1907 ἔστειλε τὸν Παπαντωνίου στὸ Παρίσι, ὅπου γιὰ 3 χρόνια ἦταν τακτικὸς συνεργάτης τῆς «Journal de Debats» καὶ τῆς «Les Nouvelles» γράφοντας τὸ Ἀνατολικὸ Δελτίο τῶν ἡμερησίων αὐτῶν. Ἀπὸ τὴν πνευματικὴ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου στέλλει στὸ «Ἐμπρὸς» τὰ περιφημὰ τοῦ «Παρισινὰ Γράμματα», ποῦ ἀσφαλῶς ἦσαν γιὰ τὸ Νεοελληνικὸν πεζὸ λόγον ἀπαράμιλλα πρότυπα ὕφους, στρωτῆς μουσικῆς γλώσσας καὶ ἐνὸς διανοητικοῦ περιεχομένου ποῦ ξάφνιασε τὸ Ἑλληνικὸ κοινὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀσυνήθιστο στὰ προϊόντα τοῦ νοῦ ἐνὸς συγχρονισμένου πολιτισμένου ἀνθρώπου μὲ ψυχὴ τόσο εὐαίσθητη καὶ ἐκλεπτυσμένη καὶ μὲ τόσο ραφινάτο καὶ αἰσθητικὸ γούστο. Τότε ἀκριβῶς στὸ Παρίσι ἔγραψε καὶ τοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς πεζοὺς ρυθμοὺς του, τὸ ὑπέροχο αὐτὸ δείγμα τῆς Νεοελληνικῆς πρόζας ἀνωτέρας ὕφης.

Τὸ 1911 γύρισε στὴν Ἀθήνα καὶ ἐξακολούθησε τὴ συνεργασία του μὲ τὸ «Ἐμπρὸς» μέχρι τοῦ 1912 ποῦ διωρίστηκε Νομάρχης στὴ Ζάκυνθο. Γιὰ 5 ὀλάκερα χρόνια ὡς Νομάρχης στὴ Ζάκυνθο, στὶς Καλάμες, στὴ Σπάρτη καὶ στὴ Σύρο ἄφισε τὴ σφραγίδα τῆς προσωπικότητάς του στὴν πεζὴ ρουτίνα τῆς πολιτειακῆς του θέσεως καὶ παντοῦ ὅπου ὑπερετοῦσε μελετοῦσε παράπλευρα καὶ τὴν Τέχνη, τίς ἐκκλησίες καὶ τίς ἀγιογραφίες τοῦ τόπου ποῦ διοικοῦσε. Τὰ δεσμὰ ὅμως μιᾶς μηχανικῆς δουλειᾶς ἦταν πολὺ βαρειά γιὰ τὸ πνεῦμα του τὸ συνηθισμένον στὰ ὕψηλὰ πετάγματα τῆς Τέχνης. Τὸ 1917 παραιτήθηκε ἀπὸ Νομάρχης καὶ τὸ 1918 διωρίστηκε διευθυντῆς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ νέα πνοὴ ζωῆς ἔπνευσε μὲ τὸ διορισμὸ του στὴ φτωχὴ ὡς τότε Πινακοθήκη. Μὲ ταξίδια του στὴν Εὐρώπη τὴν ἐπλούτισε μὲ λίγα ἄξια ἔργα, ὅσα βέβαια τοῦ ἐπέτρεπαν τὰ φτωχὰ στὴ διάθεσή του ὑλικά μέσα. Μὰ ὁ μεγάλος του καημὸς ἦταν ἡ ἀπόχτηση γι' αὐτὴν ἔργων τοῦ μεγάλου Δομήνικου Θεοτοκόπουλου, τοῦ Ἑλ Γκρέκο, τοῦ Κρητικοῦ—Ἰσπανοῦ αὐτοῦ ζωγράφου, ποῦ παίρνοντας πρὸς τὴ Δύση τὴν τεχνοτροπία καὶ τὰ μυστικά τῶν χρωμάτων τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης, κυρίως τῆς ἀγιογραφίας, μᾶς ἔδωσε στὴν Ἰσπανία τὸν 17ον αἰῶνα ἀθάνατα ἔργα ζωγραφικῆς, ποῦ ταξινομοῦνται μετὰξὺ τῶν καλύτερων ὅσα ὁ χρωστήρας τοῦ ἀνθρώπου ἐδημιούργησε σ' ὅλες τίς ἐποχές. Ἀπὸ τὰ ταξίδια του στὴν Ἰσπανία ὁ Παπαντωνίου εἶχε μάθει ν' ἀγαπᾶ, νὰ κατανοῇ καὶ νὰ λατρεύῃ τὸν Γκρέκο καὶ ἔτσι μᾶς ἔδωσεν, ἴσως ὁ πρῶτος στὴν Ἑλλάδα, ὑπέροχες τεχνοκριτικὲς μονογραφίες γιὰ τὰ ἐναρμόνια ἔργα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ἑλληνο—Ἰσπανοῦ ζωγράφου. Ἐφρονοῦσε, καὶ τῶραψε μάλιστα, πῶς μὲ κάθε θυσία ἡ Ἑλληνικὴ Ἐθνικὴ Πινακοθήκη ἔπρεπε νὰ πλουτισθῇ μὲ ἔργα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ παιδιοῦ τῶν Ἑλληνικῶν χρωμάτων καὶ χρωμάτων. Καὶ στὰ ταξίδια του στὴν Εὐρώπη κατάρθωσε μὲ πολλὰς θυσίας ν' ἀγοράσῃ ἀπὸ ἰδιωτικὰς συλλογὰς 3, νομίζω, ἔργα τοῦ Θεοτοκόπουλου.

Τὴ θέση του αὐτὴν ὡς Διευθυντοῦ τῆς Πινακοθήκης τὴν ἐκράτησε μέχρι τοῦ θανάτου του.

Τὸ 1923 ἐπῆρε τὸ Ἀριστεῖον τῶν Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν ποῦ ἦταν γι' αὐτὸν ἡ πρώτη ἐπίσημη ἀναγνώριση τοῦ ποικίλου του πνευματικοῦ

ἔργου, ποιητικοῦ, πεζοῦ, τεχνοκριτικοῦ, καί στίς 3 Ἰουνίου τοῦ περασμένου μόλις ἔτους ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός καί ἔφερεν ἔτσι στό κρῦο οἶκημα τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου τῆ θερμῆ του φιλοτεχνία, τὴν ἀντικειμενικὴ του βαθειὰ κρίση καί τῆς ἀγνῆς ποιητικῆς του διαθέσεως τὴν πνοή.

Ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου ὑπῆρξεν ἕνα πνεῦμα γενικόν καί καθολικώτατον καί ἡ ἔμπνευσή του ἐστράφηκε πρὸς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ γραπτοῦ λόγου, δράμα, ποίηση, διήγημα, λυρική πρόζα, κριτική. Πολυμαθέστατος, «*érudite*» ὅπως θὰ ἔλεγαν οἱ Γάλλοι, καί γλωσσομαθέστατος, ἔχει ἐξοδέψει χρόνια πολλὰ τῆς ζωῆς του γνωρίζοντας «*πολλῶν ἀνθρώπων νόον*» καί βλέποντας «*ἄστεα*», ταξιδεύοντας σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη, τὴ Δυτικὴ κυρίως, ἕως καί στίς Σκανδιναβικὰς χώρες. Τὰ ταξίδια του τοῦ ἔδιδαν γνώση μάθηση, γούστο, σοφία. Σπούδασε τ' ἀθάνατα ἔργα ζωγραφικῆς μέσα στὰ παλάτια τῆς Φλωρεντίας καί στὰ Μουσεῖα τῶν καλλιτεχνικῶν κέντρων τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς καί τῆς Ἀναγεννήσεως. Καί μαζί ἔνοιωσε τῆς ψυχῆς κάθε λαοῦ ποῦ ἐπισκεπτόταν τὸ βαθύτερο νόημα, τίς λεπτές ἀποχρώσεις συναισθημάτων καί τίς αἰσθητικὰς κλίσεις. Τὰ Παρισινὰ του γράμματα τὸ μαρτυροῦνε περίτρανα καί οἱ θαυμαστές του ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἰσπανία κυρίως εἶναι γεμάτες ἀπὸ ποίηση, ἀγάπη καί λεπτὴ αἴσθηση ὄχι μόνον τῆς φύσεως ποῦ ξεδίπλωνε μπροστὰ στὰ μάτια του ὅλες τίς χάρες ἑνὸς ἀγνωστοῦ τοπίου ἀλλὰ καί τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰ ξένα συναισθήματα καί τίς διαφορετικὰς ἀνατροφὰς καί ἀντιλήψεις. Οἱ σελίδες του αὐτὲς εἶναι πολυσυνθετώτερες ἀπὸ παρόμοιες τοῦ Οὐράνη, πῶς πνευματικὰς ἀπὸ τὰ Παρισινὰ ρεπορτάζ τοῦ Σπύρου Μελά καί ἀσφαλῶς πῶς γοητευτικὰς, πῶς ἀντικειμενικὰς καί πῶς πολὺπλευρες ἀπὸ τίς ἐντυπώσεις ἀπὸ τίς ξένες χώρες τοῦ Καζαντζάκη. Μέσα στίς ἀσύγκριτες τεχνοκριτικὰς μελέτες του γιὰ τὴν Ἰταλικὴν Τέχνη, ποῦ καί στὴν Ἰταλία ἀκόμα ἐχτιμοῦνται βαθύτατα, ὅπως τὸ ἀναφέρει καί ὁ Ἰταλὸς καθηγητῆς κ. Μπιάτζι, ξεχύνεται ἀπλόχωρα τῆς Μεγάλης Τέχνης ἡ ἀγάπη καί εἶναι διάχυτες σ' αὐτὲς ἡ τρυφερότητα, τὸ μόνον στοιχεῖο ποῦ κάμνει καρπερὴ τὴν κριτικὴν, ὅπως εἶπε καί ὁ Φλωμπέρ. Μὲ τὴν καθαρότητα, εὐγένεια καί σαφήνεια ποῦ ἐχαρακτήριζε ὅ,τι καί ἂν ἔγραφεν αὐτὸς ὁ ἐραστὴς τῶν ὥραίων πραγμάτων στὴ φύση καί στὴν Τέχνη, ξεδιπλώνει μπροστὰ στὰ μάτια μας τὰ «ἀνοιχτὰ μυστικά» τῆς φύσεως κατὰ τὴν ὥραϊαν ἔκφραση τοῦ Γκαίτε καί εἰσάγει καί τὸν πῶς ἀμύητο στὰ ὥραϊα μυστήρια τῆς Τέχνης τῶν ἀνθρώπων, ἐρμηνεύοντας καί ζωντανεύοντας ἔτσι γιὰ μᾶς, ἀκόμα μιὰ φορά, τὸ πνεῦμα καί τὸ αἶσθημα ποῦ ἐκίνησαν τὸ χρωστήρα τῶν ἀθάνατων καλλιτεχνῶν.

Ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου δὲν ἦταν μόνον λογοτέχνης ἀλλὰ καί μέγας τεχνοκρίτης καί αἰσθητικός. Καί ἐγὼ τουλάχιστο δὲν ξαίρω σὲ πῶς μέρος θὰ κλίνῃ ἡ ἀθανασία του. Ἴσως τὸ ἕνα νὰ βοήθησε τὸ ἄλλο γιὰ νὰ σχηματισθῇ ἕνας ὀλοκληρωμένος πνευματικὸς ἄνθρωπος μὲ τόσο πηγαίαις ἐκδηλώσεσις σὲ κάθε σφαῖρα τοῦ διανοητικοῦ κύκλου.

Ὡς αἰσθητικός ἦταν μοναδικὸς στὴν Ἑλλάδα, καί κατόπιν του ἴσως ἀκολουθοῦσε μακριὰ ὁ Νιρβάνας. Ὁ Παπαντωνίου δὲν ἦταν βέβαια ἕνας ἀπόλυτα αἰσθητικός, σύμφωνα μὲ τὸν ἀύστηρὸ λογοτεχνικὸν ὀρισμὸ τοῦ ὄρου αὐτοῦ. Αἰσθητικὸς δὲν εἶναι μόνον ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἔχει ἕνα λεπτό

γούστο σὲ κάθε προτίμησή του μέσα στὴ ζωὴ καὶ ποὺ ἔχει μιὰν ἔμφυτη διαίσθηση γιὰ τὴν ἄρμονία τῶν λεπτῶν ἀποχρώσεων τῶν διαφόρων χρωμάτων ἢ τῶν ἀναλογιῶν καὶ μιὰν ἐνστικτώδη ἀντίληψη τῶν γραμμῶν τοῦ Καλοῦ. Στὰ λογοτεχνικά ζητήματα αἰσθητικὸς εἶναι ἀκόμα καὶ ἐκεῖνος ποὺ βρίσκει τὸν προορισμὸ καὶ σκοπὸ τῆς Τέχνης μόνο στὸ ὠραῖο καὶ στὸ ἄρμονικό. Κανένα ἄλλο προορισμὸ δὲν θέλει ν' ἀνεχθῆ γιὰ τὴν Τέχνη ἐξὸν ἀπὸ τοῦ νὰ βρῆσκῃ καὶ νὰ ξεχωρίσῃ τὴν ὁμορφιά τῶν πραγμάτων. Τὸ δόγμα του εἶναι: ἡ Τέχνη γιὰ τὴν Τέχνη. Γιὰ τὸν αἰσθητικὸ σκοποὶ ἠθικῆς ἢ εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως γιὰ τὴν καλλιτέρευση τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κοινωνιῶν πρέπει νὰ εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸ νόημα τῆς ἀληθινῆς Τέχνης. Ἡ λεπτὴ ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνη, γεμάτη ἀπὸ τὴν αἴσθηση τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ἄρμονικοῦ, πρέπει νὰ δονεῖται καὶ ν' ἀποδίδῃ γύρω της μόνον ὅ,τι εἶναι ἄρωμα, λεπτότητα, διαφάνεια γραμμῆς καὶ εὐγένεια. Ὅπως εἶπε καὶ ὁ Oscar Wilde, ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους αἰσθητικὸς ποὺ γέννησε ἡ ἀνθρωπότητα, «ἡ αἰσθητικὴ βρίσκεται ψηλότερα τῆς ἠθικῆς. Ἀνήκει σὲ πῶς πνευματικὴ σφαῖρα. Τὸ νὰ διακρίνουμε τὸ κάλλος τῶν πραγμάτων εἶναι ἡ ψηλότερη βαθμίδα ποὺ μποροῦμε νὰ φτάσουμε.»

Ὁ Παπαντωνίου ἀπὸ τὰ γραφτὰ του φανερώνεται πὼς ἦταν αἰσθητικώτατος ὡς ἄνθρωπος. Ὡς αἰσθητικὸς λογοτέχνης ὅμως ἔδειξε πὼς δὲν πιστεύει παρὰ μόνο σχετικά στὴν ἀλήθεια τοῦ προορισμοῦ τῆς Τέχνης ὅπως τὴ θέλουν οἱ ἀπόλυτοι αἰσθητικοί. Γιατὶ πάντα θέλησε νὰ τονίσῃ, ἢ καλύτερα ἄφισε νὰ ἐνοσηθῆ, τὸ ἠθικὸ διδάγμα τῆς ἀληθινῆς τέχνης καὶ τὴ βαθειὰ της κοινωνικὴν ἐπίδραση. "Ἐτσι καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ ἀκόμα ἐφρόντισε νὰ γράψῃ βιβλία ὑπέροχα γιὰ νὰ καλλιεργήσῃ καὶ διαμορφώσῃ τὶς τρυφερὲς καὶ ἀφορμάριστες ἀκόμα παιδικὲς ψυχοῦλες μὲ τῆς τέχνης τὴν εὐεργετικὴν διδασκαλίαν καὶ πρότυπα.

Ὡς τεχνοκρίτης ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου ὑπῆρξεν ἀσφαλῶς μοναδικὸς στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Νιρβάνας ἔκαμνε σπάνια ἐρασιτεχνικὴ κριτικὴ ἔργων ζωγραφικῆς μὰ δὲν εἶχε οὔτε τὴν τεχνικὴ κατάρτιση οὔτε τὴ γνώση οὔτε τὴν αἰσθητικὴν διαίσθησιν τοῦ Παπαντωνίου. Ἀπὸ τὰ ταξίδια του καὶ τὶς μελέτες του καὶ ἀπ' τὸ θαυμασμὸ του στὰ πρωτότυπα γέμισε τὴν ψυχὴν του μὲ τὴν ἄρμονίαν καὶ ἐκδήλωσιν κάθε τεχνοτροπίας γιὰ νὰ σχηματίσῃ μέσα του ἔτσι μιὰν ἐνόρασιν τέχνης ἀξιοθαύμαστη. Σ' αὐτὸ τὸ βόηθησε πολὺ καὶ ἡ ποιητικὴ του φλέβα καὶ διάθεσις γιὰ τὸ Παπαντωνίου ἦταν καὶ ἔμεινε σ' ὅλες του τὶς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις, εἴτε τεχνοκριτικὰς ἐσχεδίαζε εἴτε διήγημα ἔγραφε, ἕνας ποιητὴς καὶ μάλιστα ἕνας λυρικός, μὲ μιὰ ποιητικὴν ψυχὴν ἐξαιρετικὰ εὐαίσθητην στὴ συγκίνηση ποὺ προκαλεῖ κάθε ὠραῖο εἴτε στὴ Φύσιν εἴτε στὴ Ζωὴ. Ἐπληροῦσε κατὰ ἕνα θαυμαστὸν τρόπον ἐκεῖνο ποὺ ἠθέληεν ὁ Wilde τὸν κριτικὸν πὼς «πρέπει μὲ τὴν κριτικὴν του νὰ ἐκφράσῃ τὴν συγκίνησην ποὺ αἰσθάνεται μπροστὰ στὸ ἔργο τῆς Τέχνης, ἀπαράλλαχτα ὅπως ὁ τεχνίτης ἐκφράζει μὲ τὴν τέχνην του τὴν συγκίνησην ποὺ νοιώθει μπροστὰ στὴ φύσιν.» Ἐτσι οἱ κριτικὰς του γιὰ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν δὲν ἦταν συνοφρυωμένος ἀπολογισμὸς καλλιτεχνικῶν πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων καὶ μιὰ ξερὴ περιγραφή ἢ κατάταξις σὲ σχολὰς τοῦ τεχνίτη ποὺ ἐξέταζε. Ἡ τεχνοκριτικὴ του ἐδονεῖτο ἀπὸ τὸ αἶσθημα τοῦ

ποιητή και την αγάπη του αισθητικού ανθρώπου. Σά να ήθελε να δικαιώσει το Ρενάν που δεν έζητούσε από τους λογοτέχνες να γράφουν παρά για ό,τι αγαπούν και να τιμωρούν με τη λησμονιά και τη σιωπή τ'ασχρημα και τ'α πρόστυχα.

Με τη σαφήνεια ύφους, που τον ξεχώριζε, και με το υπέροχο στυλ, που τον ανάδειξε ως τον μεγαλύτερο ίσως συγγραφέα του Νεοελληνικού Λόγου, μας έδωσε τεχνοκριτικές σελίδες υπέροχες γραμμένες με βαθειά κατανόηση των έκδηλώσεων κάθε τέχνης και με την αγάπη εκείνη που κάμνει δημιουργό και τον κριτικό. Καλλιτέχνης ο ίδιος εύρισκε στα κρινόμενα καλλιτεχνήματα την ομορφιά που ζητούσε και την άρμονία που ποθούσε ή ωραίοπαθη ψυχή του.

Ἡ τέχνη που ἔκρινε ἄνοιγε στὴ σκέψη του καὶ στὸ πνεῦμα του δρόμους γιὰ τὰ δικά του πετάγματα καὶ γιὰ τὴ δική του ἀνύψωση καὶ ἀνάταση σὲ κόσμους ἰδεατοῦς. Σπάνια ἀσφαλῶς ὑπῆρξε μεγαλύτερη πνευματικὴ συγγένεια μεταξὺ τοῦ καλλιτέχνη καὶ τοῦ κριτικοῦ του. Τὸ φαινόμενο τοῦ Παπαντωνίου μοῦ θυμίζει τὸ ἀνάλογο ἀκριβῶς παράδειγμα τοῦ μεγάλου Ἀγγλοῦ τεχνοκρίτη John Ruskin, τοῦ θεμελιωτῆ ἀσφαλῶς τῆς νεωτέρας τεχνοκριτικῆς, πού τέτιαν ἔμπνευση καὶ ἐπίδραση ἔπαιρνε ἀπὸ τὰ ἔργα πού ἔκρινε καὶ ἐσπούδαζε ὥστε ὕστερα ζωγράφιζε καὶ ὁ ἴδιος σὲ βαθμὸ πού νὰ ἐξελιχθῆ ὄχι μόνο σ' ἓνα μεγάλο συγγραφέα ἀλλὰ καὶ σ' ἓνα δυνατὸ ζωγράφο.

Τέτοιους πνευματικούς ἀνθρώπους σπάνια γεννᾷ ἡ ἀνθρωπότητα. Εἶναι καμωμένοι ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν καθολικῶν ἐκείνων μεγαλοφυϊῶν ὅπως ἑνὸς Leonardo du Vinci πού ὑψώνουν τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τῶν ἐποχῶν πού ζοῦνε. Τὰ φαινόμενα βέβαια τοῦ Ruskin καὶ τοῦ Παπαντωνίου δὲν εἶναι καθημερινά. Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα οἱ τεχνοκρίτες μέσα στοὺς αἰῶνες εἶναι λίγοι καὶ πῶς λιγοστοὶ ἀκόμη οἱ τεχνοκρίτες ἐκεῖνοι πού με τὴ δική τους ἔκφανση τοῦ ὠραίου ἐξηγοῦν τὰ ἔργα τῆς τέχνης, τὶς ἀνοιχτές αὐτὲς πόρτες τῆς Αἰωνιότητος, ὅπως τὰ ἐχαρακτήρισε τόσο παραστατικά ὁ Σοπενάουερ, καὶ τὰ κάμνουν κατανοητὰ καὶ σ' ἐμᾶς τοὺς βεβήλους καὶ τοὺς ἀνίδεους.

Ἦταν φυσικὸ πὼς ἡ φήμη τοῦ Παπαντωνίου, πού ἦταν ἀναμφισβήτητα ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τεχνοκρίτες τῆς ἐποχῆς μας μέσα σ' ὅλο τὸν κόσμον, θὰ ξεπερνοῦσε νωρὶς τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα. Ὅταν τὸ 1923 στὸ Διεθνὲς Συνέδριον τοῦ τύπου στὴ Στοκχόλμη ἀντεπροσώπευσε τὸν Ἑλληνικὸν τύπον, ἔγινε τὸ ἀντικείμενον μεγάλων περιποιήσεων καὶ τιμῶν χάρις στὴν προσωπικότητά του. Προσκαλεῖται ἀπὸ τὸν Σύνδεσμον τῶν Σουηδῶν Δημοσιογράφων καὶ δίδει στὴ Στοκχόλμη μιὰ διάλεξή του ἀληθινὰ ἐμπνευσμένη, γιὰ τὴ μεγάλη ποιήτρια καὶ διηγηματογράφου τῆς Σουηδίας, τὴ Σέλμα Λάγγερλεφ, πού πήρε τὸ βραβεῖον Νόμπελ τὸ 1909 καὶ πού τὸ ἔργο της μερικὸι θέτουν στὴν ἴδια γραμμὴ με τὴν «Ἰλιάδα» καὶ τὸν «Δὸν Κιχώτη». Εἶναι γι' αὐτὴν πού εἶπαν πὼς μαζί με τὸν ἀθάνατον Μιστράλ εἶναι οἱ δυὸ μεγάλες ἐπικές φλέβες πού γεννῆσαν οἱ νεώτεροι καιροί. Ὁλος ὁ τύπος τῆς Στοκχόλμης μιλά μετὰ τὴ διάλεξή του ἐνθουσιαστικά γιὰ τὸν Ἕλληνα αὐτὸ διανοούμενον καὶ ἔτσι ἡ τεχνοκριτικὴ του καὶ συγγραφικὴ ἀξία γνωρίζεται καὶ σὲ πλατύτερους ὀρίζοντες. Ἐξαιρετικὴ προσοχὴ τοῦ δίδεται σ' ὅλες τὶς ὑποδοχὰς καὶ συγκεντρώσεις πού ἔγιναν ἐξ αἰτίας τοῦ Συνεδρίου ἐκείνου καὶ στὸ ἐπίσημον

βαθεία διαίσθηση της ανθρώπινης ψυχῆς σ' ὅλες της καὶ τίς πῶ παραμικρὲς ἀποχρώσεις. Ἡ ποιητικὴ διάθεση τοῦ συγγραφέα, πού, ὅπως ἐτόνισα, εἶναι ἐκδηλῆ σ' ὅλα του τὰ ἔργα, ἐδῶ παίρνει τὴν πῶ ἐμφανῆ της ἐξωτερικέου. Καὶ ἂν εἶναι ἀληθινὸς ὁ ὀρισμὸς τοῦ μεγάλου Κάρλαϊλ ὅτι «ἡ ποίηση εἶναι μουσικὴ σκέψη καὶ ποιητὴς εἶναι μόνον ἐκεῖνος πού σκέπτεται μουσικά καὶ πού βλέπει μουσικά,» τότε ἀσφαλῶς ὁ πεζογράφος τῶν «Πεζῶν Ρυθμῶν», πού στὴ σκέψη του κλείνει ὅλην τὴ μουσικὴ τῶν ὠραίων πραγμάτων πού μᾶς τριγυρίζουν καὶ στὴν ἔκφραση του σκορπίζει τὸ ἄρωμα καὶ τὴν ἁρμονία τῶν λεπτοτέρων φαινόμενων τῆς ζωῆς καὶ καταστάσεων τῆς ψυχῆς, εἶναι ποιητὴς στὴν ἀληθινώτερη πραγματώση τοῦ ὅρου τούτου. Γιατὶ ὁ μουσικὸς ρυθμὸς καὶ ἡ μουσικὴ ἀπόδοσις καὶ ἐξωτερικέου τῆς σκέψεως τοῦ συγγραφέα τῶν «Πεζῶν Ρυθμῶν» ξεχύνεται ἀφθονῶς καὶ ἀναπηδᾷ σὲ κάθε γραμμῆ, ὅπως λόγου χάρις στὴ θαυμάσια «Προσευχὴ» καὶ στὸ «Ἐνα τριαντάφυλλο» του, ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅ,τι πρέπει νὰ εἶναι μιὰ λυρικὴ πρόζα ἢ—πού εἶναι τὸ ἴδιο—ἕνα πεζὸ τραγοῦδι.

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ γράψῃ κανεὶς ὠραῖες μουσικὲς φράσεις, χρειάζεται κάτι νὰ ἔχη μέσα του νὰ δώσῃ σ' αὐτές, ὅπως θὰ ἔλεγε καὶ ὁ Στένταλ. Καὶ πραγματικὰ οἱ λυρικὲς πρόζες τῶν «Πεζῶν Ρυθμῶν» μέσον τῆς μουσικῆς μιᾶς ἀπαραμίλλης ἐκφραστικῆς σαφηνείας δίνουν ψυχολογικὰ ἀνάγλυφα τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων τῆς σύγχρονης ἀστικῆς κοινωνίας μ' ὅλο τὸν πλοῦτο τῶν συναισθημάτων τῶν καὶ μ' ὅλα τὰ ἀφάνταστα πετάγματα τῆς σκέψεως τῶν καὶ τῆς φαντασίας τῶν. Μιὰ ψυχικὴ εὐγένεια, μιὰ ἐγκαρτέρηση, στάζει ἀπὸ τὴν ἐκλεπτυσμένη ψυχὴ τοῦ συγγραφέα σὲ κάθε του πρόζα πού τὴν κάνει διάφανη, ἀνέρη, νταντελλένια. Νομίζω πὼς εἶναι ὁ Πορφύρας τῆς πρόζας. Ὅπως ἐκείνου οἱ στίχοι, ἔτσι καὶ τοῦ Παπαντωνίου τὰ λυρικά αὐτὰ πεζογραφήματα εἶναι τὰ τραγοῦδια τῶν στεναγμῶν, τῶν μοιραίων ἀποχωρισμῶν καὶ τοῦ θανάτου, «παντὸς ὅ,τι διαβαίνει θλιμμένο καὶ πλανᾶται ἀνήσυχο, παντὸς ὅ,τι ἀντιχεῖ παραπονετικά, θρηνεῖ ἐγκαταλειμένο καὶ πεθαίνει ἔρημο». Ὁ Παπαντωνίου ὁμοῦ δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ μιὰ φιλοσοφικὴ διάθεση. Μέσα στὴν ἐλαφρὴ πεσσιμιστικὴ χροιά πού διαπνέει ὅλες του τίς πρόζες αὐτὲς βρίσκουμε τὴ φιλοσοφικὴν ἐκείνην ἐσωτερικότητα πού γενικεύει τὸ ἀνήσυχο ὄνειρο καὶ ἰδεῶδες τοῦ ἀνθρώπου τῆς σκέψεως γιὰ νὰ περικλείσῃ ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ξεχωρίζουμε καθαρὸ τὸ βαθύ καὶ φιλοσοφικὸ κολταγμα τῆς ζωῆς. Παράδειγμα ὁ «Μοιραῖος» καὶ ὁ «Θάνατος ἀρχαίου Θεοῦ».

Ἄλλὰ, ἂν ἤθελα νὰ ἀναλύσω λεπτομερικὰ κάθε κομμάτι τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, θᾶπρεπε νὰ γράψω ἴσως βιβλίον μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ κρινόμενον. Γιὰ τοὺς «Πεζοὺς Ρυθμοὺς» ταιριάξει ἀπόλυτα ἐκεῖνον πού ἔγραψε κάποτε ὁ Γκαίτε ἀπὸ τὴ Ρώμη γιὰ ἕνα βιβλίον πού ἔλαβε: «Γιὰ νὰ πῶ ὅλα ὅσα στοχάζομαι γι' αὐτὸ τὸ βιβλίον θᾶπρεπε νὰ γράψω ἄλλο ἕνα».

Ὅπως στοὺς «Πεζοὺς Ρυθμοὺς» του ἔτσι καὶ σ' ὅλα του τὰ γραφτὰ ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου μᾶς ἔδωσε θαυμάσια πρότυπα συμμετρίας μορφῆς καὶ οὐσίας καὶ ἁρμονικῆς ἀναλογίας ἐκφράσεως καὶ περιεχομένου, σκέψεως καὶ αἰσθήματος. Ἡ ἀρχιτεχτονικὴ τῆς σκέψεως του,

σέ καθαρές, λιτές, άδρά ξεχωρισμένες γραμμές βρίσκεται σ' άπόλυτη συμφωνία με την άρχιτεχτονική του ύφους του, άποτελώντας έτσι ένα κλασσικό σύνολο. Μοῦ θυμίζει κάποια κλασσικά άττικά πρότυπα τέχνης, γιατί κι' αυτός ήταν σ' όλα του 'Αττικός, στη λιτότητα και καθαρότητα τής σκέψεώς του και στη σαφήνεια του φραστικού του όργάνου. Τό ύφος του Πρίγκηπα αυτού του Λόγου, όπως τόσο παραστατικά τόν ώνόμασεν ό Παλαιολόγος, σκαλίζει θαυμαστά και κλασσικά πρότυπα πεζού λόγου και κάμνει άσφαλώς τόν τεχνίτη του τό μεγαλύτερο συλλίστα τής Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και τόν κύριο διαμορφωτή του πεζού μας λόγου. 'Η γλώσσα του με μιá φραστικήν εύγένεια άποκαλυπτικήν άποδίδει σέ άπαράμιλλον άκριβολογία τήν έννοια πού θέλει νά ύποδηλώση, τήν εικόνα πού θέλει νά ζωγραφίση ή τήν πιό λεπτή άπόχρωση στοχασμού πού θέλει νά περιγράψη.

'Ο Παπαντωνίου με τό ύφος του αλλά και' έξοχήν με τή σκέψη του και τή λεπτή του αίσθηση άνοιξε νέους κόσμους στοχασμού και αισθητικής όμορφιάς στους νεοέλληνες. Δέν μπορεί παρά τό διάβασμα τών έργων του ν' άπαλύνη τήν ψυχή και ν' άνοίξη καινούργιους ιδεατούς κόσμους στους άναγνώστες του. Γιατί άναμφίβολα εύεργετική άκτινοβολία πρέπει νά σκορπίζη γύρω του τό έργο ενός πνευματικού άνθρώπου, πού ταιριάζουσε γι' αυτόν τά λόγια του "Αγγλου ποιητή Μπλέηκ: «'Εάν βλέπησ ένα κόσμον όλόκληρο σ' ένα κόκκον άμμου, ένα παράδεισο σ' ένα άγριο άνθος, τότε κρατᾶς στην παλάμη σου μέσα τό άπειρον, κρατᾶς τήν αϊωνιότητα σέ μιá στιγμή μόνον».

Κάθε φορά πού διαβάζω τώρα, στους πολεμικούς αυτούς καιρούς, πνευματικά προϊόντα σάν του Παπαντωνίου, κάθε φορά πού βλέπω έργα τέχνης, όπως τελευταία ακόμα στην 'Ιταλία, άπελπιζομαι με τή σκέψη πώς μιá πολεμική καταστροφή—έργο συνανθρώπων μας—μπορεί νά σβύση τά πρώτα και νά έξαφανίση τά δεύτερα. 'Αλλά ή άπελπισία δέν είναι κανενός τέρματος προωθητική. 'Οφείλουμε καθένας μας, στόν κύκλο τής δράσεώς του, μεγάλον ή μικρό, σ' οποιαδήποτε τάξη και άν ανήκουμε, όπλισμένοι με τά θαυμαστά παραδείγματα τής τέχνης και τής φύσεως, πού είναι όλη άρμονία και άγάπη, νά εργασθοῦμε γιά ένα καλύτερο μέλλον, με τή βαθειά πίστη στην ψυχή δι, χάρις στις προσπάθειες όλων μας, ή άνθρωπότητα μιá μέρα δέν μπορεί παρά νά βαδίση πρὸς μιάν καλύτερη κοινωνία, τήν Κοινωνία τής Ειρήνης και του Δικαίου.

ΓΙΑΓΚΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ

ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΠΑΦΟΥ

Φύκια κι άρμυρίλα ξέξασπρα ξαπλώνουν
καί φαντάζουν τόσο στ' άκρογιάλι γύρω,
καί τὸ μάγο κύμα με ρυθμὸ καί ζήλο
σάν άχνὸ ξεφτίζει τ' άκριβὸ του μύρο....

Βάρκες καί καράβια με άνοιχτὰ πανάκια,
με τ' άγκίστρια οί πρώτες, γιά ταξίδια τ' άλλα
ξεκινούν καί πάνε, τὸ νερὸ νά σκίζουν,
κάνοντας σημάδια, δίνοντας σινιάλα....

Καλαφάτες ναῦτες παρεκεῖ πισσώνουν
τίς παλιές φελοῦκες, κι άλλοι δίχτια πλέκουν,
τραγουδοῦν καί λένε τοῦ σεβντᾶ τραγούδια,
πότε σουλατσέρνουν, πότε, πάλε, στέκουν.

Κ' ἔρχεται τὸ δεῖλι· τὸ παλιὸ τὸ κάστρο
ρίχνει τὴ σκιά του ρημαγμένο σπίτι
νά προβάλλει ἔμπρός μας, ἄσυλο νά γίνει
τῶν φτωχῶν ψαράδων καί τοῦ πρώτου ἀλήτη...

Κι ὄλα, τυλιγμένα στῆς νυχτιάς τὸ πέπλο,
σάμπως νά ξεχνιοῦνται στὸ δικό τους πόνο.
"Ἐτσι θά σταθοῦνε σὲ βοριά καί νότο,
σ' ἄνεμο, στὸν ἥλιο. στὸ μακρὺ τὸ χρόνο!...

ΤΩΝΗΣ ΜΕΛΑΣ

ΑΜΑΝ ΘΕΛΕΙΣ

"Ἐχω πάθος στὴν καρκιάμ μου τζιαί ζανίν στ' ἄμμάδκια μου,
τζ' εἶσαι ἔσου τὸ γιατρικόμ μου, κότζινον λαζούριμ μου.

"Ἄμ με φήσεις ἔννᾶ κρούσω μέσ' στὰ ξεροκλάδκια μου,
βάρ' με στὴλ λεγνήσ σου κόξαν βάρτουλον, τραχούριμ μου.

Εἶντ' ἄρτζιεύκεις νά με γιάνεις τζι' ἄρπα φεύκεις, φήνεις με
τζι' οὔλον ψάλλεις πῶς φοᾶσαι τζιεῖν' τὸ παραμύθισ σου;
Ποῦ τὸν τάφον ἄμαθ θέλεις, πούππα μου, ἀναστήνεις με:
Κρύφουσιν καλαδρωπάριν τζιαί γιατρὸν τὰ στήθ σου.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΙΑΣΙΔΗΣ

ΜΕΘΑΥΡΙΟ...

Είναι φτωχός ο λόγος του ανθρώπου για να εκφράσει όλα όσα ένας σκέφτεται, όλα όσα νιώθει. Στους αιώνες που πέρασαν μόλις κατορθώσαμε να εκφράζουμε σε τυπικές κι αλύγιστες φόρμες κάποιες έννοιες, που κι αυτών την κίνηση τη βάλαμε στο στενό καλούπι της γλώσσας, αφαιρώντας τους το πολλαπλό χρώμα, τα λεπτά κινήματα, την όρμητική αλληλουχία. Βέβαια είναι και γιατί ο Βαλσαμής δεν έχει καμιά δεξιότητα στα ώραϊα και τορνευτά λόγια έτσι απλός και δειλός που είναι. Μά όποιος και να ήταν στη θέση του σήμερα, δε θα μπορούσε να μιλήσει καθαρώτερα, πιό όριστικά. Σκεφτήτε να βλέπει την Έλένη καθισμένη απέναντι του! Κι όχι, να πεις, στ' όνειρό του—όπως του τύχαινε συχνά πρωτότερα—μά ολοζώντανη, στην πραγματικότητα μπροστά του. Δεν είν' αυτός που σε μιιά στιγμή τώρα έζησε ολάκερη την αιωνιότητα του κόσμου, γιατί της κράτησε ειρηνικά το άβρο χέρι στο δικό του μέσα;... Πώς να της έλεγε τί ένωθε τη θεία εκείνη στιγμή, πώς να της παραστήσει τη χαρά και την ευγνωμοσύνη του; Τρέμανε πάλι τα πόδια του κ' ή γλώσσα του δενόταν σε κόμπους, και χάθηκαν όλα τα ώραϊα λόγια που σχεδίαζε, μέρες τώρα, να της πει διαν αυτή θα έρχόταν. "Ετσι και μπροστά στο Θεό θα νιώθει αδύναμος ο άνθρωπος να εκφράσει το θαυμασμό του για το μεγαλείο που αντικρύζει.

Την έβλεπε ακόμα απέναντί του... Τα ρόδα του 'Απρίλη άνθιζαν στο παρθενικό της πρόσωπο και ή χαρά δροσερή ξεχυνόταν από τα στοχαστικά της μάτια. Μιλούσε, κ' ή φωνή της έμοιαζε με το θρόϊσμα των φύλλων, όντας φυσάει άπαλό το άεράκι και τ' άγκαλιάζει έρωτικά.

Πόσο καιρό την περίμενε;... Μά από τη μέρα που του ήλιου τό φως χάιδεψε τα μαλιά του, τότε που ηδούσε ξέγνοιαστο παιδί μέσα στα χωράφια κ' έριχνε τις χάρτινες βαρκοϋλες των όνειρων του στο ήρεμο ποταμάκι του χωριού. Νόμιζε πώς κι όλος ο κόσμος θα την περίμενε για να βρει την όλοκλήρωση του, από τότε που ή Γιλίαση έπεσε ώριμος καρπός από τα θεία χέρια του Δημιουργού κι άρχισε να στριφογυρνάει μέσα στ' άπειρο. "Ενωθε πώς τό θάμα της ζωής της Κόρης που καθότανε κοντά του, ήταν τό υπέρτατο θάμα της Δημιουργίας. Βέβαια καθέννας μπορεί να λείι τα ίδια για την αγαπημένη του, μά ο Βαλσαμής πρώτη και τελευταία φορά τό έλεγε, γιατί ήταν ή μοναδική αλήθεια που γνώρισε στη ζωή. Μά να τό διακηρύξει δεν είχε τη δύναμη. Μπερδεύουνταν τα λόγια του κι άκρη δεν έβρισκε.

Θέλησε να της πει για τα παλιά του, με την ιδέα πώς ή αναδρομή αυτή στα περασμένα θα του ξαναφέρει την αυτοκυριαρχία, για να μπορέσει κατόπι να της μιλήσει ήρεμώτερος για τα τωρινά και τα μελλούμενα. 'Αλλά πώς ν' αποδώσει με λόγια την εύλογημένη κείνη άνοιξιάντικη μέρα στην άκροθαλασσιά, που μέσα στο πανηγύρι του νερού και του ήλιου έδειχνε Αύτη τη νεανική άλκή της στα θαμπωμένα από τη δύναμη και την όμορφιά της μάτια του, και που με τό βαθύ, στοχαστικό της

βλέμμα φώτισε τὰ σκοτάδια τῆς ὑπαρξῆς του; ... Ἡ καρδιά του λαχταροῦσε σὰν πληγωμένο πουλί καὶ σπύραζε ἀπὸ πόνο. Ἐβρισκε πῶς ἡ εὐτυχία εἶναι τὸ πιὸ ἀπλό πράμα, ὅμως σπάνια τὴ χαίρομαστε. Κι ἀναθυμόταν τὶς μέρες ποὺ ἀκολούθησαν γεμάτες πλήξη καὶ ὀδύνη. Κάποτε, εἶν' ἀλήθεια, κάποια κολοσύνη τῆς μοίραινε πάλι τὴ ζωὴ του, μὰ τόσο φευγαλέα κι ἀόριστα ποὺ δὲν πρόφτανε νὰ γευτεῖ πλέρια τὸ γλυκὸ χυμὸ τῆς. Ἡ ἀμφιβολία σκότωνε τὴν ψυχικὴ του ἡρεμία καὶ μεγάλωνε μὲ τὸ βάσανο τῆς μάταιης ἀναμονῆς.

Μετροῦσε μιὰ μιὰ τὶς ὥρες κάθε μέρα ποὺ εἶχε νὰ τὴ δεῖ καὶ κείνες ποὺ ἔπρεπε ἀκόμα νὰ περάσει μόνος μέσ' στὴν ἀγωνία του γιὰ ν' ἀντικρούσει πάλι τὴ γλυκιά, εἰρηνικὴ μορφή τῆς. Καὶ γίνονταν οἱ ὥρες ἕνα κομπολόι βαρετὸ κι ἀτέλειωτο, ποὺ ὅσο τὸ στριφογυρνοῦσε μέσ' στὰ χέρια του τόσο καὶ πιὸ πολὺ βάραινε στὴ ζωὴ του καὶ τὸν ἐπνιγε. Θυμότανε τοὺς στίχους τοῦ ποιητῆ καὶ τοὺς σιγοψιθύριζε στὴ μοναξιά του:

«Ἡ Κυριακὴ μιὰν ἄχαρη εἶναι μέρα
καὶ πιὸ ἄχαρη ὅποια σκόλη καὶ γιορτῆ,
δὲν ἔχει φῶς γιὰ μέ, δὲν ἔχει ἀέρα,
ἀφοῦ μακριὰ ἀπὸ σένα μὲ κρατεῖ.»

Κι ἄρχιζε νὰ κλαίει, αὐτὸς ποὺ δὲν ἔκλαψε ποτέ. Καὶ τώρα ποὺ τὴν εἶχε μπροστά του, βουρκώνανε πάλι τὰ μάτια του κ' ἦταν ἕτοιμος νὰ ξεχυθεῖ σὲ δάκρυα, ἂν δὲ φοβόταν πῶς θὰ τὴν πείραζε. Ἐκανε λοιπόν, κάπως, κουράγιο καὶ ξεκολούθησε νὰ τῆς μιλάει κομπιασμένα κι ἀσυμάρτητα. Κατάλαβε κείνη τὴν ταραχὴ του καὶ προσπαθοῦσε μὲ τὸ χαμογέλιο τῆς νὰ τὸν ἐνδυναμώσει. Μὰ δὲν μπόρεσε. Εἰρήνη δὲν εἶχε πιά οὔτε γαλήνη στὴν καρδιά του.

Ἄς εἶναι. Ἄλλη φορὰ θὰ τῆς τὰ πεῖ. Ἡ ἀγάπη εἶναι τραγούδι ποὺ μόνον ἡ ψυχὴ ποὺ νιώθει ἀπὸ ἀρμονία μπορεῖ σωστὰ νὰ τὸ τραγουδήσει. Κι ὁ Βαλσαμῆς εἶχε τόση ἀναστάτωση τώρα, ποὺ μόνον παράχορδοι τόνο ἀντιλαλοῦσαν μέσα του. Αἰσθανόταν πάντα πῶς ἡ Ἐλένη, ποὺ καθότανε ἄγγελος μπροστά του, τοῦ εἶχε γεμίσει τὴ ζωὴ μὲ τὸ εἶναι τῆς, καὶ κάθε του σκέψη, κάθε του λόγος, κάθε του πράξη ρυθμιζόταν μὲ τὴ δικὴ τῆς ἔγνοια. Ἦταν ἡ ἀνοιξὴ τῆς ζωῆς του, ἡ χαρὰ στὴν ἀτέρμονη θλίψη του, ἡ ὑπερκόσμια δύναμη ποὺ τὸν ἔσερνε στὰ ὕψη, τὸ στοργικὸ χέρι ποὺ τοῦ κατεύθυνε τ' ἀβέβαιά του βήματα μέσα στὸ χάος ποὺ τὸν τριγύριζε. Ἡ στοχαστικὴ ματιά τῆς, τὸ εὐγενικὸ τῆς κι ὄλο καλοσύνη χαμόγελο, ἡ χάρη κ' ἡ δροσιὰ τῆς νιότης τῆς ἔδιναν νόημα στὴν κενὴ ζωὴ του καὶ τὸν τραβοῦσαν σ' ἕνα γλυκὸ ἴλιγγο γνήσιας δημιουργίας, τοῦ ἐμφυσοῦσαν τὴν πνοὴ τῶν μεγάλων ἔργων. Ζοῦσε, σκεφτόταν, ἐργαζόταν μὲ τὴν κρυφὴ λαχτάρα νὰ γίνεῖ ἄξιος τῆς καλοσύνης ποὺ τοῦ ἔδειχνε, γιὰ νὰ πετύχει τὴν ἀγάπη τῆς καὶ τὴν εἰρήνη.

Ναί, αὐτὰ θὰ τῆς ἔλεγε ὅταν θὰ ξαναρχόταν νὰ τόνε βρεῖ στὴν ἀκρογιαλιά μεθαῦριο. Τοῦ τὸ ὑποσχέθηκε, καὶ θὰ τὴν περιμένει ὅπως ἡ διψασμένη γῆς τὴ δρόσο τῆς βροχῆς, ὅπως ἡ μέρα τὸν ἥλιο γιὰ νὰ ξυπνήσει. Θὰ προσπαθοῦσε τότε νὰ μάθει γιατί ἦτανε θλιμμένη τὶς τελευταῖες μέρες, ποιά κρυφὴ ἀνησυχία τὴν ἔδερνε κ' ἔκανε καὶ τὴ δικὴ του τὴν ψυχὴ νὰ σπαράζει ὀδυνηρά. Δὲν ἦτανε πλασμένη γιὰ νὰ θλιβεται. Μόνον χαρὲς καὶ γέλια κ' ἡμερη εὐτυχία τῆς ταιριάζανε. Θᾶστρωνε

αὐτὸς τὸ δρόμο τῆς μετῆς καρδιάς του τὰ πῶ μρωμένα λουλούδια καὶ θάβαζε τὴν ψυχὴ του σκέπασμά τῆς, γιὰ νὰ ζήσει πάντα εἰρηνεμένη καὶ πρόσχαρη. Ἔτσι σίγουρα θὰ γινόταν μεθαύριο. Θὰ φαινόταν σοβαρὸς καὶ δυνατὸς. Θὰ ἦταν αὐτὸς πού θὰ τῆς ἔδινε κουράγιο γιὰ ν' ἀντισηκῶνει τὰ πικρὰ χτυπήματα τῆς κοινωνίας. Θὰ φαινόταν ἄντρας.

Καὶ μετὴν σκέψη τούτη ὁ Βαλσαμῆς ἠσύχασε κ' ἔμεινε νὰ τὴν κοιτάζει προστατευτικά. Εἶδε κατόπι τῆ ζωῆ του μιὰ γαλέρα κάτασπρη, μόλις πού βγήκε ἀπ' τὰ σκαριά, καὶ σάλπαρε γιὰ τὰ μεγάλα ταξίδια, δυνατὴ κι ὠραία. Αὐτὸς καθόταν στὸ τιμόνι κρατώντας το γερὰ μετὰ στιβαρὰ του χέρια καὶ δίπλα του, νὰ ὅπως τώρα, ἡ Ἑλένη γιὰ τὸ ταξίδι στὰ Κύθηρα. Τὸ φεγγάρι ἀσήμωνε τὰ νερὰ τῆς θάλασσας πού ἔλεγε τ' ἀσώπαστο τραγούδι τῆς, καὶ τὰ δελφίνια μεθυσμένα ἀπὸ τὴ μαγεία τῆς χαρᾶς χοροπηδοῦσαν τρελλὰ μπροστὰ στὴν πλῶρη δείχνοντας ἀσφαλισμένο τὸ δρόμο στὴ γαλέρα. Κι ἄφηνε τὴ φαντασία του νὰ τοὺς ταξιδεῦει εὐτυχισμένους νύχτα καὶ μέρα.

—Τί σκέφτεσαι; τοῦ εἶπε.

Ἐὔπνησε ἀπὸ τὸ λήθαργο του καὶ γύρισε καὶ τὴν κοίταξε ἔκστατικά. Πάλι δὲν μποροῦσε νὰ τῆς πεῖ.

—Νά, μιὰ γαλέρα... κ' οἱ γλᾶροι κυκλοφέρνουν... κ' εἴματε μεῖς... Ξαίρεις τὰ Κύθηρα;... Μά, ὄχι, ὄχι!.. Μεθαύριο... Τώρα δὲν ξαίρω τί λέω... Δὲν ἔχω πιά τὴ δύναμη οὔτε νὰ μιλήσω σωστά... Μεθαύριο...

—Μεθαύριο!... Τόσο δύσκολο εἶναι νὰ μάθω τώρα τὴ σκέψη σου;...

Μὰ τὸ Βαλσαμῆ τὸν ἔπιασε πάλι ἡ φοβερὴ δειλία του. Παραληροῦσε καὶ πνιγόταν μέσα στὶς ὄνειροφαντασιές του καὶ στεκόταν ἀδέξιος κι ἄβουλος ἀπέναντι στὴ ζωῆ. Τῶνιωθε, κ' ἦταν ἔτοιμος νὰ πέσει στὰ πόδια τῆς μετὰ δάκρυα νὰ τῆς ἀνοίξει τὴν καρδιά του. Μὰ καὶ πάλι δὲν μπόρεσε. Τὰ μεγάλα ἔργα θέλουν δυνατὲς ψυχές. Αὐτὸς ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού μένουν στὸ περιθώριο πάντα καὶ κρύβονται στὴ σκιά, γιὰτὶ ὑποτιμοῦν τὸν ἑαυτὸ τους καὶ φοβοῦνται μήπως κάνουνε κακὸ καὶ σ' ἓνα μερμήγκι. Τοῦ ἔλειπε καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου πού δίνει μουσικὴ ἔχταση στὶς σκέψεις καὶ στὰ αἰσθήματα. Θυσίαζε τὴ μεγάλη χαρὰ τῆς στιγμῆς, γιὰ νὰ τραγουδήσει μεθαύριο τὸ τραγούδι τῆς ἀγάπης του. Κι ἀλίμονο! ὅταν ἔχουμε τὸ Σήμερα καὶ τὸ ἀφήνουμε νὰ φεύγει, σπάνια ἔρχεται τὸ Μεθαύριο....

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΓΙΣΤΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΠΕΜΠΤΟΝ ΕΤΟΣ

Με τὸ τεύχος αὐτὸ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» εἰσέρχονται σήμερα ἀποφασιστικὰ στὸ πέμπτον ἔτος τῆς ἐκδόσῃς τους.

Σὲ μιὰ ἐποχὴ πού οἱ ἠθικὲς ἀξίες ὑφίστανται ἀλλεπάλληλους κλονισμούς, καὶ ὁ πολιτισμὸς μας διανύει ἓνα ἀπὸ τὰ κρισιμώτερά του στάδια, κανένας δὲ θὰ ἀμφισβητήσει τὴ μεγάλη σημασίαν τῆς προσπάθειάς μας νὰ συγκροτήσουμε σ' ἓνα ὀργανωμένο καὶ δημιουργικὸ σύνολο τίς πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς δυναμικότητες τοῦ τόπου μας, καὶ νὰ καλλιεργήσουμε βαθμιαία τὴν ἀγάπην γιὰ μερικὲς ἀνώτερες ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴ διάθεση γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς πραγματικῆς ὑγιούς καὶ ἀκμαίας πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ πείρα τεσσάρων ἐτῶν μᾶς ἐπέισε πλέον ὀριστικὰ ὅτι δὲν ἔλειψαν ποτέ ἀπὸ τὸν τόπο αὐτὸ τὰ δημιουργικὰ στοιχεῖα, ὄχι μονάχα στὸ κοινωρικὸ ἀλλὰ καὶ στὸ πνευματικὸ πεδίο, καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία πῶς, ἂν ἐπραγματοποιεῖτο ἐνωρίτερα ἡ ἐργασία τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς ὀργάνωσῃς πού ἐπιτελέσθηκε στὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια, ἡ Κύπρος θὰ μπορούσε νὰ παρουσιάσει σήμερα μιὰ σοβαρὰ καὶ ἀξιόλογη λογοτεχνικὴ παραγωγή.

Πρὶν λίγα ἀκόμη χρόνια οἱ Κύπριοι λογογράφοι δὲν εἶχανε σχεδὸν κανένα ἐκφραστικὸ ὄργανον. Οἱ παλαιοὶ εἶχανε σιωπήσει γιὰ κάμποσο καιρὸ, ἢ εἶχανε φύγει μακριὰ, κ' ἡ ἐργασία τους ἔμενε ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἀγνωστὴ καὶ χωρὶς ἐκδηλοῦν πνευματικὸ δεσμὸ μὲ τὸ νησί μας. Οἱ νέοι ἔμειναν κι αὐτοὶ χωρὶς ὁδηγόν. Οἱ φιλολογικὲς στίγες τῶν ἐφημερίδων μας δὲν μπορούσαν πιά νὰ ἱκανοποιήσουν τοὺς ἀπαιτητικώτερος ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸν μας, καὶ τ' ἀδημοσίευτα ἔργα τῶν λογίων μας, πού δὲν εὑρίσκον ὄργανον νὰ ἐκδηλωθοῦν, παρέλυν τὸν ἐνθουσιασμὸν τους, καὶ ἀνέκοπταν τὴ φιλολογικὴ δημιουργίαν τους.

Τὸ κενὸ ἀκριβῶς αὐτὸ ἦρθε τὸν Σεπτέμβρι τοῦ 1934 νὰ πληρώσει τὸ περιοδικὸν μας. Οἱ στίγες τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» ἀνοίχτηκαν ἀμέσως ὄχι μονάχα στοὺς παλαιοὺς καὶ τοὺς δοκιμασμένους λογοτέχνες μας, ἀλλὰ καὶ σ' ὄλους ἐκείνους πού ἐδειξαν ἀληθινὴν ἀγάπην γιὰ τὴν Τέχνην, καὶ παρουσίασαν φιλολογικὴ ἐργασία δημιουργικὴ καὶ γόνιμη. Λίγο-λίγο

ὄλα τὰ πραγματικὰ ταλέντα, ὅλες οἱ σίγουρες πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς ἀξίες τοῦ τόπου μας συγκεντρώθηκαν στὶς σελίδες μας. Στὰ τρία πρῶτα χρόνια πού ἐπακολούθησαν, τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» δημοσίευσαν τὴν καλύτερην πρωτότυπην ἐργασίαν τῆς νέας φιλολογικῆς μας γενεᾶς, καὶ δημιούργησαν τὴν παράδοσιν περιοδικοῦ μὲ σταθερὲς κατευθύνσεις καὶ ἀρχές, πού αἰσθάνεται βαθειὰ τὴ σοβαρότητα καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ προορισμοῦ του, καὶ ἔχει πλήρη τὴ συναίσθησιν τοῦ ἔργου του.

Τὸ ἀναμορφωτικὸ ἐκεῖνο ἔργο τῆς πρώτης περιόδου ἀνέλαβαν μὲ τὴ νέα τους σύνθεσιν νὰ συνεχίσουν, περισσότερο μεθοδικὰ κι ὀργανωμένα, τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», στὰ τέταρτον ἔτος τους, τὸ ὁποῖο συμπληρῶνεται ἀκριβῶς σήμερα.

Ἀπὸ τὴν ἴδια ἐτούτη στήλῃ εἴχαμε δώσει τὸν περὶνὸ Μάϊον τίς βασικὰς κατευθύνσεις τῆς πορείας μας. Σήμερα προβαίνουμε μὲ ὑπερφάνεια στὴ διαπίστωση ὅτι στὸ χρόνο πού διέρρευσε δὲν ἔχουμε παρεκκλίνει διόλου ἀπ' τὴν πρώτην ἐκείνην κατευθυντήριαν γραμμὴν μας. Στὸ δίσθημα τοῦ ἔτους πού ἀκολούθησε, τὸ περιοδικὸν μᾶς κατόρθωσε καὶ πάλιν νὰ συγκεντρώσει στὶς σελίδες του ὅτι ὠραῖο καὶ ἐκλεχτό στη διάνοσιν καὶ τέχνην παράγει ὁ τόπος μας, καὶ κάθε τι πού μπορεῖ νὰ κρατήσῃ σὲ δημιουργικὴν καὶ γόνιμην ἐπικοινωνίαν τὴν Κυπριακὴν σκέψιν μὲ τὴν Ἑλλαδικὴν λογοτεχνίαν καὶ γενικὰ τὴν ξένην διάνοσιν.

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», ὅπως ἐτονίζαμε καὶ πρὸ ἐτῶν ἀκριβῶς ἔτους, στήθηκαν μακριὰ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξυπηρετοῦν προσωπικὰς φιλοδοξίας ἢ ἄτομα. Σκοπὸς τους ἦταν νὰ δώσουν στὸν Κύπριον λογοτέχνην τὸ ἐκφραστικὸ ὄργανον πού τοῦ χρειαζόταν, νὰ ὀργανώσουν καὶ νὰ καθοδηγήσουν τὴν λογοτεχνίαν μας, καὶ νὰ παρουσιάσουν στὶς σελίδες τους μιὰ ζωντανὴν εἰκόνα τῆς σημερινῆς Κυπριακῆς Πνευματικῆς Ζωῆς, ὅπως ἀκριβῶς αὐτὴ εἶναι στὴν πραγματικότητά, χωρὶς τὴν προσπάθειαν τῆς παραποίησης ἢ τῆς πλαστογραφίας τῆς ἐπὶ τὸ καλύτερον. Πρέπει νὰ κατανοηθεῖ ὅτι ὁ χαρακτήρας τοῦ περιοδικοῦ μας ἦταν καὶ ἔμεινε ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καθαρὰ Κυπριακός, καὶ οἱ σελίδες μας ἀποτελοῦν τὸ ἀληθινὸν μέτρο μὲ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ κρίνεται ὀλόκληρη ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγή μας.

Ἀπὸ τοὺς 70 περίπου συνεργάτες τοῦ τετάρτου ἔτους, περισσότεροι ἀπὸ τοὺς 45 εἶναι Κύπριοι, ἀνάμεσα στὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων περιλαμβάνονται ἴσως τὰ δοκιμώτερα ταλέντα πού ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἡ σημερινὴν πνευματικὴν μᾶς παραγωγή. Περιορίζομαστε νὰ ἀναφέρουμε μόνο τοὺς : Νίκο

Νικολαΐδη, Γλαύκων Ἀλιθέρος, Τεῦκρον Ἀνθία, Ν. Κλ. Λανίτη, Κώστα Σπυριδάκι, Λεωνίδα Παυλίδη, Παῦλο Κριναῖο, Σάββα Χρίστη, Ἀντώνη Ἰντιάνο, Κώστα Προυσή, Δημητρώ Δημητριάδη, Χρ. Γαλατόπουλο, Ξάνθο Λυσιώτη, Πυθαγόρα Δρουσιώτη, Κύπριο Χρυσάνθη, Ἀντ. Γιωργιάδη, Πάνο Ταλιαδῶρο, Θ. Σοφοκλέους, Γ. Παπαχαραλάμπους, Χ. Παπαχρυσοστόμου, Παρθένιο Κιρμίτη, Κώστα Μόντη, Μαρίκα Ρουσιᾶ, Π. Λιασιῖδη, Ν. Βραχίμη, Λ. Μηλιώτη Κλ. Γεωργιάδη, Σόλ. Μιχαηλίδη, Α. Διαμαντή και λοιπούς, πού τά ὀνόματα τους ἀποτελοῦνε ἀσφαλῶς τό σπουδαιότερο τίτλο τιμῆς τῆς ἔκδοσῆς μας. Τῶν ἄλλων, ὅσοι δέν εἶναι Κύπριοι, τὰ ἔργα ἐδημοσιεύτηκαν ὄχι γιά νά συμπληρωθοῦνε ἀπλῶς οἱ σελίδες τοῦ περιοδικοῦ μας, ἀλλά, εἴτε γιὰτί οἱ ἐργασίες τους ἐκεῖνες ἀναφέρονταν σέ Κυπριακά ζητήματα και πράγματα, εἴτε γιὰτί ἠθέλαμε μέ τόν τρόπο αὐτό νά διατηρήσουμε, ὅπως εἰπώθηκε και παραπάνω, μιὰ συνεχή και γόνιμη ἐπικοινωνία μέ τήν πνευματική ἐργασία τῆς κυρίως Ἑλλάδας, (τῆς ὁποίας τὰ νέα βιβλία και τὰ λογοτεχνικά περιοδικά δέν εἶναι πάντοτε προσιτά στό Κυπριακό ἀναγνωστικό κοινό), και νά καταδείξουμε τους στενοὺς πνευματικούς δεσμούς οἱ ὁποῖοι ὑφίστανται ἀνάμεσα στίς δυό ἐποῦτες Χῶρες.

Ἐχτός ἀπό τήν πρωτότυπη αὐτή δημιουργική ἐργασία, τὰ «Κυπριακά Γράμματα» μέ τή λεπτομερή παρακολούθηση ὄλων τῶν βιβλίων, ἀρθρῶν, μελετῶν και γενικά τῶν δημοσιευμάτων πού ἀφοροῦν τήν Κύπρο—ἐδῶ και στό ἐξωτερικό—, ἐφρόντισαν νά κρατήσουν ἐνήμερο τό ἀναγνωστικό κοινό τους γιά κάθε τί πού ἀναφέρεται ἢ ἔχει σχέση μέ τήν πνευματική ζωή τοῦ τόπου μας, και νά ἀποθησαυρίζουν πολῦτιμα στοιχεῖα γιά τήν ἱστορία τῆς Λογοτεχνίας μας, και γενικά γιά ὀλόκληρη τήν Κυπριακή βιβλιογραφία. Ἐξ ἄλλου μέ τήν καθιέρωση ἐιδικῆς ταχτικῆς «Κυπριακῆς στήλης», και τῆ συστηματικῆς δημοσίευση Κυπριακοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου, ἤρθαν νά πληρώσουν τό σοβαρό κενό πού δημιουργήθηκε μέ τήν ἀνακοπή τῆς ἔκδοσης τῶν «Κυπριακῶν Χρονικῶν» τοῦ κ. Ν. Κυριαζῆ, και νά διαφυλάξουν ἕνα ὀλόκληρο κεφάλαιο παραδόσεων και πληροφοριῶν σχετικά μέ τήν ἰδιαιτέρη ἱστορία και τό λαϊκό πλῆθος τοῦ νησιοῦ μας. Ἄν τέλος κοντά σ' αὐτά προστεθεῖ ἡ εὐσυνειδητῆ προσπάθεια τῶν κριτικῶν συνεργατῶν μας νά ἀναλύσουν και νά παρουσιάσουν στό Κυπριακό κοινό τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα ἀπό τὰ ἰδικά μας και ξένα βιβλία, και νά δώσουν μιὰ λεπτομερῆ εἰκόνα τῶν συγχρόνων ἱδεολογικῶν ρευμάτων και κατευθύνσεων, θά φανεῖ

ὅτι ἡ ἔκδοσή μας δέν ἐπεριορίστηκε μονάχα νά προσφέρει στοὺς ἀναγνώστες μας αἰσθητικές συγκινήσεις και ἀπολαύσεις, ἀλλά ἀπέβλεψε στή δημιουργία μιᾶς συγκροτημένης πνευματικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία σκοπὸν ἔχει νά καλλιεργήσει τίς ἠθικές δυνάμεις τοῦ τόπου μας, και νά ἐπιδράσει εὐεργετικά ἀπάνω σέ ὄλους τους τομεῖς τῶν δημοσίων και ἰδιωτικῶν μας ἐκδηλώσεων. Μέ τήν ἴδιαν ἀκριβῶς αὐτήν ἱδεολογία και κατεύθυνση, και τήν ἴδια προσπάθεια βελτιώσεως και προόδου τὰ «Κυπριακά Γράμματα» εἰσέρχονται σήμερα ἀποφασιστικά στό πέμπτον ἔτος τους, και ἀνοίγουν πάλι πρόθυμα τίς στήλες τους σ' ὄλους ἐκείνους πού ποθοῦν πραγματικά τήν πνευματική ἀνόρθωση και λαχταροῦν τήν ἠθική ἀναγέννηση και προαγωγήν αὐτοῦ τοῦ τόπου.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΔΡΑΓΟΜΑΝΙΑ ΚΑΙ ΔΡΑΓΟΜΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ:

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ

«Δραγομανία και Δραγομάνοι στήν Κύπρο» ἦταν ὁ τίτλος τοῦ δευτέρου μέρους τῆς μελέτης μου «Συμβολή στή Μελέτη τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας» πού εἶδε τό φῶς στό Δελτίο τῶν Κυπριακῶν Σπουδῶν τόμ. Β', ἐν Λευκωσίᾳ, 1938 σ. 141—195. Συνοπτικά τώρα ὁ χρονολογικός κατάλογος Δραγομάνων πού ἔδωσα ἐκεῖ πέρα εἶναι ὁ ἐπόμενος:

1. 1608.—Piero Guneme
2. 1628.—Φεδρίγος
3. Πρὶν ἀπό τὰ 1672.—Μισεράντζουλος
4. 1672.—Μαρκοῦλλῆς
5. 1673.—Κωσταντῆς
6. 1673, 1674.—Γιωργάκις ἢ Μισεργιωργῆς
7. Πρὶν ἀπό τὰ 1750—Χριστοφάκις Κωνσταντίνου
8. 1761.—Χ' Ἰωσήφ
9. 1779.—Γιωργάκις υἱὸς Γακελλαρίου
10. 1776 ἢ 1779—1809.—Χ' Γιωργάκις τοῦ ποτῆ Ἰωάννου Κορνέσιος
11. 1805—1808.—Νικόλαος Νικολαΐδης
12. 1809.—Λάμπρος

Σέ τοῦτο τό συμπληρωματικό μου ἄρθρο θά προσθέσω τὸνομα ἐνὸς νέου δραγομάνου, θά μετακινήσω τὰ χρονολογικά ὄρια τῆς δραγομανίας ἐνὸς ἄλλου μαζί μέ μιὰ νέα πληροφορία σχετικῆ μέ κάποια χειρονομία του και θά δώσω μερικές

πρόσθετες λεπτομέρειες που άφοροῦν τῆ ζωῇ καὶ τῇ δράσει ἐνὸς τρίτου :

(α) Ἀπὸ τὸ παρακάτω σημείωμα πού πρωτοδημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Δρ. Χαρ. Ι. Παπαϊωάννου) στὸ Περιοδικὸ «Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ», ἐν Λάρνακι, 1915, σ. 83—84, καὶ πού ὁ ἴδιος εἶχε ἀνακαλύψει στὸ χειρόγραφο «Τακτικόν» ἦτοι Εὐχολόγιον τῆς Ἐπισκοπῆς Καρπασέων καὶ Ἄμμοχώστου, πού βρίσκεται σήμερα στῆ συλλογὴ χειρογράφων τῆς Μητρ. Κιτίου πληροφοροῦμαστε πὼς στὸ 1704 δραγομάνος στὴν Κύπρο ἦταν κάποιος Χ' Κωνσταντίνος Σεντούκας ἀπὸ τὴν Πόλη. Μεταφέρω δωπέρα ὀλίκερο τὸ σημείωμα πού ἐνδιαφέρει ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ χρονολογικὰ ὄρια τῶν ἀρχιερατειῶν τῶν Ἐπισκόπων Κιτίου, πού εἶχε δημοσιέψει πρῶτος ὁ Hackett στὸ γνωστὸ σύγγραμμα τοῦ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου: «1704 Μαρτίω α'. Ἐδοσεν τὸ κοινῶν χρέως ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λειψῇ γενομένου μακαρίτης θεοῦ μου ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίκιος, εἰς χωρίον Μύλους, καὶ οἱ ἀναγινόμενες μακαρίσατε αὐτὸν διὰ τὸν κύριον καὶ αἰωνία ὠ μνήμη αὐτοῦ εἰς αἶωνα αἰῶνος ἄμην καὶ εἰς τὴν ἄνωθεν ἑχρόνιον εἰς τοὺς 1704 Μαρτίου... ἀρχιεράτευσσα ἐγὼ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἰωαννίκιος Μητροπολίτης Κιτίου ὑπὸ χειρὸς τοῦ μακαριωτάτου πάσης Κύπρου κυροῦ Γερμανοῦ, εἰς Λευκοσίαν, εἰς ἐνορίαν Τριπιότην. Παχιᾶς ὁ Ραμῆ Μεχμετπαχιᾶς... διερμηνευτῆς Χ' Κωνσταντίνος Σεντούκας τὸ ἐπέκλην ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἄνθρωπος τοῦ ἔξα... καὶ ἔγινεν ἐξοδία ἕως νὰ λάβω τὸν θρόνον τοῦ μακαρίτη θεοῦ δεσπότη ἐγὼ ὁ ἀδελφοτέκνος τοῦ Ἰωαννίκιος, τῶν ἀριθμῶν ἄσπρα (:) χιλιάδες ἔξη καὶ διακόσια τριά... καὶ γράφω εἰς ἐνθύμησιν... † Ὁ Κιτίου Μητροπολίτης ἸΩΑΝΝΙΚΙΟΣ». Ἐταὶ ὡς ἔβδομος δραγομάνος στὴν παραπάνω χρονολογικὴ σειρὰ δραγομάνων πρέπει καὶ καταταχθεῖ ὁ Χ' Κωνσταντίνος Σεντούκας.

(β) Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Χριστοφάκι Κωνσταντίνου εἶχα γράψει πὼς ἔπρεπε νὰ τοποθετηθεῖ πρὶν ἀπὸ τὰ 1750 πού εἶναι καὶ ὁ χρόνος τοῦ θανάτου τοῦ ὅπως μᾶς τὸ ἔχει σώσει ὁ Ἀρχμ. Κυπριανὸς στῆ Χρονολογικὴ Ἱστορία του (σ. 482) μιλώντας γιὰ τὴν τυραννία τοῦ Μουχασίλη τῆς Κύπρου Χατζῆ Μπακῆ: «... καὶ ἐκ τῶν τυραννῶν του ἐκβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Χριστοφάκι Δραγομάνου ὁ αἰμοβόρος ἔβαλε καὶ τὸν ἐφόνησαν ἠρέραν τῆς Ἀναστάσεως αὐγῆν 1750». Ἀπὸ ἓνα σημείωμα στὸν Κῶδ. Α', σ. 86, τῆς Μητρ. Κιτίου, (δημοσιευμένον ἀπὸ τὸν Κυριαζῆ ἀπὸ «Κυπρ. Χρονικά», 1937, σ. 96—7), πού ἀναφέρεται στὰ ἔξοδα πού ἔγιναν σχετικὰ μὲ τὴ χειροτονία τοῦ Μητρ. Κιτίου Μα-

κάρου (1737—1777): «Μακάριος χάριτι Χριστοῦ Μητροπολίτης Κιτίου καὶ Νεμεσοῦ. Ἡ ταπεινότης ἡμῶν ἀφήμι ἐνθύμησιν ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῶν ἀναλωμάτων ὅσα ἠκολούθησαν εἰς τὴν Λευκοσίαν ἡγεμονεύοντος τοῦ περιφήμου τελῆ Βοεβόδα, χειροτονηθεὶς παρὰ τοῦ μακαριωτάτου, λογιωτάτου τε καὶ σεβασμιωτάτου τε ἀρχιεπισκόπου κυρίου Φιλοθέου, καὶ προβιβασθεὶς εἰς τὸν θρόνον τῆς μ(η)τροπόλεως κατηναλώθησαν τὰ κατεστρωμένα διὰ χειρὸς τοῦ σιῶρ Χριστοφάκι δραγομάνου τοῦ σεραγίου ὄντος ἐν ἔτει ἀψλξ' σεπτεμβρίου δ'...» Ἡ καταχώρησις, λοιπόν, τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοφάκι στὴν σειρὰ τῶν δραγομάνων στὴν προαναφερμένη μελέτη μου πρέπει, γιὰ τὴν ὥρα, νὰ διορθωθεῖ ὡς ἑξῆς :

«7. ;—1737—1750.—Χριστοφάκις Κωνσταντίνου...».

Ἀκόμα, ζητώντας ἐκεῖ νὰ ἐξηγήσω τοὺς λόγους πού τὸν ἔσπρωξαν νὰ κάνει τάξιμον καὶ νὰ κτίσει τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸ τσιφλίκι τῆς Ἀρπερας, εἶχα ἐκφράσει τὴν ὑπόνοιαν πὼς ὁ Ἄγγλος περιηγητῆς Drummond (Cobham, «Excursion Cyprus», σ. 288) πιθανὸν νᾶδινε τοὺς ἀληθινοὺς λόγους ἀναφέροντας ὅτι ὁ Χριστοφάκις εἶχε καταχρῶσθεῖ τὰ χρήματα πού ἀφῆκε ὁ Μπεκῆρ Πασᾶς γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ νεροῦ ἀπὸ τὴν Ἀρπερα στὴ Λάρνακα. Ἡ λαϊκὴ παράδοσις, ὅμως, ἀναφέρει μιὰ διαφορετικὴ ἐξήγησις πού τὴν ἄκουσα ὁ ἴδιος καὶ πού τὴ σημειώνει ἐπίσης ὁ Gunnis στὸ βιβλίον τοῦ «Historic Cyprus», σ. 437: «About a mile and a half from the village (Tersephanou) is the deserted church of St. George of Arpera. The reason for its foundation is said to be as follows: A certain Christofakis Constantinou while journeying to Larnaca, lost from his saddle-bags a large sum of money. He prayed to St. George to help him, and promised that wheresoever he found his treasure there would he build a church and dedicate it to the Saint. That night St. George revealed to him in a dream the spot where the money lay, and here in 1747 Christofakis built the church».

(γ) Ὁ ἔβδομος δραγομάνος (ὄγδος κατόπι ἀπὸ τὴν προσθήκη τοῦ Χ' Κωνσταντίνου Σεντούκα) πού μᾶς σώθηκε τ' ὀλοσωμο πορτραῖτο τοῦ μαζί μ' ἐκείνον τῶν παιδιῶν καὶ τῆς γυναίκας του σὲ μιὰ φορητὴ εἰκόνα στὴ συλλογὴ βυζαντινῶν εἰκόνων τῆς Φανερωμένης στῆ Λευκοσία εἶναι ὁ Χατζῆ Ἰωσήφ. Τὸνομα τοῦ ἀναγράφεται πρῶτο στὴν πλάκα τῶν εὐεργετῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς Φανερωμένης γιὰ τὶς μεγάλες του δωρεᾶς κτημάτων στὴν Κυθρέα. Ὁ ἴδιος χρονογράφος Κυπριανὸς (σ. 469) ἀναφερόμενος στὸν αἰσχρὸ ρόλο πού ἔπαιξε

ὁ μονόφθαλμος Μπακκῆς πού ἔγινε δευτεράρης τοῦ Μουχασίη Τζήλ Ὁσμάνη γράφει: «Ἐμβη εἰς βαθμόν ὁ ταραχώδης (1771). Ἄρχισε νά διαβάλλει καί ἄνω κάτω νά διαστρέφει τὰ πράγματα, ἀποσεῖει τόν σχεδόν μοναρχήσαντα εἰς τοὺς Ρωμαίους Χατζῆ Ἰωσήφ, αὐθηνέντα, ὑψωθέντα καί πλουτίσαντα καί οἴκους καί τριόροφα ποιήσαντα τῆς δραγομανίας....» Ἡ παρακάτω ἀνέκδοτη ἐπιγραφή ἀναφέρεται σέ μιὰ δωρεά του στήν ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου στήν Κυθρέα πού εἶναι σήμερα ἰδιοκτησία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς (βλ. Rupert Gunnis «Historic Cyprus», London, 1936, σ. 310): Ἐδῶ ἀναφερόμενος ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου βγάζει τὸ ἐσφαλμένο συμπέρασμα πὼς ἡ οἰκοδόμησις τῆς ἐκκλησίας ἔγινε στὰ 1771 ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Χρῦσανθο). Βρίσκεται περικλεισμένη σέ μιάν ἐλλιψοειδῆ ἀσπίδα τῆς «ποδεᾶς» κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τοῦ ξύλινου τέμπλου πού εἶναι «a superb and unrepaired example of baroque wood-carving».

ΕΝ ΧΙΛΙΟΣΤΩ ΕΠΤΑΚΟΣΙΩ ΕΤΕΙ
ΕΥΔΟΜΙΚΟΣΤΩ ΠΡΩΤΩ ΣΩΤΗΡΙΩΔΕΙ
ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΕΜΠΛΟΣ ΠΡΟΤΡΟΠΗ ΕΛΛ-
[ΞΕΥΘΗ
ΤΟΥ ΠΟΙΜΕΝΑΡΧΟΥ ΚΥΠΡΙΩΝ ΓΕ ΧΡΥ-
[ΣΑΝΘΟΥ
ΜΕΤΑ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΠΛΟΥΣΙΑ
(sic)
ΧΑΤΖΗ ΙΩΣΗΦ ΤΟΥ ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΤΟΥ ΤΕ
ΔΙΕΧΡΥΣΩΘΗ ΜΕΤΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
Η ΤΕ ΤΡΑΠΕΖΑ ΙΕΡΑ ΚΑΙ Ο ΑΜΒΩΝ
ΕΠΙ ΔΕ ΤΟΥΤΟΙΣ ΚΑΙ ΑΙ ΝΕΑΙ ΕΙΚΟΝΑΙ
(sic)
ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΙΚΟΥ Η ΤΕ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗ-
[ΜΗΤΡΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΗΘΗΣΑΝ ΤΩ ΠΟΘΩ ΤΟΥ ΡΗΘΕΝ-
[ΤΟΣ
ΠΑΡΑ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΤΕ ΤΟΥ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΥ
[ΣΥΓΓΕΛΛΟΥ
ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΤΕ ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΑΡΕ-
[ΤΟΥ
ΤΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΩΝ
ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ ΔΕ ΓΕΓΟΝΑΣΙΝ ΠΑΡΑ ΤΕ
[ΤΟΥ
ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΧΑΤΖΗ ΚΥΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙ-
[ΝΟΥ
ΩΝ ΤΟ ΠΡΟΘΥΜΟΝ ΕΚΑΣΤΟΣ ΖΗΛΩ-
[ΣΑΤΩ
ΚΑΙ ΒΛΕΠΩΝ ΤΑΥΤΑ ΤΗΝ ΣΥΓΧΩΡΗΣΙΝ
[ΔΟΤΩ.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΛΑΦΦΩΝ

Φίλε κ. Ἰντιάνε,

Φαίνεται ὅτι ἔταξες ὡς προορισμόν σου νά μᾶς φέρης εἰς τὸ παρελθόν μετὰ τὰς ἀναμνήσεις του, τὴν «βακτηρίαν τοῦ γήρατος» πού στηρίζει τὸ παρόν. Παίρνω τὴν βακτηρίαν αὐτὴν στὸ χέρι γιὰ νὰ θυμηθῶ μερικὰ περασμένα γιὰ τὸν Γουσταῦον Λαφφών.

Τὸν εἶχα γνωρίσει νέος φοιτητῆς τὸν ἀλησμόνητον Ἑλληνογάλλον ποιητὴν. Εἶχε μιλήσει, ἓνα βράδυ, στὸν Παρνασσὸν ἢ μᾶλλον εἶχε ἀπαγγεῖλει ποιήματά του. Ἦτο τότε πρόξενος τῆς Γαλλίας στὸν Πειραιᾶ. Ἀλλὰ τὸ διπλωματικὸν πρωτόκολλον δὲν τὸν ἐμπόδιζε καθόλου νά κάμνει κατάχρησιν τῆς «ποιητικῆς ἀδείας» καὶ νά μιλῇ σάν Ἕλληνας διὰ τὴν «μεγάλῃν ἰδέαν». Ἦταν ἐδῶ τότε, ἰδίως μετὰ τὸ ἡμῶν τῶν νέων τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀγαπητοὺς ἀνθρώπους. Τὸν ἐνθυμοῦμαι ὑψηλόν, εὐμορφάνθρωπον ὅταν ἀνῆλθε τὸ βῆμα. Οἱ πρῶτοι τοῦ στίχου εἶχαν προκαλέσει θύελλαν ἐνθουσιασμοῦ:

Πὼς σ' ἀγαπῶ γλυκειὰ Ἑλλάς σάν δευτέρη
[μου μᾶνα
Στὸν κόσμον πιά τὸ κήρυξα σάν Πασχαλιάς
[καμπάνα.

Ἄλλ' ἀπεθεώθη κατόπιν ὁ Λαφφών εὐτυχῆς καὶ ὑπερήφανος, ὅταν ἀπήγγειλε τὸ δεύτερον του ποίημα. Ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ τότε τοὺς πρῶτους τοῦ στίχους:

Ἄχ πέστε μου πού τραγουδοῦν τῆς κλε-
[φτουριάς τραγούδια
Ποῦ οἱ κοπέλλες ἀγαποῦν τοῦ κάμπου τὰ
[λουλούδια
Ποῦ ἀντηχεῖ ἀγροτικὴ τοῦ ἔρωτα φλογέρα
Καὶ τ' ἀηδόνια κελαῖδοῦν σ' ἐλεύθερον ἀ-
[γέρα.

Ὁ Λαφφών διεκήρυττε παντοῦ ὅτι ἦτο Κύπριος γιὰτὶ ἀγαποῦσε πολὺ τὴν Κύπρον. Ποιὸς ξέρει! Ὁ Λαφφών ἐσκέπτετο τότε ὅτι Κυπριακῆς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἦτο καὶ ὁ Ἄντρέ Σενιέ καὶ ὁ μέγας Θιέρσο.

Μίαν ὥραϊαν ἡμέραν ἐπέρασα μετὰ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Λαφφών εἰς τὸ Vichy. Ἦμουν ἐκεῖ ἓνα καλοκαίρι μετὰ τὸν ἀλησμόνητον φίλον μου Πασχάλην Κωνσταντινίδην. Μοῦ ἐπρότεινε νά πάμε σ' ἓνα πλησίον χωριό—νομίζω τὸ Κουροᾶλ—ὅπου ἤθελε νά συναντήσῃ μίαν παλαιάν του γνώριμον. Καθ' ὁδὸν μοῦ περιέγραψε τὰς παλιὰς τῆς ὠμορφίης, τὰς ὁποῖες νοσταλγικὰ ἐνθυμεῖτο ὁ γέρο-Πασχάλης. Σ' ἓνα σπιτάκι τοῦ ὠμορφοῦ χωριοῦ συνηγήσαμεν μίαν ρυτιδωμένην γραῖαν. Ἦταν ἡ Ἐμέ, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λαφφών. Εἶχε φύγει πολὺ μικρὰ ἀπὸ τὴν Κύπρον.

Καί ὅμως ὅταν ἀνεγνωρίσθησαν μέ τόν Πα-
σχάλην τοῦ εἶπε εἰς ἀμιγῆ Κυπριακῆν :
« Παναῖα τοῦ Κάρμενου μου τ' ἴντα λοῆς
εὐρέθηκες δά ; » Εἶπαμε μερικά ποιήματα
τοῦ Λαφφών. Ἀλλά τήν περισσοτέραν ὥραν
ἀφήκα τοὺς παλαιούς γνωρίμους νά δρέ-
πουν ὄχι ναρκίσσους εἰς εὐώδεις παραδει-
σους ἀλλά κάποια ξηρά λουλούδια ἀπό τὰ
ἐρείπια τῆς ζωῆς.

Ξαναεἶδα τόν Λαφφών εἰς τήν Κύπρον σέ
κάποιες εὐτυχεῖς ἡμέρες τῆς νεότητος. Εἶ-
ναι τώρα σαράντα πάνω-κάτω χρόνια. Ὁ
αἰθεροβάμων καί ἀθῶος τυχοδιώκτης ποιη-
τῆς ἤρχето στήν Κύπρο διά τὰ... Ἰδρῶση
Γεωργικῆν Τράπεζαν. Εἰς τό σπίτι τοῦ ἀ-
γαπητοῦ φίλου Γεωργίου Ρωσσιῆ εἶχα
προσκληθῆ διά τὰ συναντήσω τόν Λαφ-
φών. Ποιητής ὁ ἕνας βιομήχανος καί ἐπι-
χειρηματίας ὁ ἄλλος, δύο δηλ. τρομακτικά
ἀντιθέσεις, εἶχαν ἕνα κοινόν χαρακτηρι-
στικόν γνώρισμα, τὴν ἀπέραντον αἰσιοδοξίαν.
Τῆς συγκεντρώσεως προϊστάτο ἡ ἀλησμό-
νητος Ἑστιάς τοῦ Οἴκου. Ἐνῶ δέ ἐπερίμε-
να νά ἀκούσω τὰ σχέδια του διά τήν Γε-
ωργικῆν Τράπεζαν, ὁ Λαφφών εἶχε ριφθῆ
εἰς ἕνα πέλαγος νεανικῶν καί ποιητικῶν ἀ-
ναμνήσεων. Κάποια δνόματα παράξενα ἀλλ'
ὡς ἀνετήληφθην γνωστά. Ἐνθυμοῦμαι ἀκό-
μη ἐκεῖνο τό βράδυ : « Ἡ Κοκόνια τοῦ Για-
κουμέττου, ἡ Ἀννέττα τοῦ Τελέσφορου... »
Ὁ Λαφφών ἦτο συγκεκινημένος. Ἡ ποίησις
εἶχε φάγει τὴν Τράπεζαν. Ἦτο φυσικόν καί
ἐπόμενον. Καί ἠρχίσασμεν καί οἱ δύο νά ἀ-
παγγέλωμεν. Δεξιός καί ἀριστερός ψάλ-
της. Καί ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐτελείωσε μέ ἕνα
χαριτωμένο του ποιήμα πού ἔλεγε ὅτι ἔα-
ναβλέποντας τήν Κύπρον τώρα πού ἡ θά-
λασσα ἔγινε γιαούρτι δέν εἶχε αὐτὸς κου-
τάλι ! Ἀλλίμονον ! Ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ
Λαφφών αὐτό μοῦ ἔρχεται συχνότερα στήν
μνήμην.

Ὁ Λαφφών δέν ἦτο μόνον φιλέλλην, ἡ
μᾶλλον Ἕλλην μετέδιδε τόν φιλελληνισμόν
του εἰς τοὺς δικούς του, εἰς τοὺς φίλους
του. Ἡ κόρη του, ἐκ μητρὸς Μοάτσου τῆς
παλαιᾶς ἀρχοντικῆς τῆς Κρήτης οικογενεί-
ας ἐνυμφεύθη τὸν Michel Παγιαρῆς, τὸν Γάλ-
λον δημοσιογράφον ὁ ὁποῖος ὡς δημοσιο-
γράφος παρέοχε κατὸ καιροὺς πολλὰς ὑ-
πηρεσίας εἰς τήν Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν. Ὁ
Λαφφών εἶχε μεταφέρει πεντοῦ τὸν φιλελ-
ληνισμόν καί τὸν ἐνθουσιασμόν μέ τὸν ὁ-
ποῖον ἡ ἱστορικὴ του γενέτειρα εἶχε γεμίσει
τὴν ψυχὴν του. Ὅσα γράφεις εἶναι ἐξαν-
τλητικά. Ἀλλ' εὐρῆκα τὴν εὐκαιρίαν νά ρί-
ψω καί ἐγὼ λίγα λουλούδια εἰς τὴν μνή-
μην Κυπρίου εἰς τὸν ὁποῖον χρεωστώ τό-
σους ἐνθουσιασμοὺς τῆς πρώτης μου νεό-
τητας.

Ἀθῆναι

Με φίλιαν

14 Ἀπρίλ. 1940

ΝΙΚ. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ

ADDENDUM

Ἀπὸ τό βιβλίον τοῦ Edward Vizetelly,
(Bertie Clere), « From Cyprus to Zanzibar »,
London, 1906, σελ. 63 παίρνω τό ἐπόμενο
κομμάτι πού ἀναφέρεται σέ μιὰ περιπέτεια
τοῦ Γουσταίου Λαφφών. Ὁ συγγραφέας
ἀφοῦ μίλησε γιά μερικοὺς ἄλλους πού εἶχε
συναντήσῃ στήν Κύπρο τὰ πρῶτα—πρῶτα
χρόνια τῆς κατοχῆς προχωρεῖ στή διήγησιν
του καί μιλεῖ γιά τὸν Gaston (=Gustave)
Laffon στήν Αἴγυπτο :

« . . . Not so Vauquelin. He had a hard struggle.
Commencing as a schoolmaster like myself in
Cyprus a never-failing resource for any one
with the least pretension to education, who
finds himself shipwrecked in the Near East,
he had then joined a French man, named Gaston
Laffon, who had started a French newspaper
on ambitious lines at Alexandria called *Egypte*,
which had the financial support of Riaz Pasha
and most of the large financial houses and
for a time had acted as its Cairo correspondent
at a salary of £ 50 a month. But, quarrelling
with Laffon, he had then founded a French
newspaper of his own, along with a French
printer named Jablin....

When Laffon had reached the end of his
money, and had no prospect of getting any
more to carry on his paper, he coolly wrote
an article wherein he denounced Mohammed as
a false prophet. This produced the effect he
wanted. The ulemas at El Alzhar clamoured
for his life; his newspaper was suppressed to
give them satisfaction, and Cherif Pasha, an
enlightened man and a perfect gentleman
—married to a daughter of Colonel Selves, the
Suleiman Pasha of Mehmet Ali's time—who
was then at the head of the Ministry had to
request M. Sienkiewicz, the French—Consul
General to order the unruly journalist out of
the country. This the Consul consented to do
on condition that the culprit received compen-
sation *sub rosa*; and whilst Laffon stood on
the poop of the Messageries steamer, about to
sail for Marseilles, with his hands behind his
back, Blum Pasha, who came on board at the
last moment, slipped an envelope into them
containing an order on the Paris Branch of
the Ottoman Bank for £ 1000. So that Gaston
Laffon did very well. But on reaching Paris he
became connected with Rothschild and did
still better.»

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ἡλία Βενέζη: «Γαλήνη», μυθιστόρημα, Ἀθήνα 1939 (Σχ. 8ο Σελ. 243, ἐκδοτικός οἶκος «Πυρσός Α. Ε. Δρχ. 50).

Ὁ Ἡλίας Βενέζης, ἐδῶ καὶ δέκα περίπου χρόνια, χάρισε μὲ τὸ «Νούμερο 31328» μερικὲς ἀριστοτεχνικὰς πράγματι σελίδες στὴ Νεοελληνικὴ πολεμικὴ λογοτεχνία. Τὸ μυθιστόρημά του ὅμως ἐκεῖνο, ἂν ἐξαιρέσει κανένας τὴν εἰλικρινεῖα καὶ τὴν ἀδρότητα τοῦ ὕφους του, δὲν ἦταν κατὰ βάθος παρὰ μιὰ ἐνδιαφέρουσα δημοσιογραφικὴ ἀφήγηση, συναρπαστικὴ ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ ἀδύνατη νὰ δημιουργήσει μιὰ συνθετικὴ εἰκόνα ζωῆς καὶ νὰ μορφώσει καθολικώτερους ἀνθρώπινους χαρακτήρες.

Μὲ τὸ νέο του βιβλίο ὁ κ. Βενέζης σημειώνει μιὰ καταπληκτικὴ ἐξέλιξη, καὶ καταλαμβάνει ὀριστικὰ μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικώτερες θέσεις στὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας μας.

Ἡ «Γαλήνη» εἶναι ἓνα συνθετικὸ ἔργο ἐπικῆς ἔμπνευσης καὶ βιβλικοῦ μεγαλείου. Μέσα σ' ἓνα κοσμογονικὸ πλαίσιο οἱ ζωϊκὲς καὶ πνευματικὲς ἰκανότητες μιᾶς ὀμάδας ἀποίκων ἀναπτύσσονται, συγκρούονται, ἀνασυντίθενται, κατασυντρίβονται καὶ ἀναγεννιέται πάλι, κάτω ἀπὸ τὴν ψυχρὴ λογικὴ τῆς ἁρμονίας τοῦ σύμπαντος, πού ἀτάραχη καὶ γαληνιαία κατευθύνει τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, καὶ δίδει, τέλος, σ' αὐτὰ τὸ βαθύτερο τόνο καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἰσορροπία της. Πίσω ἀπὸ τοὺς ἥρωες τῆς ἱστορίας αὐτῆς κρύβονται τὰ πρόσωπα μιᾶς ἀληθινῆς τραγωδίας, τῆς τραγωδίας ὄλων τῶν νέων καὶ ξεκληρισμένων ἀνθρώπων, πού προσπαθοῦν νὰ δημιουργήσουν τὴ ζωὴ τους, καὶ νὰ ἑναρμονίσουν δημιουργικὰ τὶς ἠθικὰς καὶ τὶς σωματικὰς δυνάμεις τους μὲ τοὺς πρωταρχικοὺς παράγοντες τῆς ζωῆς, καὶ τὶς σκοτεινὲς φυλετικὲς ὑπαγορεύσεις καὶ παραδόσεις τους. Μέσα σὲ μιὰ ἀδιάκοπη ἀνασύνθεση, πού χαρακτηρίζει ἐπακριβῶς ὁλόκληρο τὸ ρυθμὸ τῆς δημιουργίας, οἱ ἥρωες τοῦ κ. Βενέζη περνοῦν σὲ μιὰ ἥρωϊκὴ παρέλαση ἀπὸ τὴν εὐτυχία στὴ δυστυχία, ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία στὴν ἀποτυχία, ἀπὸ τὸ ὄνειρο στὴν πραγματικότητα. Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος συνδιαλάσσουνται καὶ συναδελφώνονται μέσῃ στὴ νοσταλγία καὶ τὸ ὄνειρο, πού ἀποτελοῦνε τὶς δυὸ χαρακτηριστικώτερες προεχτάσεις τοῦ ψυχικοῦ βίου τῶν ἀτόμων. Σὲ κάθε σελίδα ὁ ἀνα-

γνώστης δοκιμάζει τὴν ἔνταση τῆς ἀδιάκοπης προσπάθειας καὶ τῆς τραγικῆς πάλης μιᾶς ταπεινῆς καὶ ἀδύνατης κοινότητας μὲ τὴν ἀκατάλυτη δύναμη τῆς φύσης, καὶ διαβλέπει τὴ θερμουργὸ πίστη πρὸς τὰ πεπρωμένα τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν αἰώνια μοῖρα του, μὲ τὶς βαθύτερες ὁρμές του, καὶ τὰ βασικὰ καὶ ἀνάλλαχτά του αἰσθήματα. Κι ὅλα αὐτὰ μέσα σὲ μιὰ ἤρεμη καὶ συγκρατημένη ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα, ὅπου οἱ φράσεις διαδέχονται ἁρμονικὰ ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, κ' οἱ εἰκόνας ἀναπτύσσονται μὲ ἀνεση, εὐγένεια καὶ λυρισμὸ. Οἱ ἥρωες τῆς «Γαλήνης» ζοῦν, σκέπτονται καὶ δροῦν μὲ φυσικὴ αὐτοτέλεια. Οἱ ἰδέες ἑναρμονίζονται ἀπόλυτα πρὸς τὸν καθολικὸ χαραχτήρα τῆς συνθέσεως, καὶ ὁλόκληρο τὸ μυθιστόρημα κινεῖται μέσα σὲ μιὰ θαυμαστὴ ἐνότητα ψυχικοῦ κλίματος, καὶ βαθύτερου ἐσωτερικοῦ περιεχομένου. Πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ συμβατικὸ ἢ πλαστὸ σ' αὐτὸ τὸ ἔργο.

Τὸ νέο μυθιστόρημα τοῦ κ. Βενέζη ἀνήκει στὴν «Προσφυγικὴ Φιλολογία».

Μιὰ ὀμάδα Φωκιανοὶ πρόσφυγες καταφεύγουν στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὕστερα ἀπὸ πολλὰς κακουχίας καὶ στερήσεις, ἐγκαθίστανται σὲ μιὰ ἔρημη καὶ ἄγνη ἀκτὴ τοῦ Σαρωνικοῦ, τὴν Ἀνάβυσσο, ἀρχαία νεκρόπολη, πού τοὺς παρέχει δωρεάν τὸ κράτος. Οἱ περισσότεροί ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἔχουν κανένα ἄλλο ἐφόδιο ζωῆς ἐχτός ἀπὸ τὴν πείρα τους καὶ τὴ σωματικὴ τους εὐρωστία. Οἱ οἰκογένειες τους εἶναι κολοβωμένες. Ὅλοι κάτι ἔχουν ἀφήσει πίσω τους στὴ μακρυνὴ Ἀνατολή, κι ὅλοι τους ζοῦνε ἄλλος μὲ τὴν ἀνάμνηση καὶ ἄλλος μὲ τὴν προσδοκία τοῦ σπὴ νέου τους αὐτῆ πατρίδα, πού εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ξαναρχίσουν πάλι τὴ ζωὴ τους ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἐπακολουθοῦν σκληροὶ ἀγῶνες: Οἱ νέοι ἀποικοὶ ἔχουν νὰ παλαίσουν μὲ τὴ δικὴ τους ἀθλιότητα, καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης, μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ κληροὶ πού τοὺς δόθηκαν εἶναι μιὰ ἔχταση χέρσα καὶ ἄγνη, πού τὴ μαστιζοῦν διαρκῶς οἱ κακοκαιρίες καὶ τὴ ραντίζει μὲ τὴν ἀλύμυρα τῆς ἠθάλασσα. Τὰ μέσα πού διαθέτουν εἶναι πρωτόγονα. Μερικοὶ γηγενεῖς βλάχοι πού κατοικοῦν τὴ γειτονικὴ βουνοπλαγιά, δὲ βλέπουν μὲ εὐχαρίστηση τὴ νέαν αὐτῆ ἐγκατάσταση καὶ διοχετεύουν κάποτε τὰ νερά τῶν ποταμῶν μὲ στὰ χωράφια τους γιὰ νὰ τοὺς πνίξουν. Μὰ τὸ ἐνοστιχο τῆς ζωῆς εἶναι ἰσχυρότερο, κ' οἱ νέοι ἀποικοὶ ἀρχίζουν λίγο-λίγο νὰ ριζώνουν. Ξεχερσώνουν μὲ ἀγάπη τὴν ἄγνη γῆ, καλλιεργοῦν ἐντακτικὰ τοὺς κληρῶνους τῶν, καὶ λίγο-λίγο στὰ μέρη αὐτὰ, πού ἐζούσανε ἄλλοτε μονάχα τὰ τσακάλια κ' οἱ λύκοι, ἀρχίζει τώρα νὰ

δημιουργείται μιὰ καινούργια ζωή. Ἡ ἀφομοιωτική ἱκανότητα τῆς φύσης εἶναι τεράστια. Οἱ ἄνθρωποι λίγο-λίγο προσαρμόζονται στίς νέες συνθήκες καί σέ λίγα χρόνια κανέναν πιά δὲ θά ὑποψιάζεται τὸ βουβὸ δράμα μιᾶς ζωῆς ποὺ πέρασε ἀνάμεσα σὲ τόνους καὶ στερήσεις.

Μέσα στὸ ἀδρό πλαίσιο τῆς κοσμογονικῆς αὐτῆς σύνθεσης κινοῦνται ἄρμονικά οἱ διάφοροι ἥρωες τοῦ μυθιστορήματος, ποὺ μὲ τίς ἐσωτερικὲς συγκρούσεις τους, τίς ἀτυχίες, τὰ πάθη, τίς χίμαιρες καί τίς νοσταλγίες τους ἐνδυναμώνουν τὴ φιλοσοφικὴ θέση, καὶ ἐνισχύουν τὴ λυρική καὶ αἰσθητικὴ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος.

Ὁ ἱστροῦς Βένης, ὁ περισσότερο ἐνδιαφέρον τῶν τοῦ μυθιστορήματος, εἶναι κατὰ βάθος ἕνας μέτριος ἄνθρωπος ποὺ ζεῖ διαρκῶς μὲ χίμαιρες. Δημιουργεῖ ὁλοένα τὴν ψευδαίσθησή μιᾶς ἥρωικῆς ζωῆς μέσα στὴν ὁποία καταναλίσκε μὲ αὐταρέσκεια ὅλη του τὴ δραστηριότητα. Ὁ τριανταφυλλώνας, ὁ ἀνατολίτικος τριανταφυλλώνας τῆς μεσημβρινῆς πατρίδας του, ποὺ προσπαθεῖ τώρα ν' ἀναστήσει μέσα στὴν ἄλμυρῃ γῆ τῆς Ἀναβύσου, συμβολίζει τὴν πιστὴν του στὴ νέα ζωὴ καὶ τὴν ἀπόλυτη βεβαιότητά του ὅτι μιὰ μέρα, ὅπως οἱ βέργες τῶν τριανταφυλλῶν, ἔτσι κ' οἱ Φωκίανοὶ θὰ ριζώσουν καὶ θά εὐδοκίμησουν στὴ νέα τους πατρίδα. Ὁ Βένης ἔχει τοποθετήσει στὴ ζωὴ του ἕνα σκοπὸ, καὶ τείνει διαρκῶς σ' αὐτόν. Ἄδιάφορο ἂν ὁ ἴδιος δὲ θὰ φτάσει στὸ σκοπὸν αὐτὸ ποὺ ὥρισε ποτές του. Πιστεύει. Ὑπάρχει κάτι στὸ ὅποῖον πιστεύει. Κι αὐτὸ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀρετὴ του.

Ἡ Εἰρήνη Βένη, ἡ γυναίκα του, εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Ἄτυχη στὴ ζωὴ της καὶ στὸ γάμο της, δὲν πιστεύει πλέον σὲ τίποτε, καὶ προσπαθεῖ ν' ἀντιδράσει στὴ δυστυχία της μὲ μιὰν καθολικὴ ἄρνηση ὅλων τῶν πραγμάτων. Εἶναι ἡ γυναίκα ποὺ ζεῖ πάντα μόνη, μόνη μὲ τὸν ἑαυτὸ της, ὥσπου στὸ τέλος ἀκολουθεῖ τυφλὰ ἕνα λαϊκὸ τύπο ποὺ τῆς προσφέρει τὴν πραγματικώτερη ἀντίληψη τῆς ζωῆς καὶ τὸ σαρκικὸ ἔρωτα.

Ἡ ἀδελφὴ της, ἡ τυφλὴ Μαρία, εἶναι ἴσως ὁ ἀγνότερος τύπος τοῦ μυθιστορήματος. Κινεῖται μέσα στὰ πέπλα τοῦ ζωτικῆς ψεύδους μὲ τὰ ὁποῖα τὴν περιέβαλε ὁ ἱατροῦς Βένης, καὶ ζεῖ μὲ τὸ ὄνειρο τοῦ γυρισμοῦ τοῦ πεθαμένου παιδιοῦ της, ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ τὸ πιστεύει ζωντανό.

Τὸ εἰδύλλιο τῆς Ἄννας, κόρης τῶν Βένηδων, μὲ τὸν Ἄνδρεια, ἕνα σχωριανὸ τους αἰχμάλωτο ποὺ γύρισε ὑστερότερα ἀπὸ τὴ Μικρὰν Ἀσία, ἔχει ὅλη τὴ δύναμη καὶ τὴν ὁμορφιά μιᾶς νέας ζωῆς ποὺ δημιουργεῖται. Ἡ Ἄννα πιστεύει ἀπόλυτα στὴν ὁμορφιά

καὶ τίς ἀνώτερες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Ὁ Ἄνδρεια εἶναι θετικώτερος νοῦς. Τὸν καιρὸ τῆς αἰχμαλωσίας του ὑπόφερε πολλὰ, κι αὐτὸ τὸν ἔχει κάμει σκεπτικιστὴ καὶ δόσιπτο. Ὁ ἔρωτας ὁμως τῆς Ἄννας τὸν ἐνδυναμώνει κ' ἔτσι μὲ νέα θέληση καὶ θάρρος ξαναρχίζει πάλι τὸ μεγάλο ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Μὰ ἡ τύχη δὲν τοῦ εἶναι εὐνοϊκὴ. Στὸ τέλος ἕνας σάτυρος σκοτῶνει τὴν Ἄννα γιὰ νὰ τὴν βιάσει, κ' ἔτσι τὸ νεοπαλληκάρη ἀναγκάζεται πάλι νὰ φύγει μακριὰ, καὶ νὰ ζητήσει νὰ ξανακάμει σὲ ἄλλα μέρη τῆς ζωῆς του.

Πλατὶ στοὺς ἐξελεγμένους αὐτοὺς τύπους κινοῦνται κ' οἱ ἄλλοι, οἱ λαϊκώτεροι χαραχτήρες τοῦ μυθιστορήματος, ὁ Γλᾶρος, μὲ τὴν ἰσορροπημένη θυμοσοφία του, ἡ Ἐλένη, ἡ Βάσω, ὁ μπάραμπα Κοσμάς καὶ οἱ ἄλλοι, ποὺ ἐνισχύουν τὴ γενικὴ ἐντύπωση, καὶ δίδουν ἕνα τόνο ἁρμονίας καὶ πληρότητας σ' ὁλόκληρὴ τὴ σύνθεση.

Τοὺς ἥρωες αὐτοὺς ὁ συγγραφέας κατόρθωσε νὰ τοὺς διαγράψει μὲ ἀδρές καθάρτατες γραμμὲς, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ παραβλέψει καὶ τὴν ἰσορροπία ποὺ ἔπρεπε κατὰ βάθος νὰ ὑφίσταται ἀνάμεσα στὴ δυναμικότητα τῶν ἡρώων καὶ τὴ βασικὴ φιλοσοφικὴ θέση, ποὺ εἶναι ἡ ἐκδήλωση μιᾶς καθολικώτερης σύνθεσης καὶ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἁρμονικὴ συμμετοχὴ ὅλων τῶν ὀργανικῶν καὶ ἀνοργάνων παραγόντων τοῦ θέματος. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸ κατορθώνει ὅλη τὴν τεράστιαν ἐπὶ τὴν κίνηση καὶ δημιουργία νὰ τὴν παρουσιάσει κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίφασή μιᾶς φαινομενικῆς γαλήνης, τῆς Γαλήνης ποὺ ὄνειρεύεται ὁ ἱατροῦς Βένης, καὶ γιὰ τὴν ἐξασφάλισή τῆς ὁποίας ἀγωνίζονται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας ὅλες οἱ γενεὲς τῶν ἀνθρώπων: «Τὴ γαλήνη. Μὲς τὴν ἡσυχία καὶ μὲς τὴν ταραχὴ, τὸ νερὸ ποὺ ἠρεμεῖ ἐνῶ γίνεται σύννεφο, στὰ σύννεφα ποὺ χτυπιοῦνται τὴν ὥρα τῆς θύελλας, γυρεῦοντας νὰ ρίξουν τὸ νερὸ καὶ νὰ ἡσυχάσουν, στὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων ποὺ παλεύουν καὶ ἀγωνίζονται, στοὺς ἀνθρώπους ποὺ πάσχουν γιὰτὶ δὲν τοὺς προορίστηκε νὰ κάνουν τίποτα, στὰ κορμιά ποὺ μάχονται γιὰ τὸν ἔρωτα, στὰστρα ποὺ καταρρακτοῦν τὴ νύχτα καὶ πέφτουν, στὴ γῆ ποὺ γυρίζει, στὰ ὄνειρα καὶ στὰ ἔργα—σ' ὅλα, ἡ ἀναζήτηση τῆς ἰσορροπίας ποὺ χάθηκε, ἡ ἀδιάκοπη ἀνασύνθεση...» («Γαλήνη» σελ. 166 κ. ἑ.).

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ θέμα ἐβοήθησε πολὺ κ' ἔδωσε ὅλη τὴν εὐκαιρία στὸ Βενέζη νὰ ἀναπτύξει πέρα ὡς πέρα τὴν δημιουργικὴ καὶ ἀφηγηματικὴ του ἱκανότητα. Ὁ ἀποικισμὸς τῆς Ἀναβύσου εἶναι ἕνα θέμα δυναμικὸ, ποὺ περιέχει μέσα του ὅλα τὰ σπέρματα τῆς σύνθεσης καὶ τῆς δημιουργί-

ας. 'Ανεξάρτητα όμως από αυτό ο συγγραφέας της «Γαλήνης» κατέχει αναμφισβήτητα όλα τα χαρίσματα ενός καλού μυθιστοριογράφου, ενός πραγματικού ποιητή. Ξέρει προπάντων να αναπτύσσει το θέμα του με ευγένεια και απλότητα, και έχει στη διάθεσή του ένα άφθονο και πειραρημένο φραστικό πλούτο, τον οποίο χρησιμοποιεί πάντοτε με εξαιρετική δεξιοτεχνία και άνεση. Οί λέξεις τους αποβάλλουν πολλές φορές την κοινή σημασία τους, άποχτούν μία πλάυτερη και ποιητικότερη έννοια. 'Ο Βενέζης κατέχει ακόμη την ικανότητα να ανακαλύπτει παντού τη χαρακτηριστική λεπτομέρεια, και να την προβάλλει με φυσικότητα και χάρη στην ψυχή του αναγνώστη του.

Δέν είναι όμως μόνο αυτά τα προτερήματα της «Γαλήνης». 'Η λυρική απεικόνιση του τοπίου, ή προέχταση των ανθρώπινων συναισθηματικών καταστάσεων στο άψυχο φυσικό περιβάλλον, ή ουσιαστικοποίηση των άφηρημένων έννοιών, ό λεπτός τέλος συμβολισμός της, δημιουργούν μία ξεχωριστή συγκίνηση και δίδουν στο ύφος του μυθιστορήματος αυτού έναν ιδιαίτερο προσωπικό τόνο ευγένειας και όμορφιάς.

Ύστερα από όλα αυτά δε θα μπορούσε βέβαια κανείς να άμφισβητήσει πως ή «Γαλήνη» είναι ένα από τα σοβαρότερα έργα της Νεοελληνικής λογοτεχνικής παραγωγής και πως ή έκδοσή της άποτελεί ένα από τους σημαντικότερους σταθμούς στη Φιλολογία μας. 'Ο 'Ηλιος Βενέζης άποκάλυψε, με τό νέο έργο του, όλόκληρο τό εξαιρετικό του τάλαντο, και χάρισε στην πενιχρή άλλωστε μυθιστοριογραφία μας ένα πραγματικό άριστούργημα.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

'Ηρακλή Θ. Μάλλωση : «'Ανηφορία»
'Αθήνα, 1939. (Ποιήματα, Σχ. 8ον,
Σελίδες 40, Δρχ. 25).

'Ο κ. 'Ηρακλής Μάλλωσης έκαμε την πρώτη του επίσημη λογοτεχνική εμφάνιση τό 1933 μ' ένα τραγούδι του, που πήρε τό Γ' βραβείο σε κάποιο φιλολογικό διαγωνισμό ενός μηνιαίου περιοδικού νέων των 'Αθηνών. Πρίν από αυτό είχαν ήδη δημοσιεύσει ένα δράμα του, και λίγα χρόνια ύστερότερα εξέδιδε σε τόμο τα πρώτα του ποιήματα, («Σπασμένα βιολιά», 'Αθήνα 1939), τα όποια έπέρασαν σχεδόν άπαρατήρητα από την κριτική και τό κοινό.

Τό νέο βιβλίο του, ή «'Ανηφορία», είναι μία συλλογή από 19 σύντομα τραγούδια, που πραγματεύονται όλα σ' ένα τόνο λεπτό και λυπημένο άπλές συναισθηματικές

καταστάσεις και φευγαλέες έντυπώσεις του ποιητή. Τά ποιήματα του κ. Μάλλωσης έχουν την εύκολη εύαιθησία των ανθρώπων που άπελπίζονται με τό πρώτο κοίταγμα της ζωής και δέν έχουν τη διάθεση ή τη δύναμη να αγωνισθούν, ούτε την καρτερία να διεισδύσουν στη βαθύτερη ουσία των πραγμάτων. Χαρακτηρίζονται όλα από μία ειδυλλιακή απλότητα και μία συγκρατημένη άπαισιοδοξία, που τις περισσότερες φορές εκφράζεται συγκρινόμενα και κομψά μέσα σε μίαν άλληλουχία κοινών φράσεων και εικόνων, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που μάς την έπραγούσαν ώς τώρα όλοι οι άκαδημαϊκοί έλεγειακοί ποιητές από τό Δροσίνη και τον Πολέμη, μέχρι τό Μαμμέλη και τον 'Αθάνα. 'Ο κ. Μάλλωσης δε φαίνεται να έπηρεάστηκε καθόλου από τους νέους προσανατολισμούς της ποιητικής τέχνης. Σ' όλα του τά ποιήματα και τά θέματα υπάρχει μία στατική διάθεση ζωής και μία εύκολη συγκίνηση, που πηγάζει τις πιο πολλές φορές από την έπιφάνεια των πραγμάτων, κι άποδεικνύει την άδυναμία του συγγραφέα να συλλαβεί τό δραματικό αίσθημα της ζωής και να τό άποδώσει με τον ιδιαίτερο εκείνο λυρικό χρωματισμό και τόνο, που έυπνα τη βαθύτερη εύαιθησία και άνοίγει νέους πνευματικούς όρίζοντες στην ψυχή του αναγνώστη. 'Αντίθετα, ό ποιητής της «'Ανηφορίας» δίδει την έντύπωση ενός άξιοπρεπούς ήττημένου, που άγγισε μόνο παραδοικά την ανθρώπινη συγκίνηση, χωρίς καθόλου να σταθεί μπροστά στις μεγάλες λυρικές στιγμές των ανθρώπων και των πραγμάτων.

'Ο κ. Μάλλωσης δέν έδωσε καμιά ιδιαίτερη προσοχή στη λυρική σημασία και τοποθέτηση των λέξεων, ούτε κ' έφρόντισε ν' ανανεώσει ποιητικά τά θέματα του. Οί εικόνες, οι λέξεις, τά συναισθήματα, οι παρομοιώσεις του είναι κοινές, και μ' όλο που τά ποιήματα του έχουν γνήσιο ρυθμό και άρτια τεχνική, όμως δέν προξενούν παρά ελάχιστη έντύπωση, γιατί είναι θέματα χιλιοειπωμένα, που ό ίδιος τρόπος της ποιητικής τους έκμετάλλευσης από τις προηγούμενες ποιητικές γενεές άφάιρσε την ικμάδα τους, και έξάντησε την καλλιτεχνική τους ίδιουστασία. Τά τραγούδια του κ. Μάλλωση μοιάζουν κατά τόμο με άρτια τοπία κοιταγμένα με την ίδια, τη στερεότυπη και κοινή πλέον κλασική τους προοπτική.

'Εν τούτοις από τον κ. Μάλλωση δε λείπουν τά άληθινά ποιητικά χαρίσματα. Μέσα στους στίχους του υπάρχει άρκετη εύαιθησία, ελλίκρινεια και απλότητα και ένα καλλιερημένο αίσθημα ρυθμού. Σχεδόν σε κάθε ποίημα δοκιμάζει τη δυνατότητα ενός

καινούργιου μέτρου, οι δὲ ὁμοιοκαταληξίες του εἶναι τὶς περισσότερες φορές ἀρμονικὲς καὶ ἀβίαστες. Δὲν λείπουν βέβαια οἱ χασμωδίες καὶ τὰ παραγεγίσματα τοῦ στίχου, ὅπως :

Μοιάζω μὲ διαβάτη
μ' ἄρματα λειψά...
(ἔρμηιά καὶ βάτοι
κι—ἄχι!—αὐτός διψά!),

ὅπου τὸ ἄρματα λειψά. (διάβαζε ἄρματα), ἔγγραφη γιὰ νὰ ὁμοιοκαταληχτηθεῖ μὲ τὸ διψά, οὔτε ἡ θεματογραφικὴ ἀντίληψη τῆς ποιήσεως, (ὅπως στὸ τραγούδι τοῦ ὁ Θάνατος τοῦ Ρόδου, κ.λπ.), ἐν τούτοις ὅμως ὁ συγγραφέας τοὺς μᾶς συγκινεῖ ὅσες φορές μᾶς προσφέρει κάτι ἀπὸ τὸν προσωπικὸν ἀγῶνα του, καὶ τὶς προσωπικὲς συναισθηματικὲς του μεταπτώσεις, ὅπως στὸ πρῶτο ποίημα τῆς συλλογῆς, ὅπου προσπαθεῖ νὰ συλλάβει τὸ νόημα τῆς ζωῆς μέσα στὰ ἰνδάλματα τῆς Τέχνης, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ οὔτε κ' ἐδῶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πληρῶση τῆς ψυχικῆς του λύτρωσης :

Ὅταν ξεκίνησα γιὰ πέρα
ῆταν ροδισμένη αὐγή,
φῶς καὶ πουλιά μὲς στὸν ἀγέρα
καὶ λούλουδα στρωμέν' ἡ γῆ.

Μὰ στῆς Ἀνηφορίας τὴ μέση
μ' ἔφτασε ἡ Νύχτα ἡ σκοτεινή...
Λυγáει τὸ σῶμα, πάει, θὰ πέσει!
Τάχα νὰ φτάσει θὰ μπορέσει
στὴν εὐτυχία—ποῦχει φανεῖ! ;...

(Ἀνηφορία)

Ἡ μάταιη αὐτὴ ἀναζήτησις τῆς εὐτυχίας μέσα στὴ γνώση, τὴν ἐπιστήμη, τὴν τέχνη καὶ τὰ βιβλία, ποῦ ἔρχεται σὲ σύγκρουση μὲ τὴν ἀρνησιμὴ τῆς ὕλικῆς ζωῆς, καὶ ἔχει σὰν ἄμεσο ἐπακολούθημα τὸ πρόωγο καὶ ἀνικανοποίητο γῆρας, ἀποτελεῖ ἴσως τὸ προσφιλέστερο ποιητικὸ θέμα τοῦ κ. Μάλ-λωση :

Ἄδικα σ' ἀπαρνήθηκα, ζωῆ,
γιὰ νᾶβρω τὴ χαρὰ μὲς στὰ βιβλία :
Δῶρο τοὺς μοναχὸ ἡ Ἀμφιβολία
κ' ἡ ποὺ μὲ κρυφοτρῶει Μελαγχολία,
σαῖτα φαρμακεύτρα, καυτερή...

Ἄδικα σ' ἀπαρνήθηκα, ὦ Ζωῆ,
ζητώντας μίαν Ἀλήθεια πῶς Αἰώνια !
Μιά ἡ Ἀλήθεια, πῶς φεύγουνε τὰ χρόνια,
πέφτουνε στὰ μαλλιά βαριά τὰ χιόνια,
κι' ἀργοσταλάζει ἡ παγωνιά μὲς στὴν Ψυχή...

(Μετανιωμὸς)

Γενικά, ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἀπὸ τὸν ποιητὴ τῆς «Ἀνηφορίας» δὲ λείπει οὔτε ἡ ἀληθινὴ ποιητικὴ ἰδιοσυγκρασία, οὔτε τὸ γνήσιο μουσικὸ αἰσθημα τοῦ μέτρου καὶ τοῦ στίχου. Τοῦ λείπει μόνο ἡ ἰκανότητα νὰ ἀντικρῦζει μὲ κάποια περισσότερη πρωτοτυπία καὶ διεισδυτικότητά τὰ θέματα καὶ τὶς συγκινήσεις του. Ἴσως, ἀν κάποτε αἰσθανθεῖ τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσῃ τὰ ποιητικὰ του μέσα, καὶ νὰ προσαρμόσῃ τὶς ἰκανότητές του αὐτὲς σὲ νέες κατευθύνσεις, θὰ μπορέσῃ νὰ μᾶς δώσει ποιήματα περισσότερο συγκινημένα καὶ ἄρτια.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Στράτη Μυριβήλη : «Τὸ Γαλάζιο Βιβλίον». Διηγήματα. Ἀθήνα. «Πυρρός» 1939. σ. 215.

Ὁ ποιητὴς γενιέται μ' ἓνα τραγούδι στὰ χεῖλιά του τὸ λέει καὶ τὸ ξαναλέει, ἔγραψε κάποτε ὁ Παλαμᾶς. Ἔτσι κι ὁ κ. Στρ. Μυριβήλης. Παρουσιάστηκε ὄρμος μὲ τὸ μοναδικὸ του ἔργο «Ἡ Ζωὴ ἐν Τάφῳ», ἓνα ἀριστούργημα τοῦ νεοελληνικοῦ πεζοῦ λόγου, καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ ἐπαναλαβαίνει στὰ κατοπινὰ του ἔργα μὲ περισσότερη ἢ λιγώτερη δύναμη. Ἦταν, ἴσως, ἀποχρώσεις ποῦ δὲν τὶς τόνισε ὅσο θὰ μπορούσε ἐκεῖ, ἦταν κάποιες λεπτομέρειες ποῦ δὲν τὶς ζωγράφιζε ὀλοκληρωτικὰ στὸ βιβλίον ἐκεῖνο, καὶ στὰ νεώτερα του ἔργα ἔστρεψε σ' αὐτὲς τὴν προσοχή του. Εἰν' ἀλήθεια πῶς τὸ φόντο σ' αὐτὰ δὲν εἶναι πάντα ὁ πόλεμος, μὰ κ' ἡ ζωὴ τῆς πόλης καὶ τοῦ χωριοῦ. Δὲν ἐξετάζονται πάντα σ' αὐτὰ οἱ ὠμές καταστάσεις τῆς σκληρῆς πολεμικῆς ζωῆς, μὰ κ' οἱ ψυχολογικὲς καταστάσεις τῶν ἀνθρώπων ποῦ τοὺς βαραίνει μὴ ἀνομολόγητη ἀνωμαλία μέσα στὴν κοινωνικὴ ζωὴ ἢ σκύβουνε κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς μάταιης προσπάθειας γιὰ μίαν ἀλλαγὴ. Ἄλλὰ σ' ὅλα του τὰ ἔργα ὁ κ. Μυριβήλης ἔχει κυρίαρχο στοιχεῖο τὴν ἀγάπη στὴ ζωὴ καὶ στὸν ἄνθρωπο. Τὸ αἰσθημα αὐτὸ πλημμυρίζει ἐντόνα τὰ ἔργα του καὶ γίνεται ἀκόμα πιὸ βαθῶ μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ ἐπεξεργασία.

Ἔτσι καὶ τὸ «Γαλάζιον Βιβλίον» του, μίαν σειράν νεὰ διηγήματα, ἐκεῖνο ποῦ το διαπνέει εἶναι ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, κι ὅταν ἀκόμα οἱ ἄνθρωποι νικημένοι ἀπ' τὴ ζωὴ πέφτουν σὲ μιά ἐλαφρὴ ἀπαισιοδοξία ἢ πλάθουν ὄνειρα χοιμαϊρικά. Ἡ περιγραφή πολλῶν φορῶν γίνεται ρεαλιστικὴ, πάντα ὅμως ἐνωμένη μ' ἓνα αὐθόρμητο λυρισμὸ ποῦ

κάνει βαθύτερη την ψυχική διάθεση δημιουργώντας την κατάλληλη κάθε φορά ατμόσφαιρα.

Στό πρώτο διήγημα «Οί νεκροί θυμούνται» περιγράφεται μία επίσκεψη σέ ψυχιατρείο κ' ιδιαίτερα ή συνομιλία μ' ένα διανοούμενο τρελλό που φλέγεται από τις ανώτερες ιδέες του. Η περιγραφή δέν έγινε για ντοκουμέντο ψυχιατρικό ή με προκαθορισμένες ψυχολογικές άρχές, αλλά ανθρώπινη και λεπτή όπως είναι, γεννάει τή συμπάθεια μας για τ' άρωστημένα αυτά πλάσματα και μάς φέρνει πόνο για τή σκληρή τους μοίρα. Η «'Αστρούλα» είν' ένα λυρικό κομμάτι, όπου ό πόθος τής φυγής σμίγεται με τή λαχτάρα τής ζωής, ενώ σβύνονται τά όρια ανάμεσα στ' όνειρο και τήν πραγματικότητα. Στήν «Κεροδοσιά» δίνεται μία στυγνή πολεμική σελίδα άπ' αυτές του «'Η Ζωή έν Ταφώ, αλλά με τό θρησκευτικό άγέρα τής ξυπνημένης πίστης μέσα στο φριχτό πολεμικό περιβάλλο και με τήν ψυχική συντριβή του ανθρώπου μπροστά στην καταστροφή που είναι αδύναμος νά δικαιολογήσει γιατί συντελείται. 'Ο «Καπιτάνιος» κ' ή «'Ιστορία τής Γιουγιούσας» είναι δύο έξαιρετες εικόνες από τή ζωή τών ζώων, με προσεχτική και στοργική παρατήρηση ζωγραφισμένες, και με πραγματική αγάπη. Η «Ροδιά» είν' ή ιστορία ενός παιδικού έρωτα στις άκρογιαλιές τής Λέσβου, που άποινέει τό άψώ μύρο τής πρώτης δυνατής άφύπνισησ του έρωτισμού, άλλ' μ' άβρότητα παιδική και με κάποιαν άθωα άνοιχτοκαρδιά. 'Ο «Νικημένος ήρωας» άπό άκούσια του θριάμβεψε στο πολεμικό πεδίο και παρασημοφορήθηκε, ζει τώρα καταφρονεμένος και παραρριγμένος κ' αναγκάζεται μάλιστα άπ' τήν άντρογυναίκα του νά κάνει τισ δουλιές του σπιτιού, και μόνη του ανακούφιση είναι ή κρυφή αύταρέσκεια για τήν παλιά του «δόξα». Στο «Μεγάλο σαλτάρισμα» περιγράφεται ό σπαραγμός και τό σβύσιμο ενός θαλασσόλυκου, που τόν άναγκάσανε νά μείνει στεριανός, ενώ τόν καιγει ό πόθος τής θάλασσας, ή λαχτάρα για τ' άλλμυρά ταξίδια. Η έπική λεβεντία του «Βασίλη του 'Αρβανίτη» θυμίζει τό «Θάνατο Παλληκαριού» του Παλαμά: σ' αυτό ή ήρωική εκδήλωση τής ζωής έξενεται και στις αίματοχυσίες και στών έρωτα, και στις εύγενικές πράξεις και στή σκληρότητα, αλλά και στο θάνατο άκόμη. Το «Πρωτότοκο τής γής» άποτελεί ύμνο στον άνθρώπινο έρωτα, που μ' όλες τισ όδύνες του είναι τό πιό άκριβό άγαθό στον άνθρωπο, γιατί έτσι χαιρείται τήν άθανασία. 'Ο «'Αγγελος που ταραξεί τά νερά» δείχνει τή μικρή άγωνία του συνηθισμένου άνθρώπου που θέλει νά

χαρεί μία ρομαντική αγάπη, μά που ίσα ίσα τή στιγμή που νομίζει πως τήν κέρδισε, βλέπει νά του φεύγει μέσ' άπό τά χέρια. Το παραμύθι «Οί δυό κάληδες» έχει τή δροσιά τής λαϊκής διήγησης, ενώ ή «'Ηλιογέννητη» είν' ένα χαριτωμένο παιγνίδι τής φαντασίας. Τέλος τό «Τοπίο» είναι μία άίσθαντική περιγραφή, όπου τά άψυχα άποχτούν ψυχική προέχταση.

Η γλώσσα του κ. Μυριβήλη είναι πλούσια και ζωγραφική και τό ύφος γλυκό και μαλακό σαν εύγενικό γυναικείο χέρι. Νιώθεις παντού τόν τεχνίτη που ξαίρει τή ζητά και με ποιά μέσα νά τό πετύχει. Δέν έχει καμιά δυσκολία νά δώσει κάθε φορά, με θαυμαστή εύλυγισία στο λόγο του, τόν ψυχικό πλούτο τών προσώπων του, τισ συναισθηματικές καταστάσεις που άποδίνει στή φύση.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Μέλπωσ 'Αξιώτη : «Θέλετε νά χορέψομε Μαρία ;» (πεζογράφημα) 'Αθήνα, Πυρσός, 1940, σ. 86.

Μέλπωσ 'Αξιώτη : «Σύμπτωση» (ποίημα) 'Αθήνα, Πυρσός, 1939, σ. 15.

Δέν έτυχε νά διαβάσω τό πρώτο έργο τής δ. Μέλπωσ 'Αξιώτη «Δύσκολεσ νύχτες», που πήρε μάλιστα τό βραβείο γυναικείας πεζογραφίας 1938. Όσο θυμάμαι όμως από τισ κριτικές που διάβασα, είχε κάμει έντύπωση ή πρωτοτυπία τής στο ύφος και στή γλώσσα, που σαν νά ξεπερνούσανε πολύ τήν έποχή μας και πηγαινάνε βαθιά μέσα στο μέλλον, σε μία μορφή πιθανή ίσως. Στο νέο τής έργο «Θέλετε νά χορέψομε Μαρία;» διαπιστώνεται ό χαρακτηρισμός αυτός. Δέν είναι μυθιστόρημα, δέν είναι νουβέλλα, ούτε διήγημα ούτε δοκίμιο. Είναι όλα μαζί και τίποτε άπ' αυτά. Βέβαια δέν έχει σημασία άν ένα έργο στέκεται ή δέ στέκεται μέσα στα καλούπια ενός a priori καθορισμένου λογοτεχνικού είδους, μά ή αίσθητική συγκίνηση που δίνει κ' ή διανοητική άνησυχία που προκαλεί. Αυτά είναι που θα τό καθιερώσουν στήν περιοχή τής τέχνης του λόγου κ' όχι ή πιστή τήρηση άκαδημαϊκών κ' άψυχων τύπων. 'Αλλά με δλη μου τήν εύνοική πρόθεση δέν μπόρεσα νά κερδίσω τά δυό αυτά στοιχεία από τό έργο τής δ. 'Αξιώτη. 'Αποτελεί ένα είδος ύπερρεαλισμού στή νεοελληνική πεζογραφία, κάτι που προσπάθησε νά εγκλιματίσει στήν 'Ελλάδα ό κ. Γιάννης Σκαρίμπας με τό «Σόλο του Φίγκαρσ», χωρίς όμως τήν παράκρουση του ήρωα που παρουσιάζει ό τελευταίος κ'

έτσι κινάει τουλάχιστο τὸ ἐνδιαφέρον μας καὶ μᾶς κρατάει ἐκοτατικούς ἢ γεμάτη ἀπρόοπτα φράση του. Στὸ «Θέλετε νὰ χορέψομε Μαρία;» οἱ ἴρωες εἶναι θολὰ κι ἀκαθόριστα πρόσωπα, ποὺ κινούνται καὶ σκέφτονται σπασμωδικὰ καὶ δίνεται ἡ «δράση» τους περισσότερο ἀκόμα κομματιασμένα κι ἀόριστα. Τοὺς κινάει σὰ μαριονέτες ἡ δημιουργὸς τους χωρὶς σχέδιο. Ἰδιαίτερα μεγαλάνει τὴ σύχωση αὐτὴ τὸ ξεπίττηδες ἀμελημένο ὕφος τῆς δ. Ἀξιώτη, ἡ ἀσύνδετη παράταξη τῶν προτάσεων κ' ἡ ἔλλειπτική κατασκευή τους, τὰ συχνὰ πηδήματα ἀπὸ μιὰ σειρά ἐνοιῶν σ' ἄλλη ὀλότελα ἀσχετῆ. Κ' ἡ γλωσσικὴ ἀτασθαλία τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐξοργίζει πραγματικά. Δὲν πρόκειται μονάχα γιὰ τὴν ὀνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἀρσενικῶν, ποὺ χρησιμοποιεῖται καὶ σὰν αἰτιατικὴ καὶ γιὰ τὸ θηλυκὸ ἄρθρο στὸν πληθυντικὸ τίς, ποὺ χρησιμοποιεῖται καὶ ἀντὶ τοῦ ἀρσενικοῦ τούς π.χ. «τοῦδεῖξε ἐκείνου δυὸ μακρὺς δρόμοι» (ἡ δ. Ἀξιώτη μεταχειρίζεται ἕνα τόνο μόνο, τὴν ὀεία). «Ὁ Γιάννης μπῆκε δίπλα σὺς ἄλλοι» κι ἀπειρα ἄλλα, ποὺ χτυποῦνε βάρβαρα καὶ ἀηδιαστικά. Τὸ ξαίρω βέβαια πὼς οἱ τύποι αὐτοὶ ὑπάρχουν σὲ μερικὰ ἰδιώματα, μὰ ἐδῶ γράφεται ἡ γλώσσα στὴν πανελληνία της μορφῆ. Ἄλλωστε γιὰ νὰ φανεῖ πόσο ψεφτικοὶ εἶναι οἱ τύποι αὐτοί, καὶ μὲ ἐπίμονη προσπάθεια φτιαχτοί, ἀναφέρω πὼς μερικὲς κανονικὲς αἰτιατικὲς ἐφεύγανε τῆς δ. Ἀξιώτη στὸ ἔργο της, π.χ. στὴ σελίδα 20 «κατοίκους», «τοὺς κατοίκους». Ἡ Ἑλληνικὴ ὁμοῦ γλώσσα δεινοπαθεῖ καὶ σ' ἄλλα ἐδῶ, μὲ ἐκφράσεις ξενικὲς, ἀνυπαρχτες, μὲ βαρβαρισμοὺς καὶ σολοικισμοὺς πλήθιους. Π.χ. «ἀρρωστησένος», «Γωρίζω νὰ μὴν τῆς ἀρέσουν τέτια πράγματα» (=γνωρίζω πὼς δέν...), «ἐκαλύβανε», «ἀπὸ ξαιτίας», ἐγάβλιζεν», «ἔροντας» (ἀλλὰ καὶ «ἔρωτας») κλπ. Δὲ δείχνει καμμιά πρόοδο γλωσσικὴ ἢ κατάσταση αὐτὴ παρὰ ἐκζήτηση γιὰ ἐπίδειξη.

Κι ὁμως ἡ δ. Ἀξιώτη θὰ μπορούσε νὰ γράψει ἔργα ἀρκετὰ καλά. Ποὺ καὶ ποῦ μέσα στὸ «Θέλετε νὰ χορέψομε Μαρία;» βρίσκονται ὠραῖες κι ἀξιοπρόσχετες παρατηρήσεις, κάποια ὀρθὴ σύλληψη τοῦ τραγικοῦ ὑποστρώματος τῆς ζωῆς, μιὰ ἀδιόρατη ποίηση, μιὰ κάποια ἀφέλεια στὴ διήγηση.

Ἡ ἴδια τελειώνοντας τὸ βιβλίον της λέγει πὼς εἶναι «ἡ ἱστορία τοῦ ἔρωτος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς». Ὅσο ὁμως κι ἂν ἀκολούθησα τὴν παραινέση της μὲ τὴν ὁποία τελειώνει τὸ ἔργο της: «Καί ἴσως θὰ χρειαστεῖ ἐμεῖς τώρα νὰ ξαναπλάσομε μιὰ παιδικὴ καρδιά, γιὰ νὰ μπορούμε νὰ διαβάσομε», καὶ προσπάθησα νὰ ξανα-

γίνω ἀγνός σὰν τὸ παιδί ξαναδιαβάζοντας δευτέρη φορά τὸ ἔργο της, δὲν ὑπόρεσα νὰ νιώσω οὔτε κἀν τὴ γόνιμη εὐχαρίστηση τοῦ παιδιοῦ ποὺ ἀκούει ἕνα ὠραῖο παραμῦθι. Εἶναι τόσα τὰ ἐμπόδια ποὺ παρουσιάζονται στὸν ἀναγνώστη της. Μακάρι, ὠστόσο, μόνο ἐγὼ νὰ εἶμαι ὁ καθυστερημένος ποὺ δὲν ἐνίωσα τὴν ἀξία τοῦ ἔργου της.

Σὲ μιὰ μεγαλοπρεπέστατη πλακέτα μὲ τὸν τίτλο «Σύμπτωση» ἡ δ. Ἀξιώτη δίνει ἕνα μακρὺ ποίημα μὲ τὰ ἴδια χαρακτηριστικά τοῦ ὕφους καὶ τῆς γλώσσας ποὺ ἔχουν καὶ τὰ πεζὰ της. Εἶν' ἕνα παράπονο καὶ μιὰ ἰκεσία τοῦ νικημένου ἀπὸ τὶς ἀντιζοότητες καὶ τὴ ρουτίνα τῆς ζωῆς ἀνθρώπου, ποὺ σὲ μιὰ στιγμή ἀγωνίας φέρνει ἀνάκατα στὸ μυαλό του παλιὰ καὶ μελλούμενα, βιωμένες δυστυχίες κι ἀνεχπλήρωτα ὄνειρα, μικροὺς πόθους ποὺ δὲν πραγματοποιήθηκαν καὶ στεγνὲς μέρες ποὺ τὸν πικράναν ἀνεπανόρθωτα. Κοινὰ πράματα ἀνάκατα, ἐκφρασμένα μὲ κοινότητα λόγια μέσα σ' ἕνα ὑπερρεαλιστικὸ χεῖμαρρο συνωστισμοῦ ἐνοιῶν, κάνουν περισσότερο σπαραχτικὸ τὸ ἀνθρώπινο δράμα τοῦ ἀνικανοποίητου. Ὅμως πόση σπατάλη δυνάμεων κ' ἐδῶ, μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴν ἐκζήτηση, ποὺ θεωρεῖται πρωτοτυπία! Θαρρῶ πὼς ἡ κεντρικὴ ἰδέα τῆς «Σύμπτωσης» διαφαίνεται καὶ στὸ «Θέλετε νὰ χορέψομε Μαρία;», ἀγκαλὰ στὸ ποίημα βρισκόμαστε ἀκόμα στὸ στάδιο τοῦ ἀνικανοποίητου, ἐνῶ στὸ πεζογράφημα ὑπάρχει πλεῖστὸν παθητικὴ στάση ἀπέναντι στὴ ζωὴ καὶ κάποια ἀντίδραση, ποὺ παίρνει αὐθυπαρέα σ' ὀνειρο καὶ στὴ φυγὴ μέσα στὴ φαντασία καὶ στὸ παραμῦθι. Ἀλλὰ ποση προσπάθεια γιὰ νὰ βγάλει ἕνας τὸ ἀμφίβολο αὐτὸ συμπερασμα; Ὅσοτόσο ὄλοι ξαίρουμε πὼς τὰ μεγάλα ἔργα, τὰ ἀληθινὰ ἔργα τῆς τέχνης εἶναι ἀπλὰ καὶ καθαρὰ...

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΞΗΣ

Δ. Κουκούλα : «Ἐνα Πρωῖ» [ποίηματα] Ἀθήνα, «Πυρσός», 1939, σ. 134.

Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο λογοτεχνικὸ εἶδος στὴν Ἑλλάδα ἡ ποίηση στὰ τελευταῖα χρόνια προχώρησε σὲ νέες μορφές, εἶτε ἀπὸ τὴν καλὸπιση διάθεση τῆς ἀλλαγῆς καὶ τῆς ἀνανέωσης εἶτε ἀπὸ τὴν ἔφεση τῆς μίμησης καὶ τῆς πρωτοτυπίας ποὺ φωνασκεῖ. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κίνησης καὶ τῆς προσπάθειας αὐτῆς σπάνια εἶναι εὐνοϊκό, γι αὐτὸ μὲ χαρὰ ξανακοῦμε παλιούς γνώριμους ἤχους ποὺ συγκίνησαν

παλαιότερα τήν ψυχή μας με τούς άπλους και καθορισμένους τόνους των, με τήν κανονική και τυπική—ίσως—ανάπτυξη του ποιητικού περιεχομένου. Γιατί πιστεύω πώς ή πραγματική ποίηση δέν ανήκει σε σχολές, δε σερνεται από τις ιδιοτροπίες τής μόδας, μ' αναβρύζει άπλή κι όλο ύγεια μέσα στην κάθε εποχή, φτάνει ό ποιητής νά βρει τόν πανανθρώπινο πολμό τής στιγμής και νά τόν αποδώσει τεχνικά με τόν ποιητικό λόγο, με ελικρίνεια και πηγαίο αίσθημα.

Τού κ. Λ. Κουκούλα τό «Ένα Πρωϊ» από τήν κελαρυστή αυτή πηγή ξεχύνεται, ήπια κ' εύγενικά, με σεμνότητα κι άπλότητα, πού ξαφνιαζουν στη θορυβώδικη εποχή μας. Είν' άλήθεια, βέβαια, πώς τά ποιήματα τής συλλογής αυτής ανήκουν σε περασμένα χρόνια (1913—1924) και δέν αντιπροσωπεύουν τή σημερινή ποιητική—στην ούσια και στη μορφή—έξελιξη του ποιητή τους, μά και γι αυτό δέν είναι λιγώτερο σημαντικά.

Δέν είναι δύσκολο νά βρούμε τις κατευθύνουσες γραμμές του έργου του κ. Κουκούλα, γιατί είναι τόσο καθαρός, τόσο πειστικός κι όριστικός ό λόγος του. Νιώθει εύγνωμοσύνη γιά τή ζωή με τά πλήθια δώρα της, μά και κάποια έλαφρή μελαγχολία γιά τήν πικρή καθημερινότητα πού σκλαβώνει τήν ελεύθερη ψυχή του και δέν τόν αφήνει νά διαφύγει παρά μόνο στην περιοχή του όνειρου. Έτσι γενιέται ή ρομαντική νοσταλγία με τήν προέχταση της μέσα στη φύση, πού ή παρουσία της είναι πάντα ζωηρή και δίνεται σε καθαρές γραμμές, αναλυτικά όπως και τά αισθήματα κ' οι ιδέες του ποιητή. Είναι τά αισθήματα κ' οι ιδέες ενός καλλιεργημένου ανθρώπου, πού ή λεπτή αισθητική του δέν του επιτρέπει τις μεγαλόφωνες κραυγές και τήν ταπεινωτική έξοιθέωση ούτε τή σκοτεινή μυστικοπάθεια και τούς απόκρυφους λαβύρινθους τής άξεδιάλυτης σκέψης, μά τά προσφέρει με τήν εύγενική έγκαρτέρηση και τήν άνυψωτική διάθεση σάν ήρεμο τραγούδι, πού κυλάει καλοδιάθετο κι άρμονικό.

Παραθέτω από τις «Άνησυχίες» του τρεις στροφές :

«Θάμα ή ζωή, πού με γητεύει,
Ό ήχος τό χρώμα και τό φώς.
Ώστόσο πάντα με παιδεύει
Ένας καημός βαθύς, κρυφός.

Γιατί μου δόθηκε άπ' τή μοίρα
Νά ταξιδεύω με τό νού
Και γεύομαι όλη τήν άλμύρα
Ένους πελάγου μακρινού.

Ένα περβόλι παραδείσο
Εΐνα ή ζωή και κοντινό
Κ' ένδ' υπορώ νά σταματήσω
Πάντα σάν ξένος προσπερνώ.»

Άναφέρω και τό «Credamus», ένα ύμνο και μιá παραίνηση γιά τό σκληρό άγώνα του ανθρώπου πού μάχεται νά δικαιώσει τήν ύπαρξη του με τήν άσταμάτητη προσπάθεια γιά τ' άνώτερα ιδανικά, και πού περνάει άνάμεσ' άπ' τόν όκνο συρφετό με τό μέτωπο ψηλά, άδιαφορώντας και γιά τή χλεύη και γιά τόν έπαινο :

«Όυτε άγυλιό, ουτε δάφνη καρτερούμε
Μέσα μας άγρυπνάει ό έλληνοδίκης,
Τή μοίρα μας μονάχα εύγνωμονούμε,
Καμιά φορά σάν κρούμε παιάνες νίκης.»

Τή μοίρα πού μας έστειλε τις μόρες,
Τόν ήλιο, πού μας έλουσε στο φώς του,
Και τούς θεούς, πού κάποιες κρύφτες ώρες
Τά μυστικά μας εΐπανε του Άγνώστου.»

Έτσι πάντα, άμα νιώθει νά τότε στενεύει ή ανθρώπινη περιγυρία κι αδυναμία, αφήνει τή σκέψη του ό ποιητής νά πλανηθεί μέσα στο μεγάλο πανηγύρι τής Φύσης, πού τόν ξεκουράζει και του άνανεώνει τις ύνάμεις γιά καινούργιους—τι σημαίνει άν κι αυτοί φανούν μάταιοι;—άγώνες. Είναι γι αυτό πού ή μελαγχολία του δε φτάνει στο γεωρό κλάμα ή στην έπαναστατική αντίδραση, μά περνάει μέσ' από τή γλυκιά έλπίδα και τήν εύγενική έγκαρτέρηση.

Ό στίχος κ' ή γλώσσα του κ. Κουκούλα έναρμονίζονται με τήν ούσια έχοντας τήν κανονικότητα και τό όρθό μέτρο των παλαιών μορφών κ' έτσι φαίνεται όλοτετα σιναπηής με τις άρχές πού τόν διέπουν. Μ' ένδιαφέρο περιένοουμε τήν ολοκλήρωση του έργου του με τή συγκέντρωση των νεώτερων ποιημάτων του σε τόμους, γιατί σ' αυτά δείχνεται ώριμότερος και πιό συγχρονισμένος ό ποιητής.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Μιά θλιβερή είδηση δημοσίεψαν οι κυπριακές εφημερίδες στις 17 Άπριλη: Άγνωστοι κλέψανε μιá τρίπτυχη εικόνα τής Κοιμήσεως της Θεοτόκου από τό νασο του Τρικώμου. Η εικόνα ήταν από τά πολυτιμότερα δείγματα καλής βυζαντινής τέχνης. Και ρωτούμε: Ώς πότε θά μένουν άφύλαχτοι οι βυζαντινοί θησαυροί της Κύπρου, σκορπισμένοι σε ξακλήσια και σ' εκκλησίες των χωριών, χωρίς καμιά φρονιμά προστασία και συντήρηση τους; Πότε θά μαζευσθούν όλοι σ' ένα εύπρόσωπο κυπριακό βυζαντινό μουσείο, όπως τόσες και τόσες φορές διακηρύχθηκε ύστερ' από τήν είσηγηση και άλλων, του κ. Ι. Σωτηρίου προπατών; Η κά-

νων οί 'Επιτροπές γιά τά Βυζαντινά Μνημεία' μας πού καταρτίστηκαν μέ πρωταρχικό σκοπό τήν περιφρούρηση τών Ιερών αὐτῶν κειμηλίων; Ποιές φροντίδες καταβλήθηκαν γιά τή διατήρηση τῶν ερειπωμένων ναῶν καί γιά τήν περισυλλογή τῶν εἰκόνων καί ἄλλων βυζαντινῶν καλλιτεχνημάτων.— Ὡστόσο θά προτιμοῦσαμε ἀντί να μάς ἀπαντήσουν μέ λόγια οἱ ἄρμοδιοι, νά μάς ἀπαντήσουν μέ ἔργα.

— Ἡ Παγκύπρια Διδασκαλική Ὅργανωση ἀποφάσισε νά κάνει γραπτό δημοψήφισμα ἀνάμεσα στοὺς δασκάλους γιά τή γλώσσα πού πρέπει νά χρησιμοποιεῖται στό δημοτικό σχολεῖο: μόνο δημοτική ἢ μόνο καθαρεύουσα ἢ σέ μερικές τάξεις δημοτική καί στίς ἄλλες καθαρεύουσα. Νομίζουμε πῶς δέν εἶν' ἐπί δυνατό νά λυθεῖ ὡσαύτ' τὸ σπουδαῖο αὐτό ἐκπαιδευτικό καί κοινωνικό πρόβλημα, ὡστόσο ἐλπίζουμε πῶς οἱ δασκάλοι τῆς Κύπρου, ζυτημένοι πιά, θά διατρανώσουν ὀλοκληρωτικά τήν προτίμησή τους στή δημοτική, ὅπως ἄλλωστε ὑπόδειξε κι ὁλος ὁ κυπριακός τύπος—ἐχθρῶς ἀπό μιά ἔφημερίδα. Σχετική εἶναι καί μιά ὥραια καί καλοζυγισμένη ἐκκλήση 39 διανοομένων τῆς Λεμεσοῦ, πού ἀπευθύνεται στοὺς δασκάλους, γιά νά δώσουν ὅλοι τήν ψήφ' τους γιά τή δημοτική. Παραθέτουμε τὰ ὄνόματα τους:

Γιάγκος Ἡλιάδης, Γιάγκος Ποταμίτης, Ἀργύρος Δρουσιώτης, Κώστας Πηλαβάκης, Ἡρακλῆς Ἀγγελίδης, Νικόλας Σιούτας, Γιώργος Φασουλιώτης, Ἀθηναῖος Λατίνα, Α. Καββαδία, Θέμις Μιχαηλίδη, Ἀμαρυλλίς Ποταμίτη, Ἡρακλῆς Μ. Μιχαηλίδης, Δρ. Μαρία Η. Μιχαηλίδη, Φειδίας Ι. Κυριακίδης, Ἀντανάκης Γεωργιάδης, Πάνος Φασουλιώτης, Πέτρος Παπαγιάννου, Κώστας Α. Λατίνας, Οἰκονόμος Σολομ. Παναγιώτης, Ἐλένη Αὐτονόμου, Πυθαγόρας Δρουσιώτης, Δημήτρης Δημητριάδης, Βικτωρ Ἰωαννίδης, Σόλων Μιχαηλίδης, Κώστας Κλεοβούλου, Εὐέλθων Πιτσιλλίδης, Θέμις Πιτσιλλίδη, Ζήνων Ρωσσίδης, Γιάννης Ν. Ἰωαννίδης, Κρίτων Τσρναρίτης, Γιάγκος Λιμαντίτης, Χριστόδουλος Μιχαηλίδης, Κόκος Πολυδωριδής, Ἰωάνης Μελάς, Γιώργος Κ. Τελιαδάρης, Κωστάκης Στυλιανῶ, Γεωργία Ματθαίου, Γ. Στρέϊτ, Θεοδύρουλος Αὐτονόμου.

— Τὸ ἔτησιό Memorandum of Books Printed or Lithographed in Cyprus, registered during the Year 1939 (published under the provisions of Section 23 of the Newspapers, Books and Printing Presses Laws, 1934 to 1936) ἔχει δημοσιεῖται στήν 'Ἐπίσημη Ἐφημερίδα τῶν 31/4/1940. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων πού εἶδαν τὸ φῶς τὸ 1939 εἶναι 104 κι ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν βιβλίων πού κυκλοφόρησαν στήν Κύπρ' ἀπὸ τὸ 1887, τὸ ἔτος πού ἄρχισε ἡ καταναγκαστική ἐγγραφή, (μόλο πού δέν μπορεῖ κανεὶς νά λοχηρισθεῖ πῶς ὅλα τὰ βιβλία πού τυπώθηκαν ἔκτοτε στήν Κύπρ' ἔχουν ἐγγραφῆ) ἔχει φτάσει τὰ 2,052. Ἀπὸ τὰ 104 ἔντυπα τοῦ 1939, τὰ 91 εἶναι ἑλληνικά, 5 τούρκα, 6 ἐγγλέζικα, 1 ἑλληνοαγγλικὸ καί 1 ἑλληνοτουρκόγλωσσό. Ἀπὸ τὰ 91 τὸ ἔνα εἶναι τυπωμένο μέ λατινικοὺς χαρακτήρες μέ τίτλο: "Ὁ Βίος καί ὁ Θάνατος τοῦ Κεμαλ Ἀτατούρκ", γραμμένο ἀπὸ Ἕλληνα ποιητῆρα γιά τοὺς ἑλληνοφώνους Τούρκους. Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἑλληνικά τὰ περισσότερα εἶναι ποιητικά, λογοτεχνικά καί σχολικῆς ἐκδόσεως. Γιά τὰ ἀξιολογώτερα λογοτεχνικά ἔχουν δημοσιεῖται ἐγκαίρως κριτικά σημειώματα στίς σελλίδες τοῦτου τοῦ περιοικοῦ.

— Ἐχει κυκλοφορήσει τὸ περιπόδιστο σύγγραμμα τοῦ ὄνοματι κυπριολόγου Sir George Hill: "A History of Cyprus to the Conquest by Richard Lion Hearts", Cambridge, 1940, pp. XVIII + 352. Ἡ τιμὴ τῶν εἶναι 25/-. Σήμερα περιοριζόμεστε νά δώσουμε μονάχα τὰ περιεχόμενά του, μόνο γιὰ νά καταδείξουμε τὸ μεγάλο ἐνδιαφερό πού προκαλεῖ ἡ ἐκδόση τούτῃ γιά τήν ἱστορία τοῦ τόπου μας:

CONTENTS

Preface

List of Illustrations and Maps

List of Books Consulted

- Chapter I. The Land
 II. The Stone Age
 III. The Bronze Age
 IV. The Religion of Early Cyprus
 V. The Greek Colonization
 VI. Phoenicians, Assyrians and Egyptians
 I. The Phoenicians
 II. The Assyrians
 III. The Egyptians
 VII. From Cyrus to Alexander
 I. To the death of Cimon
 II. To the death of Evagoras I.
 III. To Alexander the Great.
 VIII. The Successors.
 IX. The Ptolemies
 X. The Arts in Pre-Roman Cyprus
 XI. The Roman Province
 XII. Byzantium and Islam.
 Addenda
 Index.

Γιά τὰ διάφορα κεφάλαια ἔχουν παρακληθεῖ νά γραθοῦν βιβλιοκρισία εἰδικὸι συνεργάτες μας.

— Διὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσες ἐκδόσεις ἀναγγέλλονται τὸ "Ἀπέρρωμα εἰς Κ. Ἀμάντου" πού θά περιέχει μελέτες τῶν μαθητῶν τοῦ γνωστοῦ καθηγητῆ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καί τὰ "Πρακτικά τοῦ Β' Πανιωνίου Συνεδρίου". Συνδρόμηται καί γιά τὰ δύο ἔργα ἐγγραφονται σὺν γραφεῖο μας.

— Ὁ κ. Π. Δίκαιος ἐξελέγη Fellow of the Society of Antiquaries τοῦ Λονδίνου.

— Στὸ Γυμνάσιο Κερύνειας ἐβασαν διαλέξεις ὁ κ. Σολ. Μιχαηλίδης "Ἡ Κυπριακὴ λαϊκὴ μουσική" 31 Μαρτ. καί κατὰ τὸν Ἀπρίλ' ὁ Κ. Παναγιωτόπουλος "Ἐρωλογική ἐξέλιξις" 7, Π. Σιούτας "Κοινωνία καί ἀνθρώπος" 14, Σ. Χρήστου "Περσφάνεια" 21. Ἐδῶ ἐπισημ. διοργανώθηκαν μαθητικῆς διαλέξεις. Μίλησαν κατὰ τὸ Μαρτί' οἱ μαθητῆς Ἐλ. Μιχαήλ "Ἡ σύγχρονη κυπριακὴ λογοτεχνία" 16, Κ. Πατασιλίδης "Τὸ σχολεῖο καί ὁ προορισμὸς τοῦ" 23, Σ. Δαυελῆς "Ἡ Ἀναγέννησις" 30, καί κατὰ τὸν Ἀπρίλ' Γ. Κυριακίδης "Ἡ Ἑλὰ" 6, Γ. Κρανιδιώτης "Οἱ ἀνακαλύψεις τοῦ 15ου καί 16ου αἰῶνα" 13 καί Α. Βασιλεῖου "Ἡ ζωὴ καί τὸ ἔργο τοῦ Κοραῖ" 20. Τὸ ἴδιο Γυμνάσιο κυκλοφόρησε τὸ 5ο καί 6ο τεῦχος τῆς χειρόγραφης μαθητικῆς ἐφημερίδας τοῦ "Ὁ Μαθητῆς" μέ ὅλη πλοῖσι καί ἐνδιαφέρουσα.

— Μέ τὴν εὐκαιρία τῶν παγκυπριῶν ἀγώνων ἀνοίγει στίς 29 Ἀπρίλ' στίς αἰθουσες τοῦ "Ἀποεὺλ" στή Λευκωσία ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Γυμναστικοῦ Συλλόγου "Παγκύπρια" ἐκθεση ζωγραφικῆς τοῦ νέου Κύπριου ζωγράφου κ. Τηλέμαχου Κάνθου μέ ἔργα πολὺ ἀξιόπροστα.

— Ὁ κ. Ὀμηρος Κούρτης μίλησε στὸ Ἑλληνικὸ Ὁδείο Λευκωσίας σὲ δύο διαλέξεις μέ θέμα "Περιγραφικὴ ἀνάπτυξη τῆς μουσικῆς τοῦ Σοπέν".

— Στίς 7 Ἀπρ. ὁ κ. Χρ. Χαραλάμπος μίλησε στὸν "Ὀλυμπιακὸ" μέ θέμα "Ὁ ποιητῆς Ἀνδρέας Κάλβος".

— Σύμφωνα μέ μιά στατιστικὴ ἐπισκέφθηκαν γιά μελέτη τὴ Βιβλιοθήκη Φανερωμένης Λευκωσίας 4470 πρόσωπα κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνες τοῦ 1940, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ 1329 εἶναι πολῖτες κ' οἱ ἄλλοι μαθητῆς. Πρέπει νά σημειθεῖ πῶς ἡ Βιβλιοθήκη Φανερωμένης εἶναι ἡ πλοσιώτερη δημόσια βιβλιοθήκη στήν Κύπρ'.

— Συνεχίστηκαν κατὰ τὸν Ἀπρίλ' οἱ διαλέξεις στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο μέ ὁμιλήσεις τῆν καθηγήτρια ὀ. Καλλιόπη Καραγεωργιάδου "Γένεσις καί ἐξελίξεις τῶν κόσμων" 7 καί τὸν κ. Ὁριγένη Σπυριδάκι "Αἱ ηλεκτρομαγνητικὴ κινεμάσις καί αἱ ἐφαρμογαὶ τῶν εἰς τὸν ἀσύρματον καί τὸ ραδιόφωνον" 13 καί 20.

Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α

Τ Υ Π Ο Σ

Erik Sjöqvist : Reports on Excavations in Cyprus. Revised Reprint from the Swedish Cyprus Expedition Finds and Results of the Excavations in Cyprus 1927—1931 vol. 1. Text (pp. 247), Plates (XL).

Erik Sjöqvist : Problems of the Late Cypriote Bronze Age, Stockholm, pp. 226.

Σταύτη Μυριβήλη: Το Γαλάζιο Βιβλίο. Διηγήματα. 'Αθήνα «Πυρός» 1939. 8ο σ. 215. Δρ. 60.

Μέλιως 'Αζιώτη : Σύμπωση (ποίημα) 'Αθήνα, Πυρός, 1939, 4ο, σ. 15.

Μέλιως 'Αζιώτη : Θέλετε νά χορέψομε Μαρία ; (μυθιστόρημα) 'Αθήνα. Πυρός, 1940, 8ο σ. 87. Δρχ. 40.

Κ. Δ. Γεωργούλη : Πλάτωνος Πολιτεία. Εισαγωγή, έρμηνεία και σημειώσεις. Έκδόσεις Δημ. Ε. 'Αλεξίου, 'Αθήναι—Θεσσαλονίκη, 1939, Δρχ. 200.

Ευφροσύνη Κ. Λόντου—Δημητρακοπούλου : 'Εξάβιβλος, 'Αθήναι 1939 Δρχ. 300.

'Αργη Κόρακα : Σύγχρονοι Βούλγαροι πεζογράφοι. Έκδ. Α. Καραβία, 'Αθήναι. Δρχ. 30.

Κλ. Β. Παράσχου : Κύκλοι. Έκδ. Ροδάκη, 'Αθήναι 1940 Δρχ. 40.

'Ελένης Δ. Βουραζέλη : 'Ο βίος του έλληνικού λαού κατά την τουρκοκρατίαν επί τη βάσει των ξένων περιηγητών. Τεύχος Α'. Εισαγωγή, 'Αθήναι 1939 Δρχ. 200.

Τίλλας Α. Μπαλῆ. Είρημοι (ποίηματα), 'Αθήνα 1940.

Ι. Θ. Κακρηδῆ : Περικλέους 'Επιτάφιος. Κείμενο, μετάφραση, σχόλια, επιλεγόμενα Β' έκδοση, 'Αθήνα 1940 Δρχ. 25.

Πήραμε τις έφημερίδες : 'Ελευθερία, 'Εσπερινή, Κυριακός Τύπος, 'Ανεξάρτητος, Φωνή τῆς Κύπρου, Παρατηρητής, Χρόνος, Πάφος, Καθημερινή, Πρωΐα, και τὰ περιοδικά : Νέα 'Εστία, Νεοελληνικά Γράμματα, Δρῆρος, 'Ιόνιος 'Ανθολογία, Πάφος, Μαθητική Φωνή, 'Απόστολος Βαρνάβας, The Times Literary Supplement, Books of the Month, Portugal, Cyprus Public Health, Παρασκήνια.

Λεπτομερῆ ἐπιθεώρηση τοῦ τύπου καθὼς και ξένες εἰδήσεις θὰ δημοσιέψουμε στὸ ἐπόμενο.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Δ. Κ. 'Ενταῦθα. 'Ο «Θρῦλος φίλιος» σας δὲν ἔχει οὐτὸ λεπτὸ αἶσθημα οὐτὴ τὴν ἄρτια τεχνικὴ τοῦ πεζογράφου. —κ. Ν. Β. Βαρῶσι, 'Ο «Γιὸς τοῦ Ψαρᾶ» θὰ δημοσιευτεῖ, ἀλλὰ τὰ ποιήματα σας εἶναι ἀκόμα πολὺ ἀδύνατα. —κ. Γ. Χ. Λεμεσό. Εἶναι ὀδυνηρὰ ἀνεγχοτὸ «'Ενας ναυαγός», μὰ ἀφοῦ εἶναι τὸ πρῶτο σας διήγημα ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ δημιουργήσετε κάτι καλύτερο ἂν μελετήσετε συστηματικὰ και δουλέψετε ἐπίμονα. —κ. Ρ. Α. Βαρσία. Γιὰ τὴν προηγούμενη σας λαογραφικὴ ἐργασία σὰς ἀπαντήσαμε σὲ προηγούμενο τεῦχος. Οἱ νέες παροιμίαι πού μὰς στέλνετε εἶναι γνωστὲς κ' ἐξηγημέναι κιόλας ἀπὸ εἰδικὸ συνεργάτη πρὶ χρόνια στὴν πρώτη περίοδον τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων». Θὰ τις κρατήσουμε ὅμως ὅπως και τὰ αἰνίγματα. —'Ελ. Χ ο ρ. Α ε υ κ. Λυπούμαστε πολὺ, μὰ τὸ περιοδικὸ μας δὲ στέλνεται δωρεάν. 'Αλλοστε εἶναι τόσο μικρὴ ἡ συνδρομὴ του πού δὲν θὰ δυσκόλευε καθόλου τὸ σωματεῖο σας. —Στὸν 'Α ν ὠ ν υ μ ο πού ἔστειλε τὸ ποίημα «'Ο νοῦς μου» θυμίζουμε πὼς πρέπει νὰ ξαίρουμε τ' ὄνομα του γιὰ νὰ τοῦ ἀπαντήσουμε.

Μστχ. Μ. Μόρφου. Τὸ περιοδικὸ μας κυκλοφορεῖ και στὴν πόλη σας ἀπὸ τὴν "Ἐνωσὴν Ἐφημεριδοπιδῶν Λευκοσίας" και μπορεῖτε νὰ τὸ παίρνετε τοχτικὰ κάθε μῆνα. 'Η συνδρομὴ του εἶναι 4/5 και προπληρώνεται. 'Οσὸσο σας εὐχαριστοῦμε γιὰ τις εὐχὲς και τὸ ἐνδιαφέρο σας.

'Υπεύθυνος ἰδιοκτήτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνια.
Τυπογραφεῖο "ΝΕΟΣ Κόσμος", Θ. Κυριακίδη—Λευκωσία.

ADAMOS J. ANTONIADES

PAINTER & DECORATOR

By Appointment to His Excellency the Governor of Cyprus
always uses and recommends

Famous Paint.

Full Particulars on request.

Ο αρχιτέκτων, ο εργολάβος και ο κάθε ιδιοκτήτης σπιτιού πρέπει να γνωρίζει ότι δια να επιτύχη ένα κα-
λὸ βάψιμο χρειάζονται δύο πράγματα : **καλὰ ὑλικά** και
καλή ἐργασία.

Καλὰ ὑλικά εἶναι μόνον τὰ προϊόντα τῶν δαιμονίων κατασκευαστῶν μπογιάδων **Blundell, Spence & Co. Ltd, Hull, England,** πὸ ἀπὸ τὸ 1811 κατασκευάζουν πρώτης τάξεως μπογιάδες.

Καλή ἐργασία εἶναι μόνον ἡ ἀσυναγώνιστη τέχνη μας.

Ἀποταθῆτε :

ΑΔΑΜΟΝ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΝ

Ὁδὸς Ἐλευθερίας και Ἀριάδνης
Ταχ. Κιβ. ἀρ. 51, Τηλεφ. 72.
ΛΕΥΚΟΣΙΑ—ΚΥΠΡΟΣ

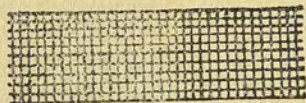
Ἄνακουφίζει τοὺς πόνους καὶ κοιμίζει.

ΣΑΚΑΤΕΜΑ ΟΣΦΥΑΛΓΙΑ

Τὸ πόνον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῶν πόνων τῆς μέσης καὶ ῥάχης εἶνε τὸ ΣΛΟΑΝΣ. Ἐπαλειφόμενον ἄνευ ἐντριβῆς συντελεῖ εἰς τὴν κυκλοφορίαν νέου αἵματος μέσῳ τῶν πορευομένων μελῶν τοῦ σώματος, ἅτινα θερμαίνει, διαλύει καὶ θερμοκρῆσι ἀφαιρεῖ τοὺς πόνους καὶ ἀναξιοποιεῖ τοὺς μῦς. - Ὁ ὕπνος σας ἀποκαθίσταται βαθύς, καὶ ἡσυχός. Δικαίως δὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐπικαλοῦσι τὸ Σλόανς Λίμανεντ ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ.

Ἐνθυμεῖσθε τὸ SLOAN'S

Τὸ παγκοσμιον φήμις ὑγιὸν πρὸς ἐπά-
ληφριν μετὰχειριζόμε-
νον ἀπὸ 1888 ἕθνη

SLOANS

LINIMENT

